

T.C
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ VE SİYASET BİLİMİ ANABİLİM DALI
KAMU YÖNETİMİ VE SİYASET BİLİMİ YÜKSEK LİSANS

KÜRESELLEŞMENİN DEVLET YÖNETİMİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BÜŞRA SOYLU

ANKARA-2019

T.C
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ VE SİYASET BİLİMİ ANABİLİM DALI
KAMU YÖNETİMİ VE SİYASET BİLİMİ YÜKSEK LİSANS

KÜRESELLEŞMENİN DEVLET YÖNETİMİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Büşra SOYLU

Tez Danışmanı:
Prof. Dr. Halil İbrahim ÜLKER

ANKARA-2019

KABUL VE ONAY

Büşra SOYLU tarafından hazırlanan “KÜRESELLEŞMENİN DEVLET YÖNETİMİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ” başlıklı bu çalışma, 25.06.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. İsmail BİRCAN (Başkan)

Prof. Dr. Halil İbrahim ÜLKER (Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Oğuzhan ERDOĞAN (Üye)

ETİK BEYAN

Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesi'ne uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasını;

- Akademik ve etik kurallar çerçevesinde hazırladığımı,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,

Aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Tarih

Büşra SOYLU

ÖZ

Küreselleşme olgusu son yarım yüzyılın en önemli kavramlarından biri olarak ortaya çıkmıştır. Teknolojinin gelişmesi ile birlikte tüm dünyayı etkisi altına almayı başaran küreselleşme hareketi ile birlikte toplumlar, birbirine yaklaşma fırsatı bulmuşlar ve toplumsal yaşam algıları üzerinde önemli değişiklikler ortaya çıkmıştır. Sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal alanda ortaya çıkan değişimler, her geçen gün hızlanarak devam etmiştir. Bu değişimden tüm etkenler gibi devletler ve kamu yönetim sistemleri de etkilenmek durumunda kalmışlardır. Özellikle sınırların gücünün azalması, dünyanın tamamına yönelik olarak kullanılan global köy tanımlamasını anlamlı hale getirmiştir. Böylelikle devletler ayrı birer yapı olmaktan bir bütünün parçası olma sürecine evrilmeye başlamışlardır. Dahası; diğer devletlerden etkilenme süreçleri hız kazanmış ve karşılıklı etkileşim en üst düzeye çıkmıştır.

Bu çalışmada küreselleşmenin devletler ve kamu yönetim sistemleri üzerindeki etkileri ve bu değerler üzerinde yol açtığı değişim süreci incelenmiştir. Küreselleşmenin devlet yapılanmasına ilişkin değişimleri ortaya konmuş ve özellikle sınırsız egemenlik olarak değerlendirilen devlet mekanizmasını baskılayacak yeni güçlerin ortaya çıktığı görülmüştür. Günümüzde devletlerin kendi sınırları içerisinde dahi olsa sınırsız bir güçle hareket etmesinin mümkün olmadığı ve her davranışında pek çok değişkeni aynı anda göz önünde bulundurması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Ayrıca devletlerden beklenen hizmetlerin değişmesi, minimalist devlet anlayışını ortaya çıkarmış ve sonuçta daha küçük ve etkin devlet yapılanmasının gerekli olduğu anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Devlet, Kamu Yönetimi, Küresel Güçler, Değişim.

ABSTRACT

The phenomenon of globalization emerged as one of the most important concepts of the last half century. Together with the globalization movement that has succeeded to influence the whole world with the development of technology, societies have had the opportunity to approach each other and significant changes have emerged on their perception of social life. The changes in the social, cultural, economic and political spheres continued with each passing day. States and public administration systems, like all factors, had to be affected by this change. Especially the decrease in the strength of the borders made the definition of global village used for the whole world meaningful. Thus, states have begun to evolve from being separate structures to being part of a whole. Moreover; the process of being influenced by other states accelerated and the interaction was maximized

In this study, the effects of globalization on states and public administration systems and the process of change on these values are examined. The changes of globalization regarding the structure of the state have been put forward and it has been seen that new forces emerged that will suppress the state mechanism which is considered as unlimited sovereignty. Today, it is not possible for states to act with unlimited power even within their borders and it is necessary to consider many variables at the same time in every behavior. In addition, the change in the services expected from the states revealed a minimalist understanding of the state and as a result, it was understood that a smaller and more efficient state structuring was necessary.

Keywords: Globalization, State, Public Administration, Global Powers, Change.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	vi
TEŞEKKÜR	vii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM	3
KÜRESELLEŞME KAVRAMI	3
1.1. Küreselleşme Kavramı	4
1.1.1. Küreselleşmenin Tanımı	5
1.1.2. Küreselleşmenin Tarihi Gelişimi	6
1.1.3. Küreselleşmenin Avantajları ve Dezavantajları	8
1.2. Küreselleşmeye Neden Olan Faktörler	10
1.2.1. Serbest Piyasa Ekonomisi ve Uluslararası Ticaret	10
1.2.2. Teknoloji ve İletişim	11
1.2.3. Siyasal Gelişmeler	13
1.3. Küreselleşmeye Yönelik Yaklaşımlar	14
1.3.1. Aşırı Küreselleşmeci Yaklaşım	15
1.3.2. Küreselleşme Karşıtı Yaklaşım	16
1.3.3. Dönüşümcü ve İlimli Yaklaşım	17
1.4. Küreselleşme Çeşitleri	18
1.4.1. Ekonomik Açıdan Küreselleşme	18
1.4.2. Siyasal Açıdan Küreselleşme	19
1.4.3. Teknolojik Açıdan Küreselleşme.....	20
1.4.4. Sosyo-Kültürel Açıdan Küreselleşme.....	21
1.5. Küreselleşmenin Sonuçları	22
1.5.1. Sanayi Toplumundan Bilgi Toplumuna Geçilmesi	23
1.5.2. Ekonomik Model Değişikliği	23
1.5.3. Ülkeler Arası Bağımlılıkların Artması	25

1.6. Küreselleşme Karşıtı Hareketlerin Değerlendirilmesi.....	26
2. BÖLÜM.....	31
DEVLET YÖNETİM ŞEKİLLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	31
2.1. Kamu Yönetim Sistemlerine Göre Devlet Yönetim Anlayışına Yönelik Değerlendirmeler	32
2.1.1. Mülk Devleti	33
2.1.2. Polis Devleti.....	34
2.1.3. Hukuk Devleti.....	36
2.1.4. Sosyal Hukuk Devleti	39
2.1.5. Refah Devleti	40
2.1.6. Minimalist Devlet	43
2.2. Devlet Yönetim Sistemleri İçerisinde Ekonomik Anlayışların Değerlendirilmesi.....	47
2.2.1. Sosyalist Ekonomi Anlayışı.....	47
2.2.2. Liberal Ekonomi Anlayışı.....	50
2.2.3. Karma Ekonomik Anlayış	54
3. BÖLÜM.....	57
KÜRESELLEŞMENİN DEVLET YÖNETİMİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	57
3.1. Küreselleşmenin Kamu Yönetimi Üzerindeki Etkileri	58
3.1.1. Bilgi Teknolojilerinin Kamu Yönetimi Üzerindeki Etkileri.....	59
3.1.2. Toplam Kalite Yönetiminin Kamu Yönetimi Üzerindeki Etkileri	60
3.1.3. Yönetişim Kavramının Kamu Yönetimi Üzerindeki Etkileri	61
3.1.4. Performans Yönetiminin Kamu Yönetimi Üzerindeki Etkileri	63
3.1.5. Stratejik Yönetimin Kamu Yönetimi Üzerindeki Etkileri	65
3.2. Küreselleşmenin Kamu Yönetim Birimleri Üzerindeki Etkileri.....	66
3.2.1. Küreselleşmenin Merkezi Yönetim Birimleri Üzerindeki Etkileri.....	67
3.2.2. Küreselleşmenin Yerel Yönetim Birimleri Üzerindeki Etkileri	68
3.3. Küreselleşme Ulus Devlet İlişkisi	70
3.4. Küreselleşme Refah Devleti İlişkisi.....	71
3.5. Küreselleşme Demokratik Yönetim İlişkisi.....	74
3.6. Küreselleşmenin Ekonomi Yönetimi Üzerindeki Etkileri	75

3.6.1. Küreselleşmenin Ticaret Üzerindeki Etkileri	76
3.6.2. Küreselleşmenin Kamu Mali Yönetim Anlayışı Üzerindeki Etkileri	77
3.6.3. Küreselleşmenin Üretim Planlaması Üzerindeki Etkileri	78
3.7. Küreselleşmenin Türk Kamu Yönetimi Üzerindeki Etkileri	80
3.7.1. Küreselleşmenin Türk Mali Yapısı Üzerindeki Etkileri	81
3.7.2. Küreselleşmenin Türk Yönetim Anlayışı Üzerindeki Etkileri	83
3.7.3. Küreselleşmenin Türk Uluslararası İlişkileri Üzerindeki Etkileri	85
SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER.....	87
KAYNAKÇA	91
ÖZGEÇMİŞ.....	99

KISALTMALAR

- ABD : Amerika Birleşik Devletleri.
- GATT :Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması.
- GSMH : Gayri Safi Milli Hasıla.
- İDT : İktisadi Devlet Teşekkülleri.
- İTO : Uluslararası Ticaret Örgütü.
- KİT : Kamu İktisadi Teşekkülleri.
- SSCB : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği.
- TDK : Türk Dil Kurumu.
- TKY : Toplam Kalite Yönetimi.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde, değerli bilgilerini benimle paylaşan, kendisine ne zaman danışsam bana kıymetli zamanını ayırıp sabırla ve büyük bir ilgiyle bana faydalı olabilmek için elinden gelenden fazlasını sunan her sorun yaşadığımda yanına çekinmeden gidebildiğim, güler yüzünü ve samimiyetini benden esirgemeyen ve gelecekteki mesleki hayatımda da bana verdiği değerli bilgilerden faydalanacağımı düşündüğüm kıymetli hocam Prof. Dr. HALİL İBRAHİM ÜLKER ve Prof. Dr. İSMAİL BİRCAN'a teşekkürü bir borç biliyor ve şükranlarımı sunuyorum. Çalışmalarım boyunca maddi manevi destekleriyle beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan babam KEMAL SOYLU'ya annem SEVİL SOYLU'ya kardeşlerime ve benim için hayat ışığım olan şimdi ve gelecekte hep sevgisini kalbimde hissettiğim canım oğlum MUHAMMET EFEHAN SAĞSÖZ'e teşekkür ederim.

GİRİŞ

Küreselleşme ve beraberinde ortaya çıkan neo-liberal ekonomi politikaları, son yarım yüzyılda devlet felsefesi üzerinde önemli değişikliklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Önceki dönemlerde devletlerin kendi sınırları içerisinde sınırsız bir egemenlik gücüne sahip olması anlayışı, küreselleşmenin etkisi ile bir hayli azalmıştır. Küreselleşme olgusu bir yandan devletlerin birbirleri üzerindeki etkilerini artırırken, diğer yandan da çok uluslu şirket ve diğer kuruluşların etki alanını genişletmiştir. Bu sebeple devletler, herhangi bir konuda karar alma mekanizmalarını kullanırken eskiye nazaran çok daha fazla sayıda değişkeni göz önünde bulundurmak zorunda kalmışlardır.

1970’li yıllarda ortaya çıkan Dünya Petrol Krizi, Keynesyen ekonomi politikalarının eleştirilmesine neden olmuş ve yenilikçi ekonomi politikalarının genel anlamda kabul görmesini sağlamıştır. Bu değişim, küreselleşme ile de desteklenmiş ve devlet mekanizmaları fiziksel olarak küçülmeye başlamıştır. Minimalist anlayış bu noktada ortaya çıkmış ve özel sektör eliyle çok daha etkin ve verimli bir şekilde gerçekleştirilebilecek hizmetlerin, kamu kurumları tarafından düşük verimlilikle gerçekleştirilmesi anlayışı geçerliliğini yitirmiştir.

Küreselleşme sürecinde değişime uğrayan unsurların yalnızca ekonomik veya siyasi çerçevede değerlendirilmesi mümkün değildir. Zira bilgi çağının ortaya çıkması ile birlikte üretilen herhangi bir bilgi, eşzamanlı olarak tüm dünyaya yayılır duruma gelmiştir. Böylelikle kültürel sınırlar zayıflamış ve yerel farklılıklar küresel birlikteliklere doğru evrilmeye başlamıştır. Bu durum; ülkelerin sahip oldukları yönetim sistemlerinin ve kuralların akılcı bir bakış açısı ile sorgulanmasına ve koşulsuzca biat edilmesinin önüne geçilmesine neden olmuştur. Demokratik hak ve özgürlükler ile kişilik haklarına ilişkin değerler çok daha fazla gündeme getirilmeye başlanmıştır. Böylelikle kamusal uygulamalarla temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanması, ülkelerin küresel sistem içerisinde eleştirilmesine ve bu ülkelerin baskı altına alınmasına sebebiyet vermiştir.

Küreselleşme ile birlikte en fazla sorgulanan devlet yapısı ulus devlet olmuştur. Sanayi devrimi ile birlikte güç kazanan ve küreselleşmenin etkileri ortaya çıkana kadar büyük ölçüde bu gücü koruyan ulus devlet anlayışı, destekçilerinin azalması ile birlikte sorgulanır duruma gelmiştir. Ulus devlet anlayışı ile yalnızca devlet olmaktan kaynaklanan güç kullanımı eleştirilmeye başlanmıştır. Bunun sonucunda da kamusal faaliyetler işlevsellik açısından incelenir duruma gelmiştir. Yeterli derecede fayda sağlamayan ve fayda maliyet analizi içerisinde geçer bir yararı ortaya koyamayan kamusal çabalardan vazgeçilmesi gerektiği fikri oluşmuştur.

Küreselleşme ile birlikte ulus devletlerin gücünü azaltan bir diğer husus da uluslararası kuruluşlar olmuştur. Bölgesel veya küresel anlamda ortaya çıkan bu kuruluşlar ülkelerin karar alma yetilerinin bir kısmını ellerinden almış ve bu kuruluşlara devretmiştir. Özellikle savunma, ticaret ve sağlık ile ilgili uluslararası kuruluşlar süreç içerisinde önemli bir konuma gelmiştir. Böylelikle devletler büyüklükleri nispetinde karar alma sürecine katılabilme ve alınacak olan kararlar üzerinde söz sahibi olabilme hakkını elde etmişlerdir.

Tüm bu değişimler minimalist kamu yönetimi anlayışının detaylıca tartışılmasına ve taraftarlarının artmasına neden olmuştur. İdeal devlet yapısı olarak yüksek bütçeli, çoklu kurum yapısına sahip ve kendisini uygulamanın her alanında var olmak zorunda hisseden devlet yapısı yerini, etkinlik ve verimlilik anlayışı ile çalışan dar kapsamlı ve yüksek hareket özelliğine sahip devlet yapılanmasına bırakmıştır. Henüz küreselleşme süreci devam ettiğinden kamu yönetim sistemlerinin evrimini ne şekilde yönlendireceğinin kesin tahmini mümkün değildir. Ancak devletlerin verimliliğinin tarihte ilk defa bu denli yüksek bir sesle sorgulanması ve devletlere atfedilen kutsallık duygusunun yok olması, sürecin minimalizm yönünde ilerleyeceğini göstermektedir. Bu anlamda tezin ana hipotezi olarak küreselleşmenin bir siyasal kurum olarak devlet mekanizmasının daralmasına neden olup olmayacağı hususu belirlenmiştir. Gerçekten de küreselleşme ile birlikte devlet mekanizmasının her bir organı işlevsel olarak eleştirel bir gözle incelenmeye başlanmıştır. Bu durum küreselleşmenin devletin büyüklüğünün negatif olarak etkilenebileceği iddiasının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

1. BÖLÜM

KÜRESELLEŞME KAVRAMI

Bu bölümde küreselleşme kavramı öncelikle teorik boyutuyla incelenecek ve ardından küreselleşmeye yönelik olumlu ve olumsuz görüşler tartışmaya tabi tutulacaktır. Ardından küreselleşmenin ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel boyutu değerlendirilerek kavramın mikro ve makro etkileri ortaya konacaktır. Küreselleşme sürecinin tüm dünyayı etkisi altına alması ve en küçükten en büyüğe kadar tüm birimlerin varlığını etkilemesi, kavramın geniş bir bakış açısı ile ele alınmasını zorunlu kılmaktadır.

Bireysel ve toplumsal yaşama yönelik değişim ve dönüşüm hızı, her geçen gün artmaktadır. Teknolojinin gelişmesi, üretim miktarı ve yapısında ortaya çıkan farklılıklar ve yaşamsal algıların değişiklik göstermesi, yeni bir dünya düzeninin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu değişimin en önemli mimarlarının başında da küreselleşme olgusu gelmektedir. İnsanlık tarihinin başından itibaren düşünüldüğünde, küreselleşmenin getirdiği tüm yenilikler ile birlikte coğrafi kısıtlar giderek önemini kaybetmekte ve klasik bir tabir ile dünya küresel bir köy haline gelmektedir. Bu küresel köy içerisinde her türlü yaşamsal unsur, bir diğerini etkilemekte ve yine kendisinden doğrudan etkilenmektedir. Bu etkileşim ise tamamen istem dışı ve zorunlu olarak gerçekleşmektedir. Dolayısı ile küreselleşme terimine karşı çıkabilmek imkânı olmadığı gibi, bu konuda yapılacak en doğru uygulama küreselleşmeyi doğru yönetebilmek olacaktır.

Değişimin ve dönüşümün engellenemez nitelikte olduğunu anlayan toplumlar, küreselleşme ve getirilerine kapıları kapatmak yerine, ondan en iyi şekilde faydalanmaya çalışmayı ve muhtemel olumsuzluklarından korunmak için önlemler almayı tercih etmektedirler. Bu tercih neticesinde diğer ülke ve toplumların birikimlerinden faydalanabilme ve nihayetinde de büyüme ve gelişimlerini hızlandırmayı amaçlamaktadırlar. Ancak küreselleşmenin konu ayırt etmeksizin her alanda etkisini göstermesi ve bir sonraki adım ve etkisinin tespit edilmesinin zor oluşu, çabaların bir kısmını boşa çıkarmakta ve işleri zorlaştırmaktadır. Dahası; küreselleşmeden yararlanma

düzeyi ülkelerin gelişmişlik ve kalkınmışlık düzeyi ile paralellik arz ettiğinden, her ülkenin küreselleşmeden aynı koşullarda yararlanabilmesi mümkün olmamaktadır. Sonuç olarak kendisi evrensel bir yapı arz eden küreselleşmenin etkisi, evrensel anlamda tüm toplumlar için eşit olmamaktadır (Bayar, 2008: 26).

Küreselleşmeye yönelik bir davranış bütününe sahip olabilmek için öncelikle küreselleşmenin sınırlarının neler olduğu, özellikleri, avantaj ve dezavantajları çok iyi bilinmelidir. Böylelikle her yönüyle keskin bir bıçağa benzeyen küreselleşme kavramını iyi anlayıp kendisinden faydalanabilme imkânı ortaya çıkacaktır. Aksi takdirde küreselleşmenin zararlı etkilerine maruz kalma ve fakat faydalarından yarar sağlayamama gibi bir durumun ortaya çıkması söz konusu olacaktır.

1.1. Küreselleşme Kavramı

Bireysel ve toplumsal yaşam içerisinde farklılıkların oluşmasına neden olan iki önemli unsur zamansal ve mekânsal ayırımdır. Her iki unsur da belirli bir seviyenin üzerinde aşılması ve yok sayılması mümkün olmayan kısıtları ifade etmektedir. Dünyanın çeşitli bölgelerinde ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi olarak farklı anlayış ve imkanlara sahip olunması, zaman ve mekan ayırımının ortadan kaldırılamamasından kaynaklanmaktadır. Ancak 20. Yüzyılın özellikle ikinci yarısından itibaren tüm dünyayı etkisi altına alan küreselleşme kavramı ile birlikte her iki unsurunda ayırıcı etkisi azalmaya başlamıştır. Çok kısa süre içerisinde dünyanın herhangi bir yerinde olunabilmesi, eşzamanlı olarak bilgi paylaşımında bulunulabilmesi, binlerce kilometre uzaklıktaki bir doktorun teknoloji sayesinde daha önce hiç bulunmadığı bir ülkedeki hastayı ameliyat edebilmesi, uzun menzilli silahlar sayesinde coğrafi açıdan önemli uzaklıklara sahip ülkelerin savaşabilme ihtimalleri gibi durumlar, zamansal ve mekânsal ayrımları ortadan kaldırmaya çok yaklaştırmışlardır. Tüm bu değişimin müsebbibi olarak da küreselleşme ve beraberinde getirdikleri görülmektedir (Akpınar, 2018: 90).

Küreselleşme ve sonuçlarının tahmini, kişilerin hayal gücü ile sınırlıdır. Bu açıdan küreselleşmenin dünyanın herhangi bir bölgesine neler kazandıracığını veya neler kaybettireceğini bilmek kolay değildir. Bununla beraber, genel kabul görmüş olan ilke ve

ayrıntılarının dikkate alınması, küreselleşmeyi toplumların lehine bir güce dönüştürebilecektir. Küreselleşmeye kayıtsız kalmakla küreselleşmenin etkilerinden arınmanın mümkün olmayacağı hatırdan çıkarılmamalıdır.

1.1.1. Küreselleşmenin Tanımı

Küreselleşme kavram itibariyle çok geniş etki alanı olan bir terimdir. Bu sebeple yapılan tanımlamalara bakıldığında çok çeşitli vurgulara dikkat edildiği görülmektedir. Esasen küreselleşmeyi tanımlamaya çalışan kişilerin tek ortak yanının, küreselleşme tanımlaması içerisinde tek bir tanımda buluşmamış olmalarıdır. Bu durumun da en önemli sebebi, kavramın çok geniş yönlü olması ve üzerinde çok farklı düşünce ve görüşlere sahip olunmasıdır. Yine de en fazla kabul gören küreselleşme tanımlarının şu şekilde sayılabilmesi mümkündür:

Türk Dil Kurumu'na göre (TDK) küreselleşme; *“Dünya milletlerini ekonomi, siyaset ve iletişim bakımlarından birbirine yaklaştırmaya ve bir bütün olmaya götürmek, globalleşmek”* olarak tanımlanmıştır.

Karaçay küreselleşmeyi; *“Ekonomik, toplumsal, siyasi değişmelerle ülkelerarasında oluşan yakınlaşma sonucunda uluslararası mal, hizmet ve sermaye pazarlarının hatta bilgi ve kültürlerin de bütünleşme süreci”* şeklinde ifade etmiştir (Karaçay, 2011: 32).

Özkıvrak ve Dileyici'ye göre de küreselleşme; *“Ülkeler arasındaki ekonomik, siyasi, sosyal ilişkilerin yaygınlaşması ve gelişmesi, ideolojik ayrımlara dayalı kutuplaşmaların çözülmesi, farklı toplumsal kültürlerin, inanç ve beklentilerin daha iyi tanınması, ülkeler arasındaki ilişkilerin yoğunlaşması gibi farklı görünen ancak birbirleriyle bağlantılı olguları içeren, bir anlamda maddi ve manevi değerlerin ve bu değerler çerçevesinde oluşmuş birikimlerin milli sınırları aşarak dünya çapında yayılması”* olarak tanımlanmıştır (Özkıvrak ve Dileyici, 2001: 134, Aktaran: Erdal, 2012: 132).

Yine bir başka tanımlamaya göre küreselleşme, “*Mal, hizmet ve sermayenin artan hareketliliği sonucunda sınır ötesi karşılıklı ekonomik bütünleşme ve ulusal ekonomilerin dünya piyasalarına dahil olma sürecinde dünyanın farklı bölgelerinde yaşayan toplum ve devletler arasındaki iletişimin ve etkileşimin artması ve karşılıklı bağımlı hale gelmesi*” dir (Kıvılcım, 2013: 220).

Tanımlamalar incelendiğinde, küreselleşmenin başta ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi ve kültürel yönleri olmak üzere hemen hemen her konuda belirleyici bir rolü olduğu görülmektedir. Aynı zamanda tanımlar içerisinde yer alan karşılıklı etkileşim ve iletişim gibi kavramlar da kişi ve toplumların birbirine olan bağımlılığını göstermektedir. Bu iki tespitin doğal sonucu olarak, küreselleşmenin konu ayırt etmeksizin kişi ve toplumları birbiri ile ilişki ve etkileşim düzeyini yükselttiği ve bu sebeple de tüm birimlerin davranışlarında diğerlerinin konumunu ve hareketlerini dikkate almak zorunda olduğunu göstermektedir.

Küreselleşmeye yönelik olarak sıklıkla kullanılan “Kelebek Etkisi” kavramı da küreselleşmenin etki alanının tanımlanmasında önem arz etmektedir. Dünyanın herhangi bir bölgesinde ortaya çıkan yeni bir buluş, alınan karar, yeni bir uygulama, ortaya çıkan bir olay ve benzeri bir durumun, çok farklı bir coğrafya üzerinde etkide bulunması günümüzde mümkün hale gelmiştir. Antony Giddens tarafından 1990’lı yılların sonunda ifade edilen bu durum, günümüzde çok daha yüksek bir etki ile varlığını devam ettirmektedir (Giddens, 2000: 40).

1.1.2. Küreselleşmenin Tarihi Gelişimi

İnsanlık tarihinin uzun süreci göz önünde bulundurulduğunda, küreselleşme teriminin henüz çok yeni bir terim olduğu anlaşılmaktadır. Küreselleşme kelimesi ilk defa 1833 yılında dünya üzerindeki kaynakların konumları ve tüketim durumları ile ilgili bir inceleme esnasında İngiliz iktisatçı W. Foter tarafından kullanılmıştır. Ancak günümüzde kullanılan anlamına yakın olarak küreselleşme kelimesi ilk defa 1968 yılında G. Hardin tarafından dile getirilmiştir. Yine küreselleşme ile ilgili ilk çalışma ise 1972 yılında R. Robertson tarafından yapılan, “Globalization: The Social Theory and The Global Culture”

isimli çalışma olarak bilinmektedir. Robertson bu çalışmasında küreselleşmenin 16. Yüzyıldan itibaren var olduğunu ve gelişim gösterdiğini savunmuştur. Küreselleşme tarihinin kapitalizm ve çağdaşlaşma kavramlarına göre daha eski olduğunu düşünen Robertson, küreselleşme ile birlikte yönetsel olarak devletler bir araya gelmese dahi, ülke sınırlarının önemini yitirdiğini savunmuştur (Gökdere, 2001: 71-101).

Görüldüğü üzere düşünceler ne olursa olsun, küreselleşme ile ilgili farkındalığın tarihi oldukça yenidir. Ancak bu konuda esas çalışmaların 1970'li yıllar ve sonrasında yapıldığı görülmektedir. Alvin Toffler 1977 yılında yayınlanan "Gelecek Göklerin" ve 1980 yılında yayınlanan "Üçüncü Dalga" kitapları ile yine aynı sene yayınlanan "Pazarların Küreselleşmesi" isimli makalesinde küreselleşme kavramına yer vermiştir. Bu eserler bilinme ve okunma açısından önemli kitaplar olduğundan küreselleşmeye dikkat çekmesi açısından önemlidir (Cebeci, 2011: 361). Bu tarihten sonra ise çok sayıda siyasetçi ekonomist, tarihçi ve diğer bilim dallarına ait olan kişiler küreselleşmeyi inceleme konusu yapmış ve konuya farklı bakış açıları getirmişlerdir.

Yapılan araştırmalarda küreselleşmenin etkilerinin son yüzyıl içerisindeki seyri değerlendirilmektedir. Ancak küreselleşmenin yalnızca son yüzyıl veya biraz daha geniş düşünüldüğünde sanayi devrimi sonrası etkisini gösteren bir kavram olduğunun söylenebilmesi mümkün değildir. Küreselleşmenin etki alanı ve hızının her geçen gün bir öncekine nazaran artış gösterdiği doğru olmakla birlikte önceki yüzyıllar içerisinde de küreselleşmenin var olduğu ve sınırlı da olsa etki gösterdiği belirtilmelidir. Yine de küreselleşmenin başlangıç tarihine ilişkin üç ayrı görüşün ortaya çıktığı görülmektedir. Bu görüşlerden ilki, küreselleşmenin insanlık tarihi kadar eski olduğunu ve toplumsal yaşam üzerinde etkili olan her bir unsura yönelik gelişmenin küreselleşmeye neden olduğu şeklindedir. Bu düşüncenin oldukça iddialı bir düşünce olduğunun belirtilmesi gereklidir. Zira küreselleşmeyi en geniş kapsamlı olarak değerlendiren düşünce de bu ekseninde yer almaktadır. İkinci görüşe göre kapitalizm ve modernleşme, küreselleşmenin temelini oluşturmaktadır. Özellikle sanayi devrimi kökenli küreselleşme düşüncesi, çok yaygın olarak kabul görmektedir. Son düşünce ise kapitalizmin çözülerek farklı bir dönüşüme girmesi ve modernleşme ötesi bir toplum yaşantısını küreselleşme olarak algılamaktadır.

Bu da yine ilk düşünce gibi marjinal yakın bir nitelik arz etmektedir (Ener ve Demircan, 2006: 204). Her üç görüşün de savunulabilir yanları olmakla beraber, buradaki temel ayırım, küreselleşme tanımından kaynaklandığı ve hangi unsurların küreselleşme içerisinde değerlendirildiğine yönelik görüş farklılıklarından kaynaklanmaktadır.

1.1.3. Küreselleşmenin Avantajları ve Dezavantajları

Küreselleşme, insan ve toplum yaşamında ortaya çıkardığı yenilikler ve kalıcı değişimlerle birlikte yaşamı derinden değiştirebilecek bir güce sahiptir. Bu güç vasıtası ile geri dönüşü imkânsız sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Ancak bu sonuçların tamamının olumlu olduğunun söylenebilmesi mümkün değildir. Küreselleşme ile birlikte kişi ve toplumlar daha önce elde edemedikleri pek çok yeni değerle tanışma ve onları kullanabilme imkânı bulurlar. Bununla birlikte var olan değerlerin bir kısmı da küreselleşme ile birlikte ya kaybolur yâda yozlaşarak değerini kaybeder.

Küreselleşmenin getirdiği avantajlar ve dezavantajlar incelenmeden önce, küreselleşmenin bir sonuçtan ziyade süreç olduğu ve değişimi sürekli olarak kendi özünde barındırdığı belirtilmelidir. Küreselleşme ile birlikte sürekli olarak yeni uygulama ve anlayışlar ortaya çıkmakta ve kendinden öncekileri ortadan kaldırmaktadır. Her bir değişim unsurunu kendi lehine çevirebilen ve kendisinden faydalanmayı başarabilen toplumlar, küreselleşmenin getirilerinden faydalanabilecek ve diğerleri ise bu faydalardan mahrum kalacaklardır. Ancak yine de küreselleşmeye yönelik olarak genel kabul gören bir kısım olumlu ve olumsuz yönler bulunmaktadır. Küreselleşmenin ortaya çıkardığı avantajlar şu şekilde sayılabilir (Karabıçak, 2012: 121);

- Küreselleşme ile birlikte insanlık tarihinin tüm birikimleri o dönemde yaşayan kişilerin hizmetine sunulmuş olur. Böylelikle herhangi bir çaba harcanmaksızın geçmiş dönemlerdeki ve dünyanın çok çeşitli bölgelerinde bulunan değerler, karşılıksız olarak elde edilir.
- Küreselleşme ile birlikte insanlık için ortak yaşam değerleri oluşturulur. Kültürel paylaşımın sağlanması, kişi ve toplumları ortak yaşam anlayışına yaklaştırır.

- Küreselleşme serbest ticaretin önündeki engelleri ortadan kaldırır. Böylelikle başta mal ve hizmetler olmak üzere, bilgi, deneyim ve ekonomik tecrübeler karşılıklı olarak paylaşılmış olur.
- Küreselleşme ile birlikte yeni iş imkanları ortaya çıkar. İşgücünün yalnızca kendi coğrafi kısıtı içerisinde değil, aynı zamanda dünyanın geri kalanı içerisinde de iş bulabilme imkanı doğmuş olur. Bir bölgedeki işsizlik ile diğer bölgedeki işgücü arz yetersizliği birbirini tamamlayabilir ve sonucunda da global anlamda işsizlik oranları düşürülmüş olur.
- Haberleşme ve iletişim imkanları ile birlikte dünyanın herhangi bir noktası ile eşzamanlı olarak bağlantı kurulabilir ve bilgi alışverişi gerçekleştirilebilir. Böylelikle bölgesel gelişmişlik farkları azalır ve bilginin homojen bir biçimde yayılması sağlanmış olur.

Küreselleşmenin ortaya çıkardığı dezavantajlı durumlar ise şunlardır (Ekodiyalog, 2018);

- Küreselleşme ile birlikte gelişmiş ülkelerin kendilerinden daha güçsüz olan ülkeler üzerindeki hegemonyası ve baskısı artar. Özellikle kapitalist sistemin sürekli büyüme isteği, emperyalist anlayışının ortaya çıkmasına neden olur.
- Ulus devletler küreselleşme nedeniyle kendi coğrafyaları içerisinde tek güç olma hakkını kaybederler. Uluslararası şirketler başta olmak üzere küresel güçler, ulus devletlerin gücünün bir kısmına sahip olurlar.
- Küreselleşme sonucu ortaya çıkan ortak kültür içerisinde tüm toplumlara ait eşit oranda değer olduğunun söylenmesi mümkün değildir. Genellikle batılı ve güçlü devletlere ait baskın kültürler, küreselleşme ile birlikte yayılır ve hakim kültür haline gelirler. Bunun karşılığında bir kısım kültürler ise yaşam fırsatı bulamaz ve küreselleşme ile birlikte yok olurlar.
- Küreselleşme ile birlikte sermaye hareket hızı oldukça artmıştır. Bu nedenle de kısa süreli spekülasyon hareketleri sıklıkla görülür olmuştur. Sermayenin kâr amaçlı olarak bir ekonomi içerisinde kısa süreli giriş çıkışları ise o ekonomide orta ve uzun

vadede dengesizliklere neden olmaktadır. 1994-1995 yıllarında Meksika ve 1997-1998 yıllarında Asya Pasifik krizlerinin bu yüzden ortaya çıktığı düşünülmektedir.

- Nitelikli işgücü, küreselleşmenin sağladığı avantajla gelişmiş ülkelere kanalize olmaktadır. Bu nedenle de azgelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere sürekli olarak gelişmiş ülkelere nitelikli işgücü transferi gerçekleşmektedir. Sonuç olarak da azgelişmiş ülkeler yetiştirdikleri insan gücünü kaybetmekte, gelişmiş ülkeler ise herhangi bir maliyete katlanmak zorunda olmadan nitelikli işgücü elde etmektedirler. Tüm bunlar, ülkeler arası gelişmişlik farklarının artmasına neden olmaktadır.
- Küreselleşme kapitalist düşünce yapısı ile birleştiğinde ekolojik denge üzerinde yıkıma neden olmaktadır. Daha fazla üretme ve daha fazla tüketme arzusu, doğal kaynakların çok daha kısa sürede kullanılarak yok olmasına neden olmaktadır. Bu durum da gelecek yaşamın varlığı ve kalitesi üzerinde önemli bir tehdit oluşturmaktadır.

1.2. Küreselleşmeye Neden Olan Faktörler

Küreselleşme olgusu, tek bir değişkene bağlı olarak ilerleyen bir süreç değildir. Aksine küreselleşmenin ortaya çıkmasına etkisi olan çok sayıda farklı etken bulunmaktadır. Bu etkenlerin her biri kişilerin ve toplumların birbiri ile etkileşimini hızlandıran ve nihayetinde küreselleşme olgusunun ortaya çıkmasına yardımcı olan faktörlerdir. Dahası; bu faktörlerin birbirleri ile olan etkileşimleri, küreselleşme hızını artırmaktadır. Etkenler arasında ortaya çıkan sinerji, küresel etkilerin çok daha az bir sürede ve yoğun bir şekilde görülmesine neden olmaktadır.

1.2.1. Serbest Piyasa Ekonomisi ve Uluslararası Ticaret

Serbest piyasa ekonomisi veya liberalizm olarak bilinen sistem, bireysel ve toplumsal özgürlükler üzerine kurulmuştur. Kamu gücü ile kişi ve toplumun özellikle ekonomik anlamda yönlendirilmesi ve kısıtlanması, bu düşüncenin karşı çıktığı en önemli görüştür. Ekonomik liberalizm anlayışı içerisinde devletin asgari ölçüde ekonomiye

müdahale etmesini ve ekonomik birimlerin serbestçe hareket edebilmelerini savunur. Bu görüşün ana felsefesi, bireylerin kendi ekonomik çıkarlarını en yüksek seviyeye çıkarmak için doğru adımlar atacağı ve nihayetinde toplumsal faydanın da kendiliğinden yükseleceği şeklindedir. Burada devlet müdahalesi ve gereksiz düzenlemeler, kişilerin en doğru hareketi yapmasını önleyecek ve hem kişisel faydayı hem de toplam fayda düzeyini düşürecektir. Bu yüzden liberal sistemlerde devlet müdahalesi istenilen bir durum değildir ve en düşük seviyede tutulmaya çalışılır (Seyidoğlu, 2009: 217).

Küreselleşmenin getirdiği serbest ticaret, işgücünün mobilizasyonu, sermaye akımları ve yabancı sermaye hareketliliği gibi kavramların temelini ekonomik liberal sistem oluşturmaktadır. Dış ticaretin artması, uluslararası çalışma koşullarının ortaya çıkması ve sermayenin serbest dolaşımı ile birlikte toplumlar arası etkileşim artar. Özellikle uluslararası şirketler gittikleri yerlere sermaye ve üretim ile birlikte kültür de ihraç ederler. Tüm bu hareketliliğin doğal neticesi olarak küresel bir bütünleşme ortaya çıkar.

Aslında küreselleşmenin en önemli sonuçlarından biri olan sınırların belirsizleşmesi ve önemini yitirmesi, ilk olarak ekonomik girişimlerle başlamaktadır. Küresel şirketler, faaliyet gösterdikleri ülkelerin sınırlarını zayıflatır ve dışa açık hale getirirler. Bu dışa açıklık çift yönlü olarak ortaya çıkmakta ve küresel şirketler bir yandan ülke içerisine mal ve sermaye sokarken diğer yandan da işgücünü kendi bünyesinde istihdam etmektedir. Böylelikle ekonomi kökenli başlayan küreselleşme, sosyal ve kültürel etkilerle devam etmektedir. Zaman içerisinde ülkelerin karşılıklı olarak gümrük vergilerini kaldırmaları, kısıtlamaları azaltmaları ve özelleştirmeler yoluyla tekelleşmeyi yok etmeleri sonucunda tüm şartlar küreselleşmeye uygun hale gelmektedir. Ekonominin küreselleşmesi, liberal ekonomik sistemin, rekabet gücünün, üretim ve tüketim ilişkilerinin uluslararası konuma ulaşmasıdır (Adıgüzel: 2013: 3).

1.2.2. Teknoloji ve İletişim

Teknolojik gelişim, gün geçtikçe hızlanarak devam eden bir süreci ifade etmektedir. Teknolojinin ilerlemesi ile birlikte yalnızca yeni ürünler kullanıma girmekle

kalmaz, aynı zamanda kişilerin ve toplumların yaşam anlayışlarında da köklü değişiklikler ortaya çıkar. Teknolojinin son dönemde insan hayatı üzerindeki en önemli etkilerinin başında iletişim ve bilgi paylaşımı gelmektedir. İletişim teknolojilerinin inanılmaz bir hızla ilerlemesi, tüm dünya üzerindeki kişi ve kurumların birbirileri ile iletişim kurmasını sağlamıştır. Bu iletişim sonucunda ortaya çıkan bir bilginin çok hızlı bir biçimde yayılması ve herkes tarafından öğrenilmesi mümkün olmuştur. Bilginin yalnızca salt veri içermemesi ve içerisinde toplumsal, kültürel ve siyasi içerik de barındırması nedeniyle yüksek bir etkileşimin ortaya çıkması sağlanmıştır. Bu durumun doğal sonucu ise toplumlar, gerek yaşam tarzı ve alışkanlıklar, gerekse de tüketim tercihleri yönünden birbirine benzer yaşamlara sahip olmaya başlamışlardır (Bozkurt, 2000: 26).

Teknolojinin toplumlar üzerindeki ikinci önemli etkisi ulaşım ile ilgilidir. Tüm dünya üzerinde yaşayan insanlar açısından coğrafi kısıtlar, farklı yaşam alanlarında bulunmayı engelleyici önemli bir etmendir. Ancak ulaşım teknolojilerinin genişlemesi ve ucuzlaması ile birlikte geçmişe nazaran çok kısa bir süre içerisinde dünyanın hemen hemen her bölgesinde olabilme yetisi, insanların hayatında önemli farklılıklara neden olmuştur. Mekânsal mobilizasyonun artması, kişilerin çok farklı kültür ve yaşam tarzları ile tanışmalarını ve elde ettikleri bu bilgileri kendi yaşam alanlarına taşımalarına neden olmuştur. Ayrıca ulaşım imkânlarının artması ile birlikte istihdam olanakları artmış ve insanlar ikamet alanlarından çok daha uzak bölgelerde çalışma imkânına sahip olmuşlardır. Mekânsal değişimin kolaylaşması ile birlikte küreselleşmeye yönelik sayılan tüm unsurların yaygınlaşması kolaylaşmaktadır. Yine ulaşım imkânlarının genişlemesi ve maliyetlerinin düşmesi ile birlikte hammadde, ara madde ve nihai malların da dolaşımı kolaylaşmıştır. Üretildiği yerden mekânsal olarak çok uzak bölgelerde kullanılabilen bu ürünler, ülkelerin üretim yapılarının da değişmesine neden olmuştur. Böylelikle teknoloji, tüketim alışkanlıkları açısından da toplum tercihlerinin değişmesini sağlamıştır (Alodalı, 2004: 14).

Teknoloji ile bilginin tüm sınırları ortadan kaldırması, devletlerin kendi sınırları içerisinde bulunan kişileri kolaylıkla etkileyebilmesini ve yönlendirebilmesini de engellemektedir. Son yıllarda belirli bir ülke sınırları içerisinde başlayan toplumsal

hareketlerin kısa bir süre içerisinde çok farklı coğrafyalarda bulunan ülkelere sıçrayabilmesi, bilgi teknolojilerinin niteliğinden kaynaklanmaktadır. Bu sebeple teknolojik gelişimin özellikle dışa kapalı siyasal sistemler üzerinde de bir tehdit oluşturduğu görülmektedir. Bu sistemlerin dışa kapalı yapılarını uzun vadede devam ettirebilme imkânı olmayıp, küresel değişime uygun bir yapılanma içerisine girmeleri zorunludur. Özellikle kamu yönetiminde minimalist yönetim tarzı ve özel kesimin hareket kabiliyetinin artırılmasına yönelik çalışmalar, varlığın devamı için vazgeçilmez unsurlardır (Kutlu, 2003: 125).

1.2.3. Siyasal Gelişmeler

Siyasal gelişmeler ve tarihsel kırılma anları, küreselleşme üzerinde önemli etkilere sahiptir. 1914 yılında başlayan 1. Dünya Savaşı ve ülkelerin kendi sınırlarını koruyabilme amacıyla sarf ettikleri güç, 1929 Dünya Ekonomik krizi ve arkasından gelen ekonomik koruma tedbirleri, küreselleşme karşıtı sonuçlara neden olmuştur. Her iki olay, ülkelerin varlıklarını ve bekasını tehdit eder niteliktedir. Ülkeler siyasal ve ekonomik açıdan var olabilmek amacıyla çok önemli koruma tedbirlerine başvurmuş ve sınırlarını olabildiğince dış etkenlere kapatmışlardır. Ardından 1939 yılında çok sayıda ülkenin katıldığı ve hemen hemen tüm dünya ülkelerinin etkilendiği 2. Dünya Savaşı da bu sürecin uzamasına neden olmuştur. Bu olaylar, tüm dünyadaki koruma tedbirlerinin 20. Yüzyılın ikinci yarısına kadar sarkmasına neden olmuştur (Acar, 2002: 25). Ancak 1980'li yıllarda Doğu Bloku'nun çözülmeye başlaması, ABD egemenliğindeki ekonomik gücün ısrarla serbest piyasa yöntemleri ile tüm dünya ülkelerine ulaşmak istemesi ve bunda başarılı olması ile birleşince tüm dünyada siyasal sınırlar önemini kaybetmeye başlamıştır. Ülkelerin, özellikle üretim konusunda tek başlarına yeterli olamayacaklarını ve hızlı büyüme için diğer ülkelerden faydalanmak zorunda olduklarını anlamaları ile de küreselleşme taraftarları artış göstermiştir. Fayda zarar analizi içerisinde küreselleşmenin yarar sağlayacağını düşünen ülkeler, dışa açık yapılanma sistemlerini tercih etmiş ve diğer ülkelerle olan etkileşimlerini artırmışlardır (Kutlu, 2003: 370).

Burada azgelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere ayrı bir parantez açmak gerekir. Bu ülkeler gelişmiş ülkelerle aralarındaki gelişmişlik farkını azaltmak için yabancı sermayeye olan ihtiyaçlarının farkına varmışlardır. Kendi yetersiz sermaye yapıları nedeniyle belirli bir büyüme oranının üzerine çıkamayan bu ülkeler, ekonomik ve siyasal düzenlemelerini yabancı sermayeye açık olacak şekilde yapmışlardır. Bir anlamda azgelişmiş ülkelerin küreselleşmeyi ve gelişmiş ülkeleri kendi ülkelerine davet ettikleri de söylenebilecektir. Bu ülkelerin kapılarının açılması, finansal açıdan yeterli ve yatırım arayışı içerisindeki küresel şirketlerin ilgisini çekmiş ve özellikle ucuz işgücü ile henüz doyurulmamış pazarları da düşünerek o ülkelere yönelmişlerdir. Böylelikle gelişmekte olan ülkeler, gelişmiş ülkeler açısından hem önemli bir pazar, hem de düşük maliyetli işgücü anlamına sahip olmuştur. Ancak bu durumun önemli siyasal sonuçları ortaya çıkmıştır. Bu ülkeler yalnızca ekonomik açıdan dışa bağımlı hale gelmemiş, aynı zamanda siyasal açıdan da bağıllık göstermek zorunda kalmışlardır. Özellikle parasal daralma dönemlerinde sermayenin göreceli değerinin artması, siyasal bağıllık seviyesini de yükseltmektedir. Bu bağıllığı kabul etmeyen ve sert siyasal sınırlarını koruma niyetinde olan ülkelerin fakirlik ve yoksulluk derecesinin artması beklenecektir (Baker, 2013: 21).

1.3. Küreselleşmeye Yönelik Yaklaşımlar

Küreselleşmenin tüm dünya üzerinde olumlu ve olumsuz çok sayıda sonuca neden olması, dünya çapında küreselleşme ile ilgili çok farklı görüş ve tutumların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Her bir düşünce; kendisine ekonomik, sosyal, siyasi, kültürel, teknolojik ve toplumsal nedenler bularak görüşlerine temel oluşturma eğilimindedirler. Küreselleşme konusunda birbirine yakın görüşler bulunmakla birlikte, çok uç noktalara varan görüş ayrılıkları da görülmektedir. Bu yüzden de küreselleşmeye yönelik toplu bir görüş birliğini oluşturabilme imkânı bulunmamaktadır (Keyman, 2008: 2).

Küreselleşmeye yönelik görüşleri üç ayrı başlık altında değerlendirmek mümkündür. Bu başlıkların ilk ikisi, küreselleşme konusunda radikal düşünceleri savunurken, üçüncüsü ise her iki başlıktan faydalanarak oluşturulmuş ve daha gerçekçi

bir bakış açısını ifade etmektedir. Konuya yaklaşım şekillerinin farklılığı, ulaşılan nihai sonuçların da farklı olması ile sonuçlanmaktadır.

1.3.1. Aşırı Küreselleşmeci Yaklaşım

Küreselleşme konusuna ilk sert yaklaşım aşırı küreselcilere aittir. Aşırı küreselci yaklaşım, küreselleşmeyi vazgeçilemez, önlenemez ve nihai noktada tüm dünyaya egemen olacak bir olgu olarak görme eğilimindedirler. Bu görüşü ulus devletlerin günümüzde önemini yitirdiği ve yerini uluslararası ekonomik kuruluşların aldığı düşüncesi yatmaktadır. Genelden yerele kadar devletlerin etki alanı her geçen güç azalmakta ve boşalan etki alanı küresel güçler ile dolmaktadır. Ulu devletlerin bu düzene karşı koymaları mümkün değildir. Ancak sistem içerisinde başarılı olmak ve ayakta kalabilmek için küresel güçlere uyum sağlamak ve birlikte hareket etmeleri gereklidir(Ceylan, 2006:234).

Aşırı küreselleşme yaklaşımı güçlü devlet anlayışını yıkmaktadır. Bu görüşe göre devlet, yalnızca zorunlu olduğu kamusal görevleri yerine getirmeli ve bunun dışında kalan faaliyetleri özel kuruluşlara devretmelidir. Böylelikle devlet, toplum ve bireye hizmet etme görevi gören ve optimum büyüklüğünü bu amaca göre ayarlamakla yükümlü bir mekanizma olmalıdır (Kaya, 2009:5). Bu düşünce ile ulus devletlerin aslında her konuda sonsuz bir denetleme ve düzenleme gücünün olmadığı ve var olan gücü de günden güne kaybettiği kabul edilmektedir.

Aşırı küreselleşmeci görüşün vardığı en son nokta; bir gün tüm kültürlerin, inanç ve dayanakların, alışkanlıkların ve tüm ekonomik faaliyetlerin birleşeceği ve dünya kültürünü oluşturacağı düşüncesidir. Hali hazırda bu noktanın aşırı uç ve ütöpik bir nokta olduğu söylenmelidir. Bununla beraber ekonomik açıdan varılacağı düşünülen tam liberal sisteme doğru belirli bir gidişatın olduğu görülmektedir. Aşırı küreselleşmeciler mümkün olan en yüksek seviyede özelleştirmeyi savunmaktadırlar. Onlara göre yoksulluk ancak teknolojik gelişme ve yüksek ekonomik ilişki ile gerçekleşecektir. Dolayısı ile bu sonuca varmayı engelleyecek her türlü sınırlama ve düzenleme, sistem üzerinde bozucu etkiye neden olacaktır (Ritzer, 2011: 56).

1.3.2. Küreselleşme Karşıtı Yaklaşım

En az aşırı küreselleşmeci yaklaşım kadar radikal olan diğere bir yaklaşım türü de, küreselleşme karşıtı yaklaşımlardır. Bu görüşe sahip olan grupların genellikle kapitalizm karşıtı sol gruplar ile milliyetçi yönü ağır basan sağ gruplar olduğu görölmektedir. Her iki grubun ortak özelliği, küreselleşme etkilerinin sahip oldukları düşünce sistemlerini yozlaştırması ve yok etmesidir (Hablemitoğlu, 2005: 22). Küreselleşme karşıtı görüşe göre dünyanın önemli bir kısmı küreselleşmeden ya düşük seviyede etkilenmekte, yâda hiç etkilenmemektedir. Onlara göre var olan etkiler genelleştirilmekte ve abartılarak dünyanın tamamına teşmil edilmektedir. Bu yönüyle küreselleşme efsanesinin bir mit olduğu düşüncesine sahiptirler. Hatta geçmiş dönemlerde dünyanın ekonomik, sosyal ve siyasi yönüyle daha bütüncül bir yapıya sahip olduğu ve günümüzde ayrışmanın çok daha fazla yaşandığını savunurlar.

Küreselleşme karşıtılarına göre küreselleşme olgusu en üst seviyesini yaşamış olsa da, artık ulus devletler tekrar güç kazanmaya başlamıştır. Ayrıca ilkeler arası ayrışmalar da giderek artmaktadır. Bu görüşe kanıt olarak da; ABD Meksika arasındaki inşa edilen duvarlar ve ulus devletlerin korumacı politikaları sunulmaktadır (Ritzer, 2011: 559). Küreselcilerin en önemli düşüncelerinin başında gelen pasif ulus devletlerin yerini aktif ve serbest ekonomik girişimlere bırakacağı fikri de, küreselleşme karşıtılarından kabul görmemektedir. Zira onlara göre ulus devlet pasif olmanın ötesinde, gerek ülke içi gerekse de ülkeler arası düzenlemeleri gerçekleştiren ve uygulamaları sağlayan önemli aktörlerdir. Dolayısı ile bu ülkelerin ikinci planda kabul edilmesi mümkün değildir. Gelecekte de ulus devletler var olan güçlerini artıracaklar ve küresel güç olarak görülen ve kendi toprakları üzerinde faaliyet gösteren uluslararası büyüklükteki kuruluşlar üzerindeki gücünü artıracaklardır (Önalın, 2014: 48).

Küreselleşme karşıtıları, ekonomik ve siyasal açıdan bütünleşmenin olmayacağı gibi, kültür ve yaşam tarzı açısından da tek bir kültürleşmeye gidilmediğini savunmaktadırlar. Onlara göre günümüz dünyası, her ne kadar ortak değerlerden teknoloji sayesinde geçmişe göre çok daha fazla haberdar olsa da; bu durum aynı kültürel değerlerin toplumlar tarafından kabul edildiğini göstermemektedir. Aksine günümüz dünyasında

bölünme ve ayrışmalar çok daha fazla görülmekte ve bu ayrışma giderek artmaktadır. Özellikle yoksullaşma ve gelir adaletindeki bozulma, alt kültürleri güçlendirmekte ve bu gruplara olan aidiyet hissini artırmaktadır (Kazgan, 2009: 319).

1.3.3. Dönüşümcü ve İlimli Yaklaşım

Konuya en sağlıklı bakmaya çalışan ve önyargı seviyesi düşük olan grup dönüşümcülerdir. Dönüşümcülere göre dünyanın teknolojik gelişmelerle birlikte bir değişime ve dönüşüme uğradığı bir gerçektir. Bu değişimin geri dönüşünün olabilmesi de hali hazırda pek mümkün görünmemektedir. Özellikle sanayi devrimi ile birlikte başlayan süreç giderek hızlanmış ve tüm dünyayı etkiler hale gelmiştir. Gerek ekonomik, gerekse de sosyal ve kültürel açıdan küresel paylaşımların artması, kişi ve toplumların birbirlerini çok daha iyi tanmasına yol açmıştır. Bu durumun kültürel bütünleşmeye katkı sağladığı söylenmelidir (Köksalan, 2009: 4).

Dönüşümcüler, değişimi kabul etmekle birlikte, küreselciler kadar sert etkilerinin olduğu düşüncesine sahip değillerdir. Her şeyden önce ulus devletler önemini tamamen yitirmiş ve yerini uluslararası çapta faaliyet gösteren küresel ekonomik güçlere bırakmamışlardır. Küreselleşme ile birlikte ulus devletlerin kendi güçlerini yeniden yapılandırdıkları ve hareket planları içerisinde diğer güç unsurlarını da dikkate almaları gerektiği kabul görmektedir. Ancak bu değişim kayıtsız bir güçsüzleşme veya yok oluşu göstermemektedir. Ayrıca küreselleşmeye ve değişen güç dengelerine ayak uyduran ulus devletlerin başarı şansı da artacaktır. Dönüşümcülere göre küreselleşmeye karşı gelmek sonuçsuz bir çabadır ve yapılabilecek en güzel şey, değişime ayak uydurmaktır. Küreselleşme ile birlikte yeniden dizayn edilen dünyada elbette ki sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel unsurlar değişim gösterecektir. Bu yeniden yaratım içerisinde bir kısım güçlerin gelişmesi ve diğerlerinin de zayıflayarak yok olma sürecine girmesi olanaklıdır (Aydın, 2002: 2).

Sonuç olarak dönüşümcüler, küreselleşmeye karşı önyargısız, ilimli ve rasyonel bir bakış açısı ile bakmayı tercih ederler. Küreselleşmenin getirdiği değişimi ve dönüşümü yadsımazlar, ancak bu değişime uygun yönde değişebilen kurum ve devletlerin başarılı

olacaklarını ve küreselleşmeye karşı gelmektense onunla uyumlanmak gerektiğini savunurlar. Yine de küreselcilerin konuya yönelik beklenti ve düşüncelerinin hepsine katılmazlar.

1.4. Küreselleşme Çeşitleri

Küreselleşme genel bir olgu gibi görünmekle birlikte, değişime neden olduğu çok çeşitli konular bulunmaktadır. Küreselleşmenin daha iyi anlaşılabilmesi için her bir alt konunun getirilerinin, avantaj ve dezavantajlarının bilinmesi gereklidir. Böylece değişimin ve dönüşümün yönü tespit edilebilecek ve geleceğe yönelik hareket planı oluşumunda değişkenlerin gücü dikkate alınabilecektir.

1.4.1. Ekonomik Açıdan Küreselleşme

Küreselleşme ile ilgili akla gelen en önemli değişimlerin ekonomik yönlü olduğu görülmektedir. Küreselleşme ile mikro ve makro anlamda iktisadi değişimler ortaya çıkmıştır. Üretim teknolojilerinin farklılaşması, talep yapısının değişmesi, farklı coğrafyalarda üretilen mal ve hizmetlere ulaşımın kolaylaşması, üretim ve tüketim yapılarında değişime neden olmaktadır. Böylelikle üreticiler daha önce muhatap olmadıkları üreticilerle yarışır hale gelmekte, tüketiciler ise sınırsız mal ve hizmet arasından seçim yapabilme imkânına kavuşmaktadırlar. Üretim, pazarlama ve satış konusunda coğrafi sınırların ortadan kalkması, tüm ülke pazarlarını küresel tek bir pazara dönüştürmektedir (Bayar, 2008: 28).

Ekonomik yönlü küresel değişimin doğal sonucu olarak yerel ve küresel şirketler aynı pazar içerisinde rekabet eder duruma gelmektedir. Bu durumun doğal sonucu olarak rekabet gücü zayıf şirketler piyasadan çekilmekte ve o şirketlerin içerisinde yer aldığı ülkeler dışa açık bir pazar haline gelmektedir (İncekara ve Savrul, 2011: 15). Yerel işletmelerin küresel şirketler karşısında başarısız olması, sermayenin belirli şirket ve ülkelerde toplanmasına, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde istihdamın azalmasına ve ülkeler arası gelir eşitsizliğine neden olmaktadır.

Küreselleşme, reel piyasalar kadar finans piyasaları üzerinde de etkilidir. Günümüzde bilgi teknolojilerinin geldiği noktada bilgi, dünyanın her noktasına eş zamanlı olarak ulaşabilmektedir. Bu sebeple yatırımcı ve sermaye sahipleri için eksik bilgi gibi bir durumun ortaya çıkma imkânı kalmamıştır. Yine teknolojik gelişmeler, finansal hareketliliği artırmış ve ülkeler arası nakit akış hızını en yüksek seviyeye çıkarmıştır. Böylelikle sermaye hareket hızı yükselmiş ve ülkeler arası geçiş kolaylaşmıştır. Bu noktada sermayeyi çekebilmeyi başaran ülkelerin gelişme ve kalkınma hızlarının yükselmesi beklenmelidir (Duran, 2018: 22).

Küreselleşme yalnızca sermaye, mal ve hizmet hareketliliğine yol açmakla kalmamakta, aynı zamanda işgücünün hareketliliğini de artırmaktadır. Bundan çok kısa bir süre öncesine kadar işgücünün bulunduğu coğrafi alan içerisinde istihdam edilme zorunluluğunun bulunduğu görülmekteydi. Bu durumun en önemli sebebi ise ulaşım imkânlarının kısıtlı oluşuydu. Günümüzde ulaşım imkânlarının artması ve çeşitlenmesi, fiyatlarının ucuzlaması ve böylelikle işgücünün kolaylıkla dünyanın uzak bölgelerine ulaşabilmesi, işgücüne küresel boyut kazandırmıştır. Özellikle kalifiye işgücü dünyanın her ülkesine iş başvurusunda bulunabilmekte ve o ülkeye giderek çalışmaya başlayabilmektedir.

1.4.2. Siyasal Açıdan Küreselleşme

Siyasal yönlü küreselleşme ekonomik yönlü küreselleşmenin devamı niteliğindedir. Ekonomik yönden kültür ihraç eden ülkeler siyasal yönden de güçlü duruma gelmiş ve diğer ülkelerle güçlü etkileşimlere geçmişlerdir. Bu süreç sonunda “Tek kutuplu dünya”, “Yeni Dünya Düzeni” ve “Tarihin Sonu” gibi kavramlar ortaya çıkmıştır. Gerçekten de yakın dünya tarihi incelendiğinde SSCB’nin parçalanmasından sonra ABD baskın bir güç olarak ortaya çıkmış ve bu gücünü siyasal anlamda da tüm dünyaya yansıtmıştır. Böylelikle sermayenin önünde herhangi bir engel kalmamış ve sermaye öncelikle ekonomik, sonrasında da siyasal değişime neden olmuştur. Bu yönüyle siyasal küreselleşme, “*Siyasi güç, otorite ve yönetim biçimlerindeki yapısal dönüşüm*” şeklinde tanımlanmaktadır (Bayar, 2009:28).

Siyasal küreselleşme neticesinde ulus devletlerin hareket kabiliyetlerinin eskisi kadar güçlü olmadığı ve davranışlarını belirlerken çok sayıda dışsal unsuru dikkate almak zorunda oldukları görülmektedir. Ayrıca günümüzde uluslararası ilişkiler yalnızca devletler arasında gerçekleşmemekte ve pek çok ekonomik özel unsur bu sürece katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle de devletin tek etken olması dönemi sona ermiştir. Ulus devletlerin küreselleşme ile birlikte tamamen edilgen bir konuma düştükleri söylenemez, ancak geçmişe nazaran güç kaybı yaşadıkları kabul edilmelidir (Çirkin, 2012: 27).

Sonuç olarak küreselleşmenin siyasal açıdan iki önemli sonucunun bulunduğu söylenebilecektir. Birincisi; devletleri birbirinden ayıran sınırların keskinliği azalmakta ve sınırlar işlevsellik açısından belirsiz hale gelmektedir. Böylelikle iç ve dış politika ayrımı azalmış ve her biri bir diğerini etkiler duruma gelmiştir. İkincisi ise; devletlerin egemenlik gücü düşüş göstermiş, iç ve dış egemenlikleri tartışılır olmuştur. Özellikle devletlerin sınırları içerisinde faaliyet gösteren yabancı ekonomik birimler, devletin tek başına belirleyici olma gücünü zayıflatmıştır. Bu nedenle devletlerin dışsal verilerden bağımsız ve keyfi bir iç politika yürütümü imkânı kalmamıştır (Gözen, 2004: 27).

1.4.3. Teknolojik Açıdan Küreselleşme

Teknoloji, küreselleşmenin hem en önemli nedenlerinden bir tanesi, hem de değerli bir sonucudur. Küreselleşmeyi tetikleyen teknolojik gelişmeler sayesinde tüm dünya ülkelerinde üretim, tüketim, ulaşım ve benzeri yaşamsal öğeler değişime uğramıştır. Özellikle teknoloji aktarımı yoluyla az gelişmiş ülkeler, ikincil teknoloji kullanımı imkânına sahip olmuş ve gelişmiş ülkelerden teknoloji transfer hızı artmıştır. Böylelikle kullanılan teknolojinin değişim hızı yükselmiş ve teknolojik dönemlerin her biri giderek kısalmaya başlamıştır.

Teknolojinin insan ve toplum hayatındaki en önemli etkisi hiç şüphesiz üretim üzerinedir. Sanayi devrimi ile başlayan süreç, makine tipi toplu üretim mekanizmasını hızlandırmış ve ekonomik refah seviyesini yükseltmiştir. Böylelikle emek yoğun üretim rafa kaldırılmış ve sermaye yoğun üretime geçilmiştir. Bu durumun doğal sonucu olarak kentsel yaşam oranı artmış ve insanlar yoğun olarak birlikte yaşamaya başlamışlardır.

Teknolojinin gelişiminin devam etmesiyle birlikte ulaşım ve coğrafi kısıtlar da bir engel olmaktan çıkmış ve insanlar kısa sürede ve geçmişe göre çok daha düşük maliyetlerle istedikleri her yere gidebilir hale gelmişlerdir. Son olarak teknoloji vasıtası ile iletişim gücünün artması, dünya üzerindeki tüm bilgileri ulaşılabilir kılmıştır. Halen var olan teknoloji ile tüm dünya ile kesintisiz iletişim kurabilmek ve ne büyüklükte olursa olsun bilgiye ulaşabilmek mümkündür (Duran, 2018: 26).

1.4.4. Sosyo-Kültürel Açıdan Küreselleşme

Kültür; Türk Dil Kurumu tarafından *“Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü”* olarak tanımlanmaktadır. Tanımdan da anlaşılacağı üzere kültür, geçmişten gelip geleceğe aktarılan, topluma ait değerler bütünü olup, aynı toplum içerisinde yaşayan kişilerin kültürden etkilenmeleri ve yine kültüre katkıda bulunmaları mümkündür.

Küreselleşme ile birlikte her alanda olduğu gibi kültürel alanda da hareketliliğin artış gösterdiği görülmektedir. Geçmişte zaman ve mekan kısıtı içerisinde kültür üzerinde etkide bulunan çok daha az öge var iken; günümüzde dünyanın herhangi bir yerinde yaşama dair bir algı değişikliği, eş zamanlı olarak çok uzak bölgelere sirayet edebilmektedir. Böylelikle toplumların kültür değişimlerini etkileyen sonsuz sayıda etkenin ortaya çıkması mümkündür.

Küreselleşme ile birlikte kültürde yerel unsurlar küresel unsurlarla karşı karşıya gelmektedir. Böylelikle kültür karmaşası ve çeşitliliği ortaya çıkmaktadır. Ancak kültürel hareketliliğin en önemli yönü olarak, daha çok tek yönlü etki unsuru ön plana çıkmaktadır. Bu noktada baskın kültürün küreselleşme nimetlerinden faydalandığı ve zayıf kültürleri etkisi altına aldığı görülmektedir. Tüketim çeşitliliğinden dilin kullanımına ve yaşamsal tercihlere kadar hemen her konuda baskın kültürün zayıf kültürün yerini aldığını söylemek mümkündür. Bu durumun en önemli sebeplerinin başında, kapitalist kültürün reklam harcamaları adı altında çok yüksek reklam harcamaları yapması ve söz konusu tüketimi

artırmak için yaşam şeklini değiştirmeye çalışmasıdır. Tüketim ile mutlu olma ve yaşamdan haz alma anlayışı üzerine kurulu olan kapitalist sistem, kültürel emperyalizmi gerçekleştirebildiği ölçüde başarılı olabilecektir. Bu yüzden de küreselleşmenin doğal ve olağan sonucundan çok, küreselleşmenin verdiği güç ile ve bilinçli olarak kültür değişimine yönelik bir zorlama ortaya çıkmaktadır (Sarıbay, 2002: 48). Böylelikle “Dünyanın Amerikanlaşması” olarak da bilinen bir yaşam tarzı ortaya çıkmaktadır (Gökdere, 2001: 88).

Küreselleşmenin kültür üzerindeki en önemli etkisi homojenleşme şeklinde görülmektedir. Bununla beraber bunun tek etki şekli olduğu söylenemeyecektir. Zira küreselleşmenin bilincinde olan ve kültürel benzeşmeye tepki veren gruplar da bu süreçte bir o kadar yerelleşir ve radikalleşir. Küreselleşme vasıtası ile dışarıdan gelen tüm etkileri değerlendirmeksizin kötü olarak algılamayı tercih eden bu kişi ve gruplar, kendi öz değerlerinin dışına çıkmak ve herhangi bir değişime maruz kalmak istemezler bu durum da onların farklılık seviyesini artırır. Bu gruplar büyük bir çoğunluğu temsil etmemekle birlikte, edilgen kültürlerin tamamına yakınında görülmektedir (Baker, 2013: 18).

Sonuç olarak küreselleşmenin kültürel birleşme üzerinde önemli etkileri olduğu, kültürel birleşmede daha çok güçlü ve egemen kültürlerin hakimiyet kurdukları, böylelikle tüketim ve yaşam tarzı başta olmak üzere kişi ve toplumların yanı yönde değişime uğradığı ancak toplumların içerisinde küçük grupların küreselleşme ve etkilerine karşı koyma çabası içerisinde girerek radikalleşmeyi tercih ettikleri söylenebilir. Küreselleşme ile gelen kültürel etkilerin zararlarından korunmayı başarabilen ve kendi öz değerlerini olumlu değişimlere açabilen kültürlerin bu süreçten güçlenmiş olarak çıkabilecekleri söylenebilir (Talas ve Kaya, 2007: 158).

1.5. Küreselleşmenin Sonuçları

Küreselleşme, henüz sürecini tamamlamış bir kavram olarak kabul edilemez. Bu sebeple de halen daha etki alanı artarak devam etmektedir. Ancak yine de tüm dünya üzerinde belirli bir olgunluğa ve etki alanına ulaştığı söylenmelidir. Ekonomiden siyasete, kültürden teknolojiye kadar çok sayıda alanda etkisini göstermiştir. Dahası, bu etkiler

yalnızca makro düzeyde kalmamış ve hemen hemen her insanın hayatında kalıcı değişikliklere yol açmıştır. Yine bundan sonrası için de değişimin çok daha hızlı bir şekilde devam edeceği tahmin edilmektedir.

1.5.1. Sanayi Toplumundan Bilgi Toplumuna Geçilmesi

Dünya tarihi birbirinden çok farklı üretim ve yaşam dönemlerine şahitlik etmiştir. Sanayi devrimi öncesi emek yoğun ve tarım ağırlıklı üretim ve yaşam sistemi, devrimle birlikte yerini kitlesel üretim ve sermaye yoğun üretim şekline bırakmıştır. Uzunca bir süre bu durumun egemen bir şekilde devam ettiği ve toplu üretime dayalı endüstriyel toplumların varlığını devam ettirdiği görülmüştür. Bu yapının doğal sonucu ise öncelikle üretim gerçekleşmiş ve ardından üretimi sağlanan mal ve hizmetlerin tüketimi sağlanmıştır. Kitlesel üretim ile birlikte toplumların refahı artmış ve kitlelerin istihdamı kolaylaşmıştır. Ancak teknolojik ve endüstriyel gelişim bu noktada durmamış ve sanayi tipi üretim içerisinde de bilgi yoğunluklu üretimi ön plana çıkarmıştır. Yeni dönem üretim yapısında yüksek teknolojinin nitelikli personel ile buluşması ve bu şekilde üretim sürecinin yönlendirilmesi söz konusudur (Şenkal, 2005: 15).

Yeni üretim yapısının yoğun bir bilgiye dayanması, ar-ge yatırımlarına olan ilginin artmasına neden olmuştur. Ancak ar-ge yatırımları, mahiyeti itibariyle yüksek maliyet getiren yatırımlar olduğundan her ekonomi, kendi gücü nispetinde bu yatırımları gerçekleştirebilecektir. Bu durumun doğal sonucu olarak da, maddi açıdan zengin ve birikimli ekonomilerin daha yüksek teknolojikli üretimler gerçekleştirerek zenginliğini artırması, sermaye yapısı zayıf olan ülkelerin ise yine düşük teknolojikli ürünleri üretmeye devam etmesi sonucu ortaya çıkacaktır. Böylelikle bilgi toplumu dünyanın tamamına hakim olmakla birlikte, ülkelerin bu yapıdan alacakları pay farklılaşacak ve ülkeler arası bilgi ve üretim teknolojisi düzeyi farkı giderek artacaktır.

1.5.2. Ekonomik Model Değişikliği

Dünya ekonomi tarihinde üretim şekillerinin ve çeşitliliğinin farklılaştığı önemli kırılma noktaları bulunmaktadır. Bu kırılma noktalarının en önemlilerinden bir tanesi de

sanayi devrimi olarak adlandırılan ve üretim ile istihdamı kitleselleştiren ve tüm toplumların yaşam şekilleri üzerinde önemli değişikliklere neden olan olaydır. Sanayi devrimi ile birlikte ortaya çıkan fordist üretim tarzı, çoklu ve standart üretimi beraberinde getirmiştir. Böylelikle üretim tarihi içerisinde daha önce hiç görülmeyen miktarlarda üretimin gerçekleşmesi mümkün kılınmıştır.

Ancak özellikle 1970'li yıllardan itibaren fordist üretim yapısı sorgulanmaya başlanmıştır. Özellikle petrol krizi, Keynesyen düşünce sistemi ile fordist üretim yapısının güç kaybetmesi ile sonuçlanmıştır. Devlet mekanizmasının etkin rolünün bu kriz esnasındaki başarısızlığı, liberal düşüncelere cesaret kazandırmış ve özel girişimin egemen olması gerektiği fikri ön plana çıkmıştır. Bununla birlikte teknolojik gelişim hızının artması ve dünyayı saran küreselleşme olgusu, ekonomik modeller ve üretim yapıları üzerinde kalıcı etkilere neden olmuştur. Mikro ve makro anlamda görülen bu etkiler şu şekilde sıralanabilir (Akgeyik, 2009: 12);

- Tüm dünya ülkelerinde özelleştirme ve deregülasyon politikaları uygulanmaya başlanmıştır.
- Toplumsal ekonomik dayanışma yerine bireysel tercihler ve yaşam şekilleri ortaya çıkmıştır.
- Kitlesel üretim anlayışı yerini işlevsel ve esnek üretime bırakmıştır.
- Tüketim kültürü oldukça genişlemiş ve hizmet sektörü diğer sektörler içerisinde önemli bir yere sahip olmuştur.
- Standart işgücünden ziyade özellikli ve nitelikli işgücü ihtiyacı artmıştır.
- Fabrikaların her şeyi üretebilme çabası yerine belirli bir konuda tam uzmanlaşma çabası ağırlık kazanmış ve böylelikle belirli üretim alanlarında rekabet üstünlüğünün ele geçirilmesi amaçlanmıştır.
- Kitlesel üretim yerini; bilgi, hız ve nitelik gerektiren üretim şekline bırakmıştır.
- Üretim ve tüketim konusunda coğrafi kısıtlar ortadan kalkmış ve üretilen mal ve hizmetler, üretim yerine göre çok uzak noktalarda tüketilebilir duruma gelmiştir.
- Küreselleşmeye uyum sağlayamayan kişi ve toplumlarda dışlanma olgusu yaygın olarak görülmeye başlanmıştır.

- Ülkeler, ekonomi uygulamalarında yalnızca diğer ülkeleri değil, aynı zamanda uluslararası çapta faaliyet gösteren büyük şirketlerin hareketlerini de dikkate almak zorunda kalmışlardır.

1.5.3. Ülkeler Arası Bağımlılıkların Artması

Ülkeler, bundan kısa bir süre öncesine kadar öncelikle kendi öz değerlerini ön planda tutarak hareket etmekte ve diğer ülkelerle olan ilişkilerini de buna göre dizayn etmekteydiler. Küreselleşme ile birlikte her bir ülkenin diğer ülkeler üzerindeki etki düzeyi arttığından, ülkelerin otarşik bir anlayışı kısmen de olsa benimseyebilme imkânı kalmamıştır. Her bir ülke, kendi sınırlı kaynakları ile sonsuzlaşan ihtiyaçlarını karşılayamayacağından ve ulaşmak istediği refah düzeyine tek başına ulaşamayacağından dolayı, diğer ülkelerle sürekli bir etkileşim içerisinde bulunmak zorundadır. Bu nedenle de küresel standartların oluşturulması ve ülkelerin birbirleri ile standart ilişkiler kurabilmeleri amacıyla İMF, DTÖ, OECD ve BM gibi uluslararası kuruluşlar kurulmuştur. Bu kuruluşların almış olduğu kararların önemli bir kısmı, ülkeler açısından bağlayıcılığı olan kararlardır. Ancak ülkeler arası bağımlılığa neden olan yalnızca uluslararası kuruluşların almış oldukları kararlar yada faaliyetler değildir. Ülkeler, ekonomik, sosyal ve siyasi yönden varlıklarını devam ettirebilmek amacıyla diğer ülkelerin varlığına ihtiyaç duyarlar bu nedenle de her geçen gün artan bir ilişki ağı kurmak zorundadırlar. Karşılıklı bağımlılık durumunun ortaya çıkmış olması, küresel ölçekte yalnız ve bağımsız bir varlığın olamayacağını ve ülkelerin tek başlarına karar alabilme yetilerini yitirdiklerini göstermektedir (Şen, 2008: 154).

Küreselleşme hızı arttıkça dünya, tek bir ülkenin zayıf sınırlarla birbirinden ayrılmış bölümleri şeklinde görünmektedir. Ülkeler arası ekonomik ilişkiler ağının artması ve iletişimin kolaylaşması gibi unsurlar kişi ve toplumların karşılıklı bağımlılığını artırmaktadır. Sermayenin küresel piyasalar içerisinde neredeyse hiçbir engelle karşılaşmaması, en yüksek kârı ve en düşük maliyeti elde ettiği yerde konuşlanmaya çalışması ile sermaye hareket hızı da oldukça yüksektir. Dahası; günümüz ekonomilerinin birinde meydana gelen herhangi bir olay çok kısa bir süre içerisinde tüm dünya ülkelerini

etkilemekte, bir borsada ortaya çıkan önemli değişiklikler diğer dünya borsalarına da yansımaktadır. Yine ülkeler faiz politikası gibi kendi iç dinamikleri ile belirleyebilecekleri bir veriyi dahi, tüm dünya verilerini değerlendirmeden tespit edememektedirler. Günümüzde teknoloji destekli finansal piyasalarda hareket serbestisinin gün geçtikçe artacak olması ve bu süreçten geri dönüşün mümkün gözükmemesi, ülkeleri finansal anlamda da birbirlerine bağlı kılmaktadır (Dikkaya ve Deniz: 2006: 173).

1.6. Küreselleşme Karşıtı Hareketlerin Değerlendirilmesi

Küreselleşme, önlemez bir yükselişe sahip olmakla birlikte, tüm dünya çapında sorgusuz sualsiz kabul gördüğü de söylenemeyecektir. Özellikle milliyetçi görüşler ile antikapitalist düşünce sahipleri, kendi ideolojilerine zarar verdiği düşüncesi ile küreselleşmenin pek çok unsuruna karşı çıkmaktadırlar. Dahası; merkezileşmeye yönelik itirazlar küreselleşme ile de başlamış değildir. Siyasal ve ekonomik sınırların keskinliğini savunan görüşün varlığı, küreselleşmeden öncesine kadar uzanmaktadır. Ne var ki; iletişim hızı ve özgürlüklerin artması, günümüzde bu seslerin çok daha net duyulmasına neden olmuştur (Jordan, 2004: 10).

Küreselleşme karşıtı görüşlerin savunulma şekline bakıldığında bir kısım karakteristik özelliklerin ortaya çıktığı görülmektedir. Her şeyden önce bu görüşler çoğunlukla eylemler şeklinde kendisini göstermektedir. Özellikle tiyatral gösteri çabaları, küresel anlamda dikkat çekebilmek için önemli görülmektedir. Yine bu çabaların çoğunluğunun, direkt olarak küreselleşme kavramına yönelik olmadığı ve somut bir etkene dayandırıldığı görülmektedir. Dünya üzerindeki küreselleşme karşıtı eylemlerin en fazla yoğunlaştığı alanlar şunlardır (Kalafatoğlu, 2013: 155-156);

- Açlık, fakirlik ve yoksulluk,
- Eğitim eşitsizliği,
- Sağlık hizmetlerine belirli grupların ulaşamaması,
- Çevre kirliliği ve çevresel yağma,
- Büyük sermaye gruplarının işgücünü sömürmesi,
- Genetiği değiştirilmiş yiyeceklerin üretimi ve belirli pazarlara sunulması,

- Dünya Ticaret Örgütünün anti demokratik kararları,
- Özelleştirme hareketleridir.

Bu eylemleri gerçekleştirenler çoğunlukla kendilerini küresel ekonomik adalet hareketi ve alternatif küreselleşme hareketi olarak tanımlamaktadırlar. Böylelikle kendilerine herkes tarafından genel kabul görebilecek olumlu isimler bulma eğilimindedirler. Dünya üzerinde küreselleşme ve etkilerine karşı çok sayıda ve farklı büyüklükte gösteri, yürüyüş, eylem ve benzeri çaba bulunmakla birlikte, bunlardan en etkili olanları şunlardır (Tuna, 2005: 110-114);

J-18 Eylemleri:

Bu eylemler, 18-21 Haziran 1999 yılında G8 Ülkelerinin Almanya'da toplanması sırasında gerçekleştirilmiştir. İngiltere, İtalya, İspanya, Uruguay, Arjantin ve ABD'de halk kitlelerince gerçekleştirilen eylemler basında da kendisine çok geniş bir yer bulmuştur. Bu eylemlerin ana vurgusu neo-liberalizm ve antikapitalizmdir. Bu eylemlere çok sayıda sivil toplum kuruluşu ve halk katılmıştır. Eylem sırasında kitle iletişim araçları ve sosyal medya kullanılmıştır. Aynı zamanda hackerler tarafından çeşitli finans merkezlerine siber saldırılar gerçekleştirilmiştir. Eylemler sırasında Londra'da önemli maddi hasarlar meydana gelmiş ve Londra Borsası da bir gün süre ile kapatılmak zorunda kalmıştır.

Seattle Eylemleri:

J-18 eylemlerinden sonra kapsamlı bir protesto da Seattle'da gerçekleştirilmiştir. Protestolarda internet teknolojisi muhalif olarak ilk defa bu kadar yoğun olarak kullanılmıştır. Gösterilere işçiler, öğrenciler, sendikalar, sivil toplum kuruluşları ve halktan katılım olmuştur. Özellikle küreselleşmenin zararlı yanları ve sakıncaları vurgulanmış ve yapılabileceklerine yönelik ilkeler ve mesajlar ortaya konmaya çalışılmıştır. Seattle eylemlerinin J-18 eylemlerine göre çok daha organize bir şekilde yürütüldüğü görülmüştür. Bu eylemlerin ana vurgusu; ülke kaynaklarının sömürülmesi ve uluslararası güçler tarafından sınırsızca kullanılması olmuştur. Bu eylemlerde kamu malına zarar vermenin protesto ilkelerine aykırı olduğu vurgulanmış ve katılımcıların bu konuda

dikkati çekilmiştir. Bu hareket ile küreselleşme karşıtlarının organize olması ve küresel çapta faaliyetlerini sürdürebilmeleri amaçlanmıştır (Yıldırım, 2013: 107).

Cenova Eylemleri:

2001 yılının Temmuz ayında G8 Zirvesini protesto amacıyla küreselleşme karşıtları İtalya'nın Cenova kentinde bir araya gelmişlerdir. Cenova eylemi; organizasyon ve katılımcı sayısı olarak dikkat çeken büyük bir eylem olarak görülmektedir. Bu eylem sırasında Carlo Guiliani isimli bir göstericinin polis tarafından öldürülmesi, eylemin akılda kalmasını ve sertlik seviyesinin artmasına neden olmuştur. Bu eylemlerin ana fikri, dünyanın 8 ülkesinin bir araya gelerek dünyanın tamamını ilgilendiren konularda karar almasına karşı çıkmak ve küreselleşmenin meşruluğunu tartışmaktır. Askeri ve ekonomik olarak güçlü ülkelerin bu güçlerini diğer ülkeler üzerinde kullanmaları, Cenova eylemlerinin düşüncesinin temel taşı oluşturmaktadır.

Cenova eylemlerine katılan çok sayıda kişi, eylemlerin belirli bir noktasından sonra polisle karşı karşıya gelmiş ve kamu binalarına zarar vermiştir. Bu yüzden çok sayıda kişi, gözaltına alınmıştır. Cenova eylemlerinin küreselleşme karşıtı söylemler içermesine karşılık asıl çıkış noktasının G8 Zirvesinin yapılacağı alanın İtalyan hükümeti tarafından boşaltılması ve geçici olarak kapatılması olduğu bilinmektedir.

Küreselleşme karşıtı hareketlerin küreselleşmeyi engelleme gibi bir olanağı bulunmamakla birlikte, aşırı ve kontrolsüz küreselleşme hareketlerini denetleme ve olası zararları azaltma gibi bir etki gösterebileceği beklenebilir. Özellikle akılcı eleştiriler ve alternatif çözüm önerileri, doğru bir sunumla ilgililerine ulaştırılabilir ve hareketin gücü nispetinde etkide bulunabilir. Ancak her şeye karşı küreselleşme hızını düşürmesi veya küreselleşmenin kendisini vazgeçilebilir bir konuma getirebilmesi mümkün değildir.

Bu bölümde küreselleşme kavramı tüm boyutları ile ele alınmış ve incelenmiştir. Küreselleşmenin geniş bir etki alanının varlığı ile birlikte küreselleşmeye taraftar olan kişiler kadar küreselleşme karşıtı düşüncelerin de bir hayli yaygın olduğu görülmüştür. Tüm dünya üzerindeki ülkelerin farklı seviyelerde olmakla birlikte küreselleşmeden etkilendiği ve ülkelerin birbirileri ile olan ilişkilerinin sürekli olarak daha karmaşık bir

Özellik arz ettiği grlmŖtr. Yine de kreselleŖme sürecinin bitmiŖ bir süreç olmamasından dolayı gelecekte bu etkilerin artarak devam edeceği neticesine varılmaktadır. Bundan sonraki dönemde kreselleŖme karŖıtlıđı fikrinin daha sert bir platformda ifade edilme ihtimali de gözden uzak tutulmamalıdır.

2. BÖLÜM

DEVLET YÖNETİM ŞEKİLLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Küreselleşme tüm devletleri etkisi altına alan bir kavram olmakla birlikte, devletlerin yönetim tarzı ve şekline göre de etkisini artırabilmekte veya azaltabilmektedir. Bu sebeple ikinci bölümde tüm dünya üzerinde en yaygın olarak uygulama alanı bulan devlet yönetim şekilleri incelenmiştir. Bu yönetim şekilleri özellikle dışa açık olma veya otarşiye yönelme anlamında değerlendirilmiştir. Böylelikle devletlerin yapısal durumları ile küreselleşme ile aralarındaki ilişkinin tartışılması mümkün olmuştur.

Tarihin çok eski dönemlerinden bu yana, devlet mekanizmasının görevleri, işlevi, boyutları, yetki ve sorumlulukları ile ilgili tartışmaların süregeldiği görülmektedir. Yine devlet ve birey ilişkisinde hangisinin önce geldiği de sonuçlanmayan bir tartışmanın konusudur. Aslen devletin varlık sebebinin insanlar olmasına karşılık Aristo, devletin insandan önce oluştuğunu iddia etmektedir. Elbette ki devlet mekanizmasının varlığı insanın varlığına bağlıdır ve devletin önce ortaya çıkması beklenemez. Ancak burada Aristo'nun kast ettiği ana tema, insanın devlet mekanizması ile kişilik ve hukuki bir statü kazandığıdır (Aristoteles, 2006: 7).

Devlet kelimesi, Fransızca "Etat", İtalyanca "Stato", Almandaca "Staat" ve İngilizcede "State" kelimeleriyle karşılık bulmuştur. Günümüz dünyasında temel unsurları ile birbirine benzeyen devletler aslında çok uzun bir süreç ve dönüşümden geçerek bu noktaya gelmişlerdir. İnsanlık tarihi boyunca devletlerden beklenen görevler, devletlerin birbirleri ile ilişkileri ve yönetim kadrosunda bulunana grupların yaşam felsefeleri, devletlerin şekillenmesinde etkili olmuştur. Bununla beraber John Locke, Rousseau ve Hobbes, devletlerin tarihinin insanlık tarihi kadar eski olmadığını ve devletler öncesinde insanların düzensiz topluluklar olarak bir dönem yaşamlarını sürdürdüklerini ifade etmişlerdir. Ancak o dönemlerde dahi belirli toplumsal kuralların varlığı ve otokontrol mekanizmasının işlerliği, devlet benzeri bir organizmanın varlığını ortaya koymaktadır (Yıldız, 2013: 211).

Devlet yönetim şekilleri yalnızca hukuksal anlamda bir belirleyici olmakla kalmaz, aynı zamanda o devlet sınırları içerisinde yaşamını sürdüren herkesin ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel hak ve yükümlülüklerinin belirlenmesinde de önemli bir rol oynar. Bu nedenle devlet mekanizmasının yapısının aslında toplum yaşamını doğrudan şekillendirdiği söylenebilir. Ancak tüm bu belirleyicilerin tamamen serbest olarak tercih edilebileceğini de düşünmek mümkün değildir. Özellikle sanayi devrimi ve sonrasında ortaya çıkan kitlesel üretim süreci, küreselleşme, bilgi toplumuna geçiş, iletişim imkânlarının artması ve bilginin eş zamanlı olarak tüm dünyaya yayılabilmesi gibi özellikler, devlet mekanizmalarının serbestçe oluşumunu engellemekte ve dışsal unsurların dikkate alınmasını zorunlu kılmaktadır. Günümüzde artık otarşik bir anlayışın sürdürülebilmesi mümkün olmadığı gibi, aşırı müdahaleci devlet anlayışı da önemini yitirmektedir.

Bu bölümde tarihsel seyri içerisinde devlet mekanizmalarının çeşitleri ve ekonomik anlayışları incelenecektir. Böylelikle günümüz devlet anlayışına yol açan etkenler ve süreç çok daha iyi anlaşılacaktır. Ardından da devletlerin ekonomik anlayışları irdelenecektir. Devletlerin devam edebilmesinin en önemli şartlarının başında ekonomik yönetim başarısının geldiği düşünüldüğünde, kamusal ekonomik tercihlerin önemi çok daha iyi anlaşılacaktır.

2.1. Kamu Yönetim Sistemlerine Göre Devlet Yönetim Anlayışına Yönelik Değerlendirmeler

Kamu yönetim sistemlerinin belirlenmesi ve devlet yönetim anlayışının ortaya çıkmasına yönelik çok sayıda etken unsur bulunmaktadır. Toplum yapısı, kültürel özellikleri, yönetime konu olan yerin jeopolitik konumu, ekonomik özellikler, din, dil ve ırksal özellikler gibi çok sayıda faktör, kamu yönetim sisteminin şeklini belirlemektedir. Dünya siyasal tarihine bakıldığında, bu konuda sürekli bir değişim ve dönüşümün olduğu görülmektedir. Dolayısı ile günümüzde dahi var olan sistemin en iyi olduğunu söyleyebilmek mümkün değildir. Şartların ve algıların değişmesi ile birlikte bugün geçerli

olan devlet yönetim sistemlerinin de gelecekte önemini kaybetmesi pek çok boyutu ile uygulamadan kalkması beklenebilir.

2.1.1. Mülk Devleti

Mülk devleti eski ve ilkel devlet anlayışının sonucu olarak ortaya çıkan yönetim şekillerinden birini oluşturmaktadır. Özellikle derebeylik ve feodal yönetim biçimlerinin egemen olduğu Ortaçağ'da, uzun bir süre mülk devleti anlayışı hüküm sürmüştür. Feodalitenin genel özelliklerine bakıldığında; tarıma dayalı kapalı ekonomi sisteminin uygulandığı, himaye sisteminin benimsendiği, eşitsizliğe dayalı sınıf sisteminin oluşturulduğu, skolastik sistemin hâkim olduğu ve kilisenin yüksek bir egemenlik gücünün bulunduğu görülmektedir. Bu yönetim anlayışında ise mülkün toprak sahibi soylular ile krala ait olması yatmaktadır. Dolayısı ile mülk devletinin en önemli hâkiminin aslında en fazla toprağa sahip olan derebeyler ve bütüncül yapıda ise krallar olduğu söylenebilecektir. Yine bu dönemde kiliselerin önemli bir büyüklükte toprak parçasına sahip olduğu ve bu oranda yönetim ve egemenlikte güç sahibi olduğu görülmektedir (Aydoğdu, 2016: 3).

Mülk devleti anlayışında kral, ülkenin sahibi gibi algılandığından yönetim anlayışı içerisinde tam bir serbestiyet söz konusuydu. Bu açıdan yetki ve sorumluluk arasında herhangi bir dene durumundan bahsedebilme imkânı bulunmamaktaydı. Ayrıca kral tarafından yapılan uygulamaları denetleyebilecek kralın üzerinde yer alan bir denetim mekanizması da bulunmamaktaydı. Dolayısı ile o topraklarda yaşayan kişilerin geleceği, kralın vicdanı ve emirleri ile bağlantılı olarak şekillenmekteydi (Gözler ve Kaplan, 2013: 125).

Mülk devletlerinde hukuk sistemi incelendiğinde, idari yetkiler ile yargısal yetkilerin birbiri içerisine geçmiş olduğu ve kralın inisiyatifine bağlı olarak uygulamaların belirlendiği görülmektedir. Bir Alman yazar olan Lotz; "*Devlet reisi, kendisi için lüzumlu olan yetkileri kendisine tanıyabilir.*" Şeklinde bir ifade ile o döneme ilişkin hukuk algısını da tanımlamıştır. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere yetki mekanizmasının sınırlarını çizen adaletli bir nizamdan bahsedebilmek de mümkün değildir (Yıldız, 2012: 227).

Mülk devletlerinde sağlıklı bir idare hukukundan bahsedebilmek mümkün değildir. Yine kamu hukuku ve özel hukuk ayrımı da bulunmamaktadır. Kralın yetkisi, her türlü hukuki yetkiyi kapsayacak şekilde düzenlenmiş ve kabul edilmiştir. Hatta krallık içerisinde yer alan derebeylikler de krala bağlı olarak hareket etmek zorundadır. Ancak özellikle güçlü derebeylerle krallar arasında yaşanan egemenlik sorunları nedeniyle 13. Yüzyıldan itibaren krallar, derebeylikleri kaldırmış ve tüm haklarını ellerinden almaya başlamıştır. Böylelikle hem aynı krallık içerisinde bulunan derebeyliklerde uygulanan birbirinden farklı uygulamalar sona ermiş, hem de yetki paylaşımı zorunluluğunun önüne geçmişlerdir. Bu aşamada mutlak bir güç egemenliğinin baş gösterdiği ve polis devletine geçildiği söylenebilecektir.

2.1.2. Polis Devleti

Polis kavramı Aristo tarafından Helenistik döneme ait olarak şehir devleti anlamında kullanılmıştır. Ancak yönetim biçimi açısından polis devleti kavramı bundan tamamen farklıdır. Etimolojik anlamda *“kent in idaresi ve siyasi yönetimi”* anlamında kullanılan polis kavramı, ortaçağdaki hâkim mülk devleti anlayışından sonra evrilmiş ve *“iç ve dış tehlikelere karşı tebaayı himaye etmeye, onun mutluluk ve refahını sağlamaya yarayan araçların feodal efendi tarafından sağlanması”* şeklinde tanımlanır olmuştur. Yine aynı paralelde tanımlanan Polis devleti ise; *“Kamunun refah ve selametini sağlamak amacıyla her türlü önlemi almak konusunda yetkili olan, aynı amaç doğrultusunda bireylerin temel hak ve özgürlüklerine müdahalede bulunabilen, bunu gerçekleştirirken bireylere çeşitli külfetler yükleyebilen, ancak bunların tümünü yaparken herhangi bir hukuk kuralı ile bağlı olmayan devlet”* şeklinde karşılık bulmuştur (Günday, 2011: 38).

Polis devletleri, mülk devletlerine nazaran halkın menfaat ve geleceğini çok daha fazla göz önünde bulundurmaktadır. Polis devletlerinin oluşun amacı toplumu ve devleti iç ve dış tehlikelerden korumak ve muhafaza etmektir. Ancak bu amaç doğrultusunda polis devletinin gerçekleştirebileceği faaliyetlere yönelik bir sınırlama bulunmamaktadır. Polis devletlerinde egemen güç, halkın menfaatini temin edebilmek için sınırsız bir güç kullanımına başvurabilir. Bu keyfilik, mülk devletlerindeki yönetim anlayışı ile benzerlik

göstermektedir. Ancak polis devletleri mülk devletlerine göre daha ulvi bir amaç doğrultusunda faaliyet gösterdiğinden, sınırsız hâkimiyet gücünü daha legal olarak kabul ettirme eğilimindedir. Mülk devleti ile polis devleti arasındaki en önemli felsefi farklılık, mülk devletinin egemenlik gücünü topraktan alması, polis devletinde ise egemenliğin hükümdarın gücüne ve yönetim erkine dayanmasıdır (Yıldız, 2012: 219).

Polis devletleri, halkı ve kişileri ilgilendiren tüm konularda sınırsız yetkiye sahip ve kişilerin aleyhine davranabilme hakkını kendisinde barındıran bir yönetim sergilemekteydi. Buna karşılık kişilerin itiraz edebilme ve yargıda haklarını savunabilme hakkı bulunmamaktaydı. Özellikle savaş ve kıtlık dönemlerinde idarenin kişilerin mallarına el koyma ve devlet menfaati için kullanma yetkisi bulunmaktaydı. Fransa Kralı XIV. Luis'e ait olduğu düşünülen "Devlet benim" sözü, aslında polis devletinin egemenlik sınırlarını göstermesi açısından değerlidir.

Polis devleti anlayışı en fazla 17. ve 18. Yüzyılda Kıta Avrupa'sında egemen olmuştur. İlk olarak Almanya'da ortaya çıkan polis devleti anlayışı zaman içerisinde diğer Avrupa ülkelerine de yayılmıştır. İngiltere'de iki yüzyıla yakın polis devleti anlayışı hâkim olmuştur. Bu dönemde hükümdar tarafından görevlendirilen memurlar yapmış oldukları işleri hükümdar adına gerçekleştirdiklerinden dolayı herhangi bir denetime tabi tutulmuyor veya yargı yoluna başvurulamıyordu. Konu ile ilgili olarak 1946 yılında bir İngiliz Mahkemesi; "*Hükümdarın şahsen yaptıklarının fena olmayacağını kanun farz eder; hükümdarın emri ile yapılan hareketlere gelince bunlar kanuna muhalif iseler hukuken yok farz edilirler ve hükümdara izafe edilemezler.*" Şeklinde bir sonuca varmış ve hükümdarı mutlak iyi olarak tanımlayarak kendisine ait hukuka aykırı tasarrufları dahi meşrulaştırmıştır (Yıldız, 2012: 219).

Polis devleti anlayışı içerisinde denetimsiz serbest bir yapı olması ve keyfi uygulamaları barındırması günümüz yönetim anlayışı ile örtüşmemektedir. Ancak yine de polis devletini istibdat anlayışı olarak görmek de doğru değildir. Zira bir önceki yönetim tarzı olan mülk devleti ki, diğer bir adıyla tanrı devleti kavramından çok daha iyi olduğu söylenebilir. Özellikle bürokratik bir yapının olması, mülk devletindeki serbestinin azalması anlamına gelmektedir. Devlet içerisinde bir yönetim sisteminin kurulmuş olması

nedeniyle görev paylaşımı ve uygulama bütünlüğü bulunmaktadır. Nitekim bir kısım araştırmacılar, dönemselsel olarak da olsa polis devleti anlayışı içerisinde iyi işlerin yapıldığını ifade etmektedirler. Özellikle Almanya için bu durum geçerlidir (Kandemir, 2000, 199).

Polis devleti uygulamaları neticesinde bir kısım iyi işler yapılmakla birlikte, özellikle bireysel anlamda ciddi zarar durumları ortaya çıkmıştır. Bu durumu telafi edebilmek amacıyla da hazine teorisi geliştirilmiştir. Polis devleti adaletsizliğini gidermek için oluşturulan hazine teorisinde hazine, devletten ayrı bir tüzel kişilik olarak düşünülmüştür. Bu sistemde keyfi uygulamalar ile haksızlığa uğrayan kişiler yargı yoluna başvurarak zararlarının tazminini isteyebilmektedirler. Böylelikle hakkı gasp edilmiş olan kişiler en azından maddi olarak kayıplarını telafi edebilme imkânı bulmuşlardır. Hazine teorisi ile devlet organlarının hareket kabiliyeti kısıtlanmamış, aynı şekilde sınırsız bir güç ile muamelede bulunulmaya devam edilmiştir. Ancak yargı kararı ile kişilerin zararları giderilmiştir. Burada belirtilmesi gerekli olan önemli bir noktada, zararı telafi edilen kişilerle ilgili olarak devlet organlarına herhangi bir rücu işleminin yapılmamış olmasıdır. Dolayısıyla ile sistemin uygulama açısından hukuk devletine yaklaştığı kesinlikle söylenemeyecektir. Bu nedenle hazine teorisinin tek amacının zararın tazmini olduğu söylenmelidir (Gözübüyük, 2011: 32).

2.1.3. Hukuk Devleti

Devlet yönetim sistemleri sürekli olarak gelişim göstermektedir. Bu anlamda devrim niteliğinde bir dönüşüm, hukuk devletinin ortaya çıkması ile gerçekleşmiştir. İnsan haklarının önemini ortaya çıkması ve insanın yalnızca insan olmaktan kaynaklanan değerinin kabul edilmesi ile birlikte kamu yönetim felsefesi tümüyle değişim göstermiştir. Eşitliğe ve adalet anlayışına yönelim bir anda olmamakla birlikte, her bir çaba beraberinde daha adaletli uygulamaları getirmiştir.

Hukuk devletinde yönetim, önceden belirlenmiş olan hukuk kuralları ile bağlıdır. Devlet; egemenlik gücüne dayanarak isteğe bağlı, keyfi ve kişiye özel hareket edemez. Aynı zamanda tüm idari iş ve işlemler yargı denetimine tabidir. Böylelikle takdire dayalı

olarak kullanılması mümkün olmayan yetkilerin kullanımına ilişkin ikincil ve tarafsız bir denetim anlayışı bulunmaktadır.

Bu noktada hukuk devleti ile kanun devleti arasında önemli farklar olduğunun da belirtilmesi gereklidir. Hukuk devletinin en önemli amaçlarından bir tanesi, evrensel hukuk kuralları çerçevesinde insan haklarına dayalı bir yönetim anlayışı sergilemektir. Dolayısı ile hukuk devletinin temelini oluşturan hukuki düzenlemelerin de keyfi bir şekilde oluşturulması değil, aksine genel kabul görmüş insani ve hukuki kurallar çerçevesinde oluşturulması gereklidir. Kanun devletinde ise uygulamalar kanuna uygun olarak yapılır. İlk bakışta bu durum uygulamaların tamamının hukuki olduğunu düşündürebilir. Ancak Kanun devletlerinde uygulamaya konu olan kanunların evrensel hukuk normlarına uygun olmaması ve hukuk standartlarının dışında olması nedeniyle hukuk devleti anlayışından söz edilemeyecektir. Zira yanlış, eksik ve taraflı kanuni düzenlemelerle hukuka uygun bir yönetimin ortaya çıkmayacağı açıktır (Aktan, 2011).

Bir yönetim tarzının hukuk devleti sınırları içerisinde olduğundan bahsedebilmek için bir kısım ilkelerin birlikte var olması gereklidir. Hukuk devletinin en önemli ilkeleri şunlardır (Gözler, 2000: 169-178);

- **Temel Hak Ve Hürriyetlerin Güvence Altına Alınmış Olması:** Kişilere sıkı sıkıya bağlı olan ve idari bir tasarrufla keyfi bir şekilde kişilerin ellerinden alınamayan haklar bulunmaktadır. bu haklar ancak gerekli durumlarda kanuni hükümlerin izin verdiği ölçüde sınırlanabilir. Temel hak ve hürriyetlerle ilgili serbestlik ve özgürlük asıl, sınırlamalar ise istisnadır.
- **Kanunların Anayasaya Uygunluğuna İlişkin Yargısal Denetimin Olması:** Kanunların varlığı her zaman hukuk devletinin varlığı için yeterli olmayabilir. Zira kanunların düzenlenmesi sırasında anayasaya ve genel kabul görmüş hukuk kurallarına aykırı hükümler konmuş olabilir. Bu yüzden hukuk devletinin varlığı, kanunların anayasaya uygunluğuna yönelik bir yargı mekanizmasının varlığına bağlıdır.
- **Kanuni İdare İlkesi:** İdare, sahip olduğu kamu gücünün genişliği sebebiyle kişilere ve özel kurumlara nazaran çok daha geniş bir gücü bünyesinde barındırır.

Bu gücü serbest bir şekilde kullanması ise telafisi mümkün olmayan zararların ortaya çıkmasına neden olabilir. bu yüzden İdare, kendisi için öngörölmüş kurallara çerçevesinde kendisine düşen görevleri yapmakla yükümlüdür.

- **Devlet Faaliyetlerinin Belirlenmiş Olması İlkesi:** Devletin yerine getirmekle olduğu görevlerin zamana ve duruma göre değil de ilkesel olarak önceden belirlenmesini ifade eder. Böylelikle kamu yönetimine ilişkin çalışmadan önceden öngörülebilmiş olacaktır.
- **İdarenin Yargısal Denetimi İlkesi:** İdarenin yetkilerini keyfi olarak kullanmaması ve kendisine verilen görevleri en iyi şekilde yerine getirebilmesi için her türlü iş ve işleminin yargıya açık olması gereklidir. Böylelikle idari faaliyetlerin kanuni sınırlar içerisinde kalması sağlanacaktır. İdarenin yargısal denetiminde geniş kapsamlı düşünmek gereklidir. Bu nedenle idarenin her türlü icrai ve ihmali fiiline yönelik yargı yolunun açık olması ve istisnai durumların olmaması şarttır.
- **Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Yargıç Güvencesi İlkesi:** İdari işlemlerin yargı denetimine tabi olması, hukuk devleti için yeterli olamayacaktır. Bu durumun bağımsız mahkemeler ve güvence altına alınmış hâkimlerle desteklenmesi gereklidir. Zira bu iki ilkenin yerine getirilmemesi durumunda yargı organları idarenin devamı şeklinde algılanacak ve vermiş oldukları kararlarda tarafsızlıklarını kaybedebileceklerdir. Özellikle hâkimlerin gelecek ve mesleklerini kaybetme korkuları, bağımsız ve tarafsız karar vermelerini engellemektedir. Bu gibi durumların önüne geçebilmek için yargı idare bağlantısının yok edilmesi ve bağımsız mahkemelere işlerlik kazandırmak gereklidir.
- **İdarenin Mali Sorumluluğu:** Her ne kadar hukuki düzenlemeler ile idarenin iş ve işlemleri kontrol altına alınmaya çalışılsa da, bir kısım idari uygulamaların sonucunda kişisel zararların ortaya çıkması mümkündür. bu zararların telafi edilmesi için idarenin mali sorumluluğunun bulunması ve yanlış uygulamalara karşılık tazminat hukukunun işletilmesi gereklidir. Böylelikle eski duruma geri dönüş mümkün olmasa dahi, ortaya çıkan zarar maddi yönüyle telafi

edilebilecektir. Hukuk devletlerinde mali sorumluluğun esas muhatabı işlemi yapan kişiler değil, iarenin kendisidir. İdare, telafi ettiği zarar için gerekli gördüğünde kamu görevlilerinin kişisel sorumluluğuna başvurabilir.

Görüldüğü üzere bundan önceki sistemlere nazaran hukuk devleti ilkesi ile makro anlamda yönetim felsefesi değişmiştir. İnsan hakları, özgürlükler, demokrasi anlayışı, hak ve yükümlülüklerin kanunlarla belirlenmesi ve yine kanunlarla sınırlandırılması, idarenin sorumluluğu gibi kavramlar toplumsal yaşam içerisinde yer almaya başlamıştır. Ancak hukuk devleti yönetim açısından en mükemmel sistemi ifade etmediğinden, halen değişime ve dönüşüme açıktır. Bu sebeple de yönetim sistemleri ile ilgili olarak ortaya yeni kavramlar çıkmaya devam etmiştir.

2.1.4. Sosyal Hukuk Devleti

Özbudun sosyal devleti; *“Devletin sosyal barışı ve sosyal adaleti sağlamak amacıyla sosyal ve ekonomik hayata aktif müdahalesini gerekli ve meşru gören bir anlayış”* olarak tanımlamıştır. Bir başka ifade ile de sosyal devlet; *“Toplum içerisinde yer alan tüm bireylerin onuruna yaraşır asgarî bir hayat seviyesi sağlamayı amaçlayan bir devlet anlayışı”* şeklinde ifade edilebilir (Özbudun, 2018: 102). Aydın ise daha geniş bir tanımlama yapmayı tercih etmiş ve sosyal hukuk devletini; *“Temel hak ve özgürlükleri en geniş ölçüde sağlayan ve güvence altına alan, toplumsal gerekleri ve toplum yararını gözeten, kişi ve toplum yararı arasında denge kuran, toplumsal dayanışmayı üst düzeyde gerçekleştiren, güçsüzleri güçlüler karşısında koruyarak kollayan, milli gelirin adil bir biçimde dağıtılmasını sağlayan devlet”* olarak tanımlamıştır (Aydın, 2018).

Devletlerin sınırları içerisindeki aktivite düzeyi, her zaman tartışma konusu olmuştur. Özellikle ekonomik olarak, bir tarafta tam liberal sistem ve diğer tarafta sosyalist sistemin yer aldığı ve bu iki arasında çok sayıda ara sistemin varlık gösterdiği yapıda tartışmalar halen daha devam etmektedir. İşte bu ikilem içerisinde ortaya çıkan sosyal hukuk devleti anlayışı aslında jandarma devleti anlayışına alternatif olarak ortaya konmuştur. Jandarma devleti kendini iç ve dış güvenlik ile bir takım zorunlu hizmetler konusunda yetkili ve yükümlü gören bir anlayışı ifade etmektedir. Sosyal devlet ise bu

durumun tam aksi olarak kişi ve toplumların yaşamını dengeleyecek, sosyal, ekonomik ve kültürel anlamda yaşam kalitelerini artıracak uygulamaları içerisinde barındırmaktadır.

Özellikle sanayi devrimi sonrasında kitlesel üretim yapısına geçilmesi ile birlikte büyük bir işçi sınıfı ortaya çıkmıştır. Tarımsal üretimin oransal olarak azalması ve kitlelerin büyük bir çoğunluğunun sanayi üretiminde istihdam edilmesi, işçi ve işveren sınıfları arasında gelir farklılaşmasına neden olmuştur. Bu durum yalnızca ekonomik açıdan bir sorun olmakla kalmamış ardından sosyal ve toplumsal açıdan da ayrışmaya yol açmıştır. Sosyal devlet ise bu noktada devreye girmektedir. Toplumun genel zenginliğini artırmak, milli birlik ve bütünleşmeyi sağlamak, var olan dengesizlikleri gidermek, sosyal barış ve adaleti tesis etmek, sosyal devletin en önemli amaçları arasındadır.

Sosyal devlet anlayışına sahip olan bir devletin en önemli iki müdahale alanı sosyal ve ekonomik işleyiş üzerine gerçekleşir. Zira sınıf çatışmalarının ortaya çıkmasının en önemli iki nedeni sosyal ve ekonomik ayrışmadır. Bu aşamada sosyal devletin görevinin kişi ve toplumu özgürleştirme üzerine kurulduğu söylenebilir. Toplum içerisinde yer alan bireylerin özgürleşmesi ancak, ekonomik ve sosyal engellerden kurtulduklarında mümkün olabilecektir. Bu nedenle her iki konuda ortaya çıkan sorunların çözümü, sosyal devletin görevleri arasında yer almaktadır (Saltık, 2018).

Sosyal devletin müdahaleci bir yapısı olmakla birlikte yapılan uygulamalar, devletçilik ilkesi ile karıştırılmamalıdır. Zira devletçilik ilkesinde ağır basan kamusal hâkimiyet, sosyal devlet ilkesi için geçerli değildir. Sosyal devlet özgürleştirme ve toplumsal yaşam kalitesini artırmaya yönelik faaliyetlerde bulunur. Devletçilik ilkesine dayalı olarak gerçekleştirilen çalışmalar ise çoğunlukla özel girişimi daraltıcı bir role sahiptir.

2.1.5. Refah Devleti

19. yüzyılın sonları ve 20. Yüzyıl başları, sanayi devriminin de desteği ile birlikte yaşam standartlarının hızlı bir şekilde yükselmesine tanıklık etmiştir. Bu yüzden yalnızca zorunlu ihtiyaçların karşılanması, yaşamsal şartların yerine getirilebilmesi için yeterli görülmez olmuştur. Söz konusu değişiklik kamusal düzende de kendisini göstermiş ve

ortaya, daha önce kullanılmamış olan refah devleti kavramı çıkmıştır. Seyidoğlu refah devletini; *“Temel olarak bireyin yaşamının tüm yönleri ile ilgilenen, bireylere ekonomik ve sosyal imkânlarla ulaşmada eşit şans tanıyan, vatandaşlarına asgari bir yaşam standardını sağlayan devlet”* şeklinde tanımlamaktadır (Seyidoğlu, 1999: 497). Seyyar ise konuyu iktisadi ağırlıkta incelemiş ve refah devletini; *“Özünde liberalizmin ekonomik yansımaları olarak ortaya çıkan kapitalist toplumda, üretim süreçleri ve ekonomik krizler ile yaşanan sıkıntıların aşılmasında devletin aktif rol aldığı, tüm toplumun yaşam standartlarının iyileştirildiği sınıflar üstü bir devleti”* olarak ifade etmiştir (Seyyar, 2008: 360).

Refah devletine yönelik yapılan tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere, refah devletleri yaşamın her alanında aktif bir devlet modeli olarak ortaya çıkmıştır. Kişilerin ve toplumun faydasına olacak her konuda girişimci olmayı kendisine vazife edinmiş olan refah devleti, ekonomiden, hukuk sistemine güvenlikten eğitime kadar girişimci olmayı kendisine vazife edinmiştir. Ancak bu müdahaleci yapısı, refah devletlerini liberalist devlet anlayışından uzaklaştırmamaktadır. Refah devleti anlayışı içerisinde piyasa ekonomisi ve piyasa aktörleri önemli bir yere sahiptir. Ancak sistemin yeterli verimliliği sağlayamadığı noktalarda müdahalelerle toplam verimliliğin artışı için çabalamak refah devleti uygulamaları arasında yer almaktadır. Dolayısı ile refah devleti ile sosyalist devlet birbirinden çok farklı özellik ve karaktere sahiptir ve aralarında benzerlik bulunmamaktadır. Genel amaçlar açısından incelendiğinde, refah devletinin amaçları şunlardır (Seyidoğlu, 1999: 497);

- Ülke içerisinde yaşayan tüm kişilerin faydalandığı mal ve hizmetlere yönelik arzı artırmak ve böylelikle vatandaşların söz konusu mal ve hizmetlerden çok daha fazla ve kolaylıkla elde edebilmesini sağlamak,
- Makroekonomik dengeleri en iyi duruma getirerek ekonomik istikrarı sağlamak ve bu istikrarın devam etmesini temin etmek,
- Üretim süreçlerinin planlanması aşamasında sosyal maliyet ve sosyal fayda değişkenlerini inceleyerek optimum üretim süreci ile yapısını elde etmek ve böylelikle kaynakların rasyonel kullanılmasını sağlamaktır.

Sosyal devlete yönelik temel belirleyiciler; yiyecek, barınma, sağlık, güvenlik, eğitim ve istihdam olarak görülmektedir. Bu unsurlar kişilerin hayatını temelden etkileyen ve yaşam kalitesini belirleyen faktörlerdir. Bu sebeple refah devleti uygulamaları, bunlardan her birini en üst seviyeye taşımayı amaçlamaktadır. Kamu kaynaklarının etkin ve verimli bir şekilde kullanılması ve nihayetinde toplumsal faydanın artırılması en önemli hedefler arasında yer almaktadır. Refah devleti ilkesini benimseyen ülkeler araç olarak birbirinden çok farklı uygulamalara başvurmuşlardır. Bu uygulamalar ve ana amaçları şunlardır (Seyidoğlu, 1999: 498);

- Artan oranlı vergileme yoluyla gelir düzeyi artışına paralel olarak daha fazla miktarda vergi alınması,
- İşsizlik sigortası uygulamaları ile işsizlerin yaşam kalitesinin artırılması,
- Sosyal güvenlik sistemlerinin etkin kullanımının sağlanması ve tüm topluma asgari yaşam şartlarının sunulması,
- Tarım sektörüne yönelik sübvansiyon ve destekleme politikaları sayesinde tarım kesiminin desteklenmesi ve tarımsal üretime ulaşımın kolaylaşması,
- Ücretsiz ya da çok düşük bir katkı payının alındığı eğitim sistemi ile eğitimin tüm topluma yayılmasının sağlanması,
- Sağlık sistemi uygulamalarının etkin kullanımı ile tüm topluma eşit bir sağlık hizmeti sunulması ve sağlık hizmetinden herkesin faydalanmasının sağlanması,
- Düşük ücretli konut tedariki yoluyla gelir düzeyi düşük olan kişilerin barınma ihtiyacının çözülmesidir.

Ortaya çıkış sürecine bakıldığında ABD ve İngiltere’de refah devleti kavramının oldukça tartışıldığı ve toplumu oluşturan bireylere asgari yaşam şartlarının sağlanmasına yönelik olumlu ve olumsuz fikirlerin ortaya konulduğu görülmektedir. İlk ortaya çıkışı esnasında taraftarlar kadar karşı çıkanlar da olmuştur. Ancak zamanla özellikle bu ülkelerde refah devleti kavramı benimsenmiş ve aşamalı olarak uygulanır olmuştur. Erken refah devleti olarak adlandırılabilir ve asgari şartların temininden sonra, korumacı refah dönemi uygulamalarına geçilmiştir. Koruyucu refah uygulamaları ile vatandaşlara

yönelik kamusal destek artmıştır. 1942 yılında yayınlanan Beveridge Raporu ile de refah devletinin ana felsefesi ve içeriği çok daha net bir şekilde belirlenmiştir. Beveridge Raporuna göre sınıf ve statü gözetilmeden toplumu oluşturan tüm bireylerin asgari bir gelir elde etmesinin sağlanması, sosyal güvenlik hizmetlerinden tüm vatandaşların faydalandırılması ve sosyal hizmetlerin artırılmasına yönelik hükümler bulunmaktadır. Bu anlayış esasen sosyal koruma olgusunun yaygınlaşması anlamına gelmektedir. tarihi çok eskilere dayanan sosyal koruma olgusunun kurumsal bir şekilde uygulanması, refah devleti uygulamaları ile mümkün kılınmıştır (Alcock vd., 2002: 274-75).

Refah devleti ile ilgili yönelik tartışma ve uygulamalar 19. Yüzyılın ikinci yarısı ortaya çıkmakla birlikte, kurumsal anlamda olgunluk dönemi ikinci dünya savaşı sonrasında yaşanmıştır. İşçi ve işveren sınıfının kurumsal kimlik kazanması ile birlikte bu iki ana unsura devlet de dahil olmuş ve uygulama ilkeleri netleştirilmiştir. Bu konuda J. M. Keynes'in rolü oldukça önemlidir. Keynes'in temel hareket felsefesi olan piyasaların kendiliğinden tam istihdam denge noktasına gelemeyeceği, aslında görünmez bir elin olmadığı ve bu yüzden piyasa müdahalesinin gerekli olduğu tezi, refah devleti kavramında da kendisini göstermiştir. Arz yönlü ekonomik anlayışın tersine Keynes talep yönlü ekonomik anlayışı benimsemiştir. Toplumsal adaletin olmadığı ekonomilerde ise talebin miktarının düşük olacağını savunmuştur. Özellikle gelir adaletsizliği durumunda gelir düzeyi yüksek olan kişiler tasarrufa yönelecek iken, düşük gelir düzeyine sahip olan kişiler ise talep için yeterli kaynağı bulamayacaklardır. Bu nedenle başta gelir adaletsizliği olmak üzere toplumu ilgilendiren her konuda toplumsal adaletin sağlanması elzemdir. Bu sebeple Keynes, refah devletinin içerdiği uygulamalara taraftar olmuş ve özellikle ekonomik müdahalelerin etkinliğini ortaya koymuştur (Şaylan, 2003: 95-98).

2.1.6. Minimalist Devlet

1929 Dünya Ekonomik Buhranı, klasik iktisat anlayışına olan güveni temelinden sarsmış ve her arzın kendiliğinden talep yaratacağı düşüncesini geçersiz kılmıştır. Bu aşamada ortaya çıkan Keynesyen düşünce, uzun süre dünyada egemen olmuş ve devletler, başta ekonomik olmak üzere toplumun genelini ilgilendiren tüm konularda girişimci ve

düzenleyici bir konumda olmuşlardır. Toplumsal faydanın en yüksek seviyeye kendiliğinden çıkamayacağı ve bu sebeple kamusal güce ihtiyaç duyulduğu düşüncesi, temel felsefe olarak benimsenmiştir.

Keynesyen düşüncenin başını çektiği girişimsel ve kapsayıcı devlet anlayışı uzun yıllar tüm dünyada egemen olsa da; 1970'lü yıllarda dünya ticaretinin büyük ölçüde daralması ve beraberinde gelen faiz artışları, bu düşüncenin önemli ölçüde tartışılmasına yol açmıştır. Özellikle 1980'lü yıllarda da benzer bir durumun devamı, Neo-liberal ve Neo-klasik iktisat anlayışını ve devlet yönetim şeklini ortaya çıkarmıştır. Özel sektör içerisinde yer alan ekonomik aktörlerin kendi faydalarını en yüksek seviyeye çıkaracakları, böylelikle toplumsal anlamda da en yüksek faydanın elde edilebileceği, kamusal uygulamaların çoğu zaman rasyonellikten uzak olduğu düşüncesi Neo-liberal düşünceye kaynaklık etmektedir. Yine Neo-liberal düşünceye göre kamusal müdahaleler ranta yol açmakta ve bürokratların kişisel amaçları toplumsal faydaya zarar vermektedir. Bu sebeple de bürokratik müdahaleler topluma maliyet olarak geri dönmektedir. Politika hataların önemli ölçüde yer ve veren Neo-liberaller, bunun karşılığında piyasa güçlerine önem vermiş ve devletin minimalist bir anlayış içerisinde hareket etmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Neo-liberallere göre müdahaleci devlet anlayışının ortaya çıkardığı sorunlar şu şekildedir (Zafır, 2009:71);

- Kamusal altyapı yatırımları çoğunlukla beklenen etkinliği sağlamaz. Bu durum, fayda maliyet analizinde maliyet ağırlıklı bir sonucun ortaya çıkmasına neden olur.
- Özel sektöre yönelik denetimler, genellikle maliyet yaratan ve etkinliği düşüren bir etkiye sahiptir. Yine koruma önlemlerinin de özellikle orta ve uzun vadede faydadan çok zarar getirdiği görülmektedir. Bu sebeple bebek endüstri yapısına sahip olan sektörlerle yönelik olarak kısa vadede koruma tedbirlerinin yarar sağladığı görülse de; orta ve uzun vadede maliyet artışı ile birlikte etkinlik düşüşü görülecektir.
- Devlet kendi imkânları ile üretimde bulunduğu, özel sektörün kapasite kullanım oranı düşecektir. Bu durum istihdam oranlarının düşüşünü getirecek ve nihayetinde kamu maliyesi açısından açıkların ortaya çıkacağı görülecektir.

- Kamu politikaları yalnızca etkinlik ve verimlilik bazlı politikalar olmadığından dolayı uygulamalar arasında bütünlük ve tutarlılık bulunmayabilir. Özellikle rant hedefli politikalar dengeyi bozacak bir niteliğe sahiptir. Bu sebeple toplumsal adaleti bozucu ve kendi taraftarlarına çıkar sağlayıcı politikalar tüm toplumsal yapıyı olumsuz yönde etkileyecektir.
- Bürokratik yozlaşma ve siyasal gücün değişmesi, politikaları yozlaştıracak ve etkisiz kılacaktır.

Bu anlayış ile minimal devlet düşüncesi ortaya çıkmıştır. Minimal devlet; “Küçültülmüş” ve “Sınırlandırılmış” devlet anlayışını ifade etmektedir. Devlet faaliyetlerinin sınırlandırılması ve mümkün olan tüm durumlarda işlerliğin özel sektör aktörleri ile gönüllü kuruluşlara bırakılmasını öngörmektedir. Elbette ki bir devletin adalet, iç ve dış güvenlik ile yaşam gibi vazgeçilmez faaliyetleri bulunmaktadır. Yine temel hak ve özgürlüklerin korunması da devletin gerçekleştirmek zorunda olduğu faaliyetler içerisindedir. Ayrıca belirli ölçülerde sağlık ve eğitim gibi hizmetleri de gerçekleştirmesi gerekebilir. Ancak burada ki temel felsefe, devletin yalnızca devlet olmasından dolayı gerçekleştirmesi gereken zorunlu faaliyetleri yapması ve gerisini piyasa aktörlerine bırakmasıdır. Dolayısı ile sosyal adaletin sağlanması için gelirin yeniden dağıtılmasına yönelik çabalar ve piyasaya müdahale içerici düzenlemeler yapmak, minimal devlet sınırları dışında kalmaktadır (Ateş ve Nohutçu, 2006: 252).

Bu yapısı ile minimal devlet, gece bekçisi devlet ve minarşist devlet olarak da adlandırılmaktadır. Lock’e göre gece bekçisi konumunda olması gereken devletin üç temel görevi bulunmaktadır. Bunlar; var olan düzenin devamını sağlamak, ülkeyi iç ve dış tehditlerden korumak ve kişiler arası gerçekleştirilecek gönüllü ve hukuki sözleşmelerin yerine getirilmesini sağlamaktadır (Heywood: 2016: 99). Minimal devlet, kamusal faaliyetlerin sert bir şekilde sınırlandırılmasını ve kontrol altına alınmasını içerse de; anarşizm ve devletsizlik anlayışı ile karıştırılmamalıdır. Zira sınırları çizilmiş olan devlet, bu felsefe içerisinde geçerli ve etik kabul edilmektedir. Yine devletin asli görevlerini yapmaması durumunda sorunların çıkacağı da kabul edilmektedir. Bu sebeple minimalist

devlet anlayışı içerisinde devlet gerekli ve önemli bir kavram olarak geçerliliğini korumaktadır.

Minimal devlet konusunda tanım itibarıyla sorun bulunmamakla birlikte sınırlar açısından uzlaşmaya varmak zordur. Örneğin ultra minimal devlet anlayışı, minimal devlet anlayışının en son noktası olarak kabul edilmekte ve kişilere sunulan güvenlik önlemleri için de belirli bir maddi karşılık alınmaktadır. Ultra minimal devlet anlayışı tüm kamusal mal ve hizmetlerin özel sektöre devredilmesini ve belirli bir karşılığa tabi olarak kullanılmasını öngörür. Ancak bu derece radikal bir uygulamanın dünyada kabul gördüğünü söylemek zordur. Bu açıdan tam anlamıyla ultra minimal bir devlet mekanizmasının varlığı ütopya olarak kabul edilmelidir (Hayek, 2013: 514).

Minimalist devlet anlayışı temelde ortaya çıkan sorunların toplumun ve ekonominin iç dinamizmi içerisinde çözüme kavuşacağı ve bu yüzden yapay uygulamaların faydadan çok zarar getireceği üzerine kuruludur. Bu açıdan minimalist devlet anlayışına yönelik temel varsayımlar şu şekilde sayılabilir (Zafir: 2009: 72);

- Piyasa rejiminin siyasal açıdan kısıtlanmaması mikro ve makroekonomik değişkenler için iyi tercihtir. Bölüşüm sorunları piyasaya müdahale olmaksızın da çözülebilir.
- Kamu yatırımları büyümeyi hızlandırmaz. Bu durumun en önemli sebebi kamu yatırımlarının özel sektör yatırımlarını ikame etmesidir. Bu anlamda kamu yatırımları verimsiz tamamlayıcılar olarak görülmelidir.
- Teknoloji ithalatının tamamen serbest bırakılması ve böylelikle dış rekabet açısından piyasa aktörlerine temel sağlanması gereklidir.
- İç ve dış dengenin sağlanması açısından sermaye ve girişimlerin sınırsız hareketliliği gereklidir. Bu yüzden sermaye ve girişimlere yönelik kısıtlayıcı tedbirler konulmamalıdır.

2.2. Devlet Yönetim Sistemleri İçerisinde Ekonomik Anlayışların Değerlendirilmesi

Kamu yönetim sistemlerinin en önemli belirleyicilerinin başında, sistemlerin piyasa ekonomisine yönelik bakış açıları gelmektedir. Ekonominin temel belirleyicilerinin kamu ve özel sektör aktörlerinden hangisi olacağı ve yine bu aktörlerin hareket kabiliyetlerinin ne şekilde belirleneceği, ekonomik sistemlerin ana tartışma konusunu oluşturmaktadır. Bu tartışmanın bir tarafında sosyalist ekonomi anlayışı ve diğer tarafından liberal ekonomi anlayışı bulunmakla birlikte, dünya üzerinde hemen hemen hiçbir devletin bir sistemi tüm özellikleri ile uygulayabildiğini söyleyebilmek mümkün değildir. Zira en serbest ekonomik sistemlerde dahi devletçi uygulamalara yer verildiği ve yine en devletçi uygulamalar içerisinde bile sınırlı dahi olsa özel sektör uygulamalarının olduğu görülmektedir. Ancak burada esas soru, devletlerin iki uç noktadan hangisine ve ne yakınlıkta durmayı tercih ettikleridir. Bu noktada da tercihler durağan bir özellik arz etmemekte, konjonktürel duruma ve zamana bağlı değişmektedir. Yine kamu yönetim gücüne hâkim olan siyasal iktidarların değişmesi, tercihlerin değişmesine yol açabilmektedir. Devletlerin tercih ettiği ekonomik uygulama anlayışları sosyalist sistem, liberal sistem ve karma ekonomiye dayalı sistem olarak üç ana başlık altında incelenebilecektir.

2.2.1. Sosyalist Ekonomi Anlayışı

Sanayi devrimi ile birlikte ortaya çıkan kitlesel üretim ve işçi-işveren sınıflarının ayrışması, bir kısım ekonomik eşitsizlikleri de beraberinde getirmiştir. Bu eşitsizlikler sistemin sorgulanmasına ve yeni önerilerin getirilmesine yol açmıştır. Bu noktada sosyalist ekonomiye yönelik ilk tanımlama, R. Owen tarafından 1827 yılında Cooperative Magazine adlı dergide yer alan makalede yer almıştır. Bu yazıda sosyalizm liberal ve kapitalist düşünceye bir eleştiri olarak kullanılmıştır. Sonrasında Owen ve onunla aynı düşüncede yer alan kişiler tarafından yayımlanan The Poor Man's Guardian isimli gazete farklı bir ekonomik sistemi tanımlamak için kullanılmıştır (Hamitoğulları, 1982: 543).

Sosyalizm kelimesi temelinde soci, yani arkadaş kelimesini barındırmaktadır. Bu kelimeden türetilmiş olan social ise sosyal ve toplumsal anlamına gelmektedir. Sosyalizm de bu temelden yola çıkarak toplumculuk anlamında kullanılmaktadır. Bu anlamda sosyalist düşüncenin temelinde toplumun tamamına yarar sağlamak olduğu görülmektedir. Hamitoğulları sosyalist sistemi; *“Ekonomik hayatın organizasyonu ve işleyişini, ekonomik ve siyasal iktidarı elinde tutan bir otorite tarafından planlanma ile yürütülmesini öngören ekonomik sistem”* olarak tanımlamıştır. Bir başka tanımlama ile de sosyalist sistem *“Üretim araçlarının yani kapital malların devlete veya ona bağlı kamu kurumlarına, örneğin kooperatiflere ait olduğu, kişilerin ise ancak tüketim malları mülkiyetine sahip olabildiği, üretim araçlarına sahip olan otoritenin de iktisadi faaliyetleri merkezi bir plan çerçevesinde yönettiği sistem”*dir (Öztürk ve İnan, 2014: 36).

Sosyalizm temelinde özgürlük, eşitlik, iyilik ve yardımlaşma gibi kutsal kavramları barındırmaktadır. Özellikle ütopyik sosyalistler, bu kavramlara ancak büyük bir organizasyon tel elden yönetim ile ulaşılabileceğini, toplum içerisinde yer alan kişilerin ekonomik hareket kabiliyetlerinde sınır olmaması durumunda ise eşitsizlik ve adaletsizlik durumunun ortaya çıkacağını belirtmektedirler. Bu anlamda sosyalist düşüncenin kurgularının tamamına yakınının ekonomik düzen ile ilgili olduğu görülmektedir. Üretim araçlarının devlet tarafından tek elden yönetilmesi, merkezi karar merciinin tek otorite olarak karar alma yetkisinin bulunması ve ekonomik sistemin bu otorite tarafından şekillendirilmesi, sosyalist ekonomik sistemin ana özelliklerini oluşturmaktadır (Öztürk, 2013, 118).

Sosyalist ekonomik sistemde, üretim ve tüketim malları iki ana ayrıma tabi tutulmaktadır. Toplum içerisinde yer alan kişiler tüketim mallarına sahip olma hakkını ellerinde bulundururken, devlet ise üretim mallarının tamamının mülkiyetine ve yönetim hakkına sahiptir. Merkezi idare elinde tuttuğu bu gücü toplum yararına ve kişisel çıkar gözetmeksizin kullanmakla yükümlüdür. Böylelikle hem ekonomik verimliliğin hem de dengeli paylaşımın sağlanması ve eşitsizliğin önüne geçilmesi amaçlanır. Ayrıca gelir dağılımında görülen eşitsizliklerin yok edilmesi, toplumsal sınıf ayrımı ve çatışmaların

önlenmesi, fırsat eşitsizlikleri ile birlikte ortaya çıkan sosyal patlama riskinin azaltılması sosyalist ekonomik sistemin amaçları arasında yer almaktadır (Atik, 2012: 34).

Sosyalist sistemin ekonomik anlamda gerçekleştirdiği en önemli faaliyetlerin başında planlama gelmektedir. Tek muktedir olan devlet, her türlü iktisadi planlamayı yapmak ve uygulamak durumundadır. Merkezi planlama örgütü aşağıda yer alan planlamaları yapmakla görevlidir (Öztürk, 2013:141);

- Kamunun sahip olduğu sermaye birikimi yapısını planlar ve ihtiyaç analizini gerçekleştirir.
- Yatırımları sektörel olarak planlar ve kaynak dağıtımını yapar.
- Toplum içerisinde yer alan kişilerin tek gelir kaynağı olan ücret düzeylerini tespit eder.
- Kısa, orta ve uzun vadede ortaya çıkması beklenen toplumsal ihtiyaçlar planlanır.
- Kapitalist sistemde fiyat olarak karşılık bulan değere yönelik planlamaları yapar.

Sayılan bu planlama çeşitleri ekonominin başarılı olması için gerekli olan planlamaların tamamını oluşturmaktadır. Bu yüzden de sosyalist ekonomi politikalarının başarısı, merkezi planlama birimlerinin başarısı ile doğrudan ilişkilidir. Planlama aşamasından sonraki uygulama kısmında da yine tüm yetki ve sorumluluk kamu kurumlarına ait olmaktadır. Piyasada üretilecek olan mal ve hizmetlerin arz talep dengesi içerisinde belirlenememesi ve siyasal kararlar neticesinde üretime karar verilmesi, toplumun ihtiyaçlarının karşılanması durumunu riske atmaktadır. Zira yanlış tercihler sonucunda gerçek talep ile arz edilen mal ve hizmetler uyuşmayacak, böylelikle bir kısım ihtiyaçlar karşılanmamış olacaktır. Böyle bir durumun ortaya çıkmaması için yöneticilerin bilgece kararlar alması gerekecektir (Işık, 2013: 109).

Sosyalist ekonomik sistemi savunan kişiler temel önceliği gelir güvencesi, bölüşümde adalet ve sınıfsız bir toplum yapısıdır. Bu sistem içerisinde paranın kullanım alanı sınırlı olduğundan, gelir düzeyi farklılaşması olmayacak ve toplumsal sınıflar oluşmayacaktır. Yine üretimin tüm birimler arasında eşit bölüşülmesi, bölüşümde adaletsizliği ortadan kaldıracaktır. Ne var ki toplumun üretim potansiyelinin ne oranda

üretimde yansıtılabildiği tartışmalardan uzak tutulmaktadır. Siyasal otoritenin alacağı isabetsiz kararların toplumu topyekûn fakirliğe götürmesi mümkündür. Yine sosyalist ekonomiler yapıları itibariyle dış pazarlara kapalı olduğundan, uluslararası ticaretten faydalanabilme imkânları da son derece kısıtlı olmaktadır. Hâlbuki günümüz dünyasında otarşik bir sistemin başarılı olması, topluma ve bireylere refah sunması mümkün değildir. Ayrıca emek faktörü yapısı itibariyle homojen bir yapı arz etmediğinden, üretimde eşitliğin sağlanması mümkün olmayacaktır. Bu farklılığın gelir dağılımında ne şekilde dikkate alınacağı ise önemli bir belirsizlik olarak ortaya çıkmaktadır (Öztürk,2013: 145).

Sosyalist sisteme dair tarihi değerlendirmeler, merkezi planlama birimlerinin belirli dönemlerde başarılı olsa da, özellikle uzun vadede kendisinden beklenen performansı sağlayamadığını göstermektedir. Dışa kapalı sistem bilim ve teknoloji açısından dünyadaki gelişmelerin takip edilememesine neden olmaktadır. Ayrıca ülkeler yalnızca kendi üretim faktörleri ile üretimde bulunmaya ve gelişmeye mecburdurlar. Zira kendisine yatırım için yer arayan yabancı sermaye, bu yapıda bir ülkeye yatırım yapmayı genellikle tercih etmeyecektir. Ayrıca kamu birimlerinin keyfi ve isabetsiz kararları, toplumda gelir adaletsizliğine ve sınıfsal ayrıma yol açacaktır. Bu gibi unsurlar sosyalist ekonomik sistemin zaafları arasında görülmektedir. Günümüzde saf bir sosyalist ekonomik sistemin varlığından bahsedebilme imkânı yoktur. Ancak Vietnam, Küba, Venezüella ve Çin gibi ülkelerin sosyalist ekonomik sisteme çok yakın bir ekonomik sistemi benimsedikleri ve uygulamaya devam ettikleri görülmektedir.

2.2.2. Liberal Ekonomi Anlayışı

Liberal ekonomik anlayış ve liberal düşünce insanlık tarihi açısından en önemli düşünce akımlarından birini oluşturmaktadır. 17. ve 18. Yüzyıllarda öncelikle kıta Avrupa'sında ve akabinde ABD'de somut olarak ortaya çıkan anlayış hem siyasi hem de ekonomik açıdan önemli belirleyicileri bünyesinde barındırmaktadır. Liberalizmin temelinde bireyin kendisi yer almakta ve diğer değişkenler bireye göre planlanmaktadır. Aynı zamanda birey devlet ve birey toplum ilişkisi içerisinde de bireye önemli bir serbestlik tanınmıştır (Temel, 2017: 114).

Liberalizm kavramının temelini Fransızca “Libre” kelimesi oluşturmaktadır. Kelime anlamı olarak Libre, boş ve serbest anlamına gelmektedir. Yine İngilizce ’de benzer bir kelime olan Liberty kelimesi serbestlik ve özgürlük anlamına gelmektedir. Aktan liberalizmi; “*Bireylerin ekonomik, sivil ve siyasi alandaki hak ve özgürlüklerini güvence altına alan, piyasa ekonomisini ve devletin ekonomiye müdahalesinin en az düzeye indirilmesini savunan bir doktrin*” şeklinde ifade etmektedir (Aktan, 1994: 1). Liberal ekonomik sistemleri var eden ve diğer ekonomik sistemlere göre kendisini farklı kılan temel ilkeler şunlardır (Çetin ve Tayyar: 2013: 113);

- **Bireycilik İlkesi:** liberalizmin ilke ilkesi olan bireycilik, bireyi toplumun ve sistemin merkezine koyar. Bu sistemde birey; ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel anlamda düzenin temel birimidir. Akılcı ve rasyonel davranma özelliği bulunan bireyler kendi tercihlerini özgür bir biçimde yapabilmeli, hedeflerini kendi inisiyatifi ile belirleyebilmeli ve tüm bu süreç içerisinde bir kamu otoritesi tarafından kısıtlanmamalıdır.
- **Özgürlük İlkesi:** Liberal ekonomik anlayışın özgürlük açısından çıkış noktasını ekonomik özgürlük oluşturmaktadır. Toplum içerisinde yer alan kişilerin ekonomik özgürlüklerinin bulunması, diğer özgürlükleri de beraberinde getirmektedir. Liberal ekonomide genel olarak negatif özgürlük anlayışı kabul edilmiş ve kişilerin haklarının ihlal edilmemesi ve kısıtlanmaması üzerinde durulmuştur. Bunun dışında pozitif özgürlük anlayışına da yer verilmiş ve özgürlüklerin korunarak güvence altına alınmasına yönelik de devletin gerektiğinde aktif görev alabileceği belirtilmiştir.
- **Piyasa Ekonomisi İlkesi:** Liberalist sistemin ana dayanak noktası piyasa ekonomisi modelidir. Bu model; “*Rekabete dayalı, kârı esas alan, özel mülkiyet, miras, sözleşme yapma, teşebbüs ve tercih özgürlüğünün güvence altına alınmış olduğu ve devletin fiyat mekanizmasının işleyişine en az düzeyde müdahale ettiği bir ekonomik sistem modeli*” olarak tanımlanmaktadır. Piyasa ekonomisinde hangi mal ve hizmetin ne zaman, nasıl, ne şekilde ve hangi miktarda üretileceğine tamamen özel birimler karar verir. Bu sistemde devlet üretim ile ilgili konulara

müdahale etmez. Böylelikle arz talep dengesi içerisinde üretim ve tüketim gerçekleşmiş olur.

- **Sınırlı Devlet İlkesi:** Liberalizmde bireyin haklarını tehlikeye sokan en önemli örgüt, devlet olarak görülmektedir. Bu sebeple ekonomik ve siyasal olarak devletin sınırlarının dar kapsamlı olarak çizilmesi ve devletin yalnızca devlet olmaktan kaynaklı zorunlu görevleri yerine getirmesi ilkesi benimsenmektedir. Sınırlı devlet ilkesi; *“Devletin görevlerini adalet, savunma, güvenlik ve hukuk düzeninin sağlanması ile sınırlı tutulmasını, görev alanının daraltılmasını, sınırlandırılması”* şeklinde tanımlanmaktadır. Bu ilkelere göre devletin asli vazifelerinin sınırlandırılması ve sistemin özel birimler üzerine kurgulanması amaçlanmaktadır.

Tanımlama ve ilkeler böyle olmakla birlikte, tek bir liberalizm uygulamasından da bahsedebilme imkânı bulunmamaktadır. Tarihsel süreç içerisinde liberalist sistemler karşılaştıkları sorunlara göre değişim ve dönüşüm göstermişlerdir. Liberalist uygulamalara yönelik ana çeşitler şu şekildedir;

Klasik Liberal Sistem:

Liberal sistemin en saf haliyle anlatıldığı sistem klasik liberal sistemdir. Bu sistemde devletin sınırları olabildiğince daraltılmıştır. “Jandarma Devlet”, “Minimal Devlet” ve “Tarafsız Devlet” gibi isimlerle de nitelendirilen klasik liberal anlayışta birey hak ve özgürlükleri en geniş şekilde ele alınmıştır. Ekonomik sistemde tamamen serbest piyasa ekonomisi benimsenmiş ve devletin ekonomiye müdahalesi zararlı görülmüştür. Bu anlayış içerisinde ekonomik birimler kendi faydalarını maksimize ederken aynı zamanda toplumsal faydayı da en yüksek seviyeye çıkarmış olacaktlardır (Tayyar ve Çetin, 2013: 112). Bu sistem içerisinde her türlü ekonomik değer, arz ve talep yapısına göre şekillenir. Dahası, işgücü de serbest piyasa koşulları içerisinde istihdam edileceğinden çalışma şartları ücretler ve çalışma alanları da aynı şekilde ortaya çıkar. Böylelikle taraflar kendi çıkarları için çabalarırken bir yandan da genel ekonomik sürece yön vermiş olurlar.

Klasik liberal sistem aynı saf sosyalist sistem gibi uygulamanın teorik boyutunu ifade etmektedir. Devletin hiçbir şekilde ekonomik hareketliliğe dâhil olmaması ve yalnızca güvenlik, adalet ve yasama gibi zorunlu görevleri yerine getirmesini öngören bu sistemin günümüz dünyasında herhangi bir karşılığı yoktur. Özellikle 1929 Dünya Ekonomik Krizi'nden sonra Adam Smith'in klasik ekonomiye dair görüşlerinin önemli bir kısmının geçerliliği sorgulanır olmuştur. Bu nedenle klasik ekonomi teorisini esas anlamda teorinin ortaya konması açısından değerlendirmek doğru olacaktır.

Sosyal Liberal Sistem:

Sanayi devrimi ve beraberinde gelen kitlesel üretim, geleneksel ekonomi anlayışını tamamen değiştirmiş ve üretimdeki farklılaşma toplumu; iktisadi, sosyal ve kültürel olarak da değiştirmiştir. Bu değişim neticesinde uzun çalışma saatleri, iş sağlığı ve güvenliğine aykırı çalışma koşulları, gelir dengesizlikleri, güvencesiz çalışma, çocuk ve kadın işçi sorunu gibi pek çok sorunu da beraberinde getirmiştir. Bu sorunlar ise “Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler” anlayışı içerisinde çözüme kavuşturulamamış ve klasik liberal sistem geçerliliğini yitirmiştir (Sallan Gül, 2006: 23).

Bu değişime liberal sistem taraftarı olan ekonomistler de kayıtsız kalamamış ve bir kısım uygulama değişikliklerine başvurmak zorunda kalmışlardır. Öncelikle yönetime ilişkin ikili bir ayrıma giderek sosyal liberalist görüşleri, siyasi ve ekonomik olarak iki ayrı boyutta değerlendirmeye tabi tutmuşlardır. Siyasi anlayış içerisinde hükümetin sınırlarının belirli olması, demokratik katılım, çoğulcu demokrasi anlayışı ve kişinin kendisini geliştirmesine yönelik olarak devlete pozitif görevler yükleme fikirlerini ortaya koymuşlardır. Bu noktada klasik liberalist görüşten çok fazla uzaklaşmamış ve serbestlik ilkesinden taviz vermemişlerdir. Ancak ekonomik olarak piyasa ekonomisinin her zaman en üst seviyede başarı getiremeyebileceğini, bu sebeple devletin ekonomik anlamda düzenleme, denetleme, piyasa işleyişine gerekli durumlarda müdahale etme ve iktisadi anlamda adaleti sağlama gibi görevleri olduğunu kabul etmiştir. Ayrıca tam istihdamın sağlanması, sosyal güvenlik uygulamalarına yönelik düzenlemelerin yapılması ve uygulanmasının denetlenmesi, sağlık ve eğitim ile ilgili görevlerin yerine getirilmesi açısından aktif devlet anlayışını benimsemiştir (Tayyar ve Çetin, 2013: 111).

Neo-Liberalist Sistem:

1929 Dünya Ekonomik krizi ile birlikte ortaya çıkan ve tüm dünyada kabul gören Keynesyen ekonomi, 1970'li yıllarda işsizlik ve enflasyonun bir arada görülmesi ve sorunlara çözüm bulunamaması nedeniyle ciddi anlamda eleştiriye uğramıştır. Keynesyen iktisadın refah devleti ve müdahaleye dayalı ekonomi anlayışının başarısızlığı, liberal ekonomi anlayışının kendisini yenilemesine vesile olmuş ve neo-liberal ekonomi anlayışı ortaya çıkmıştır. Neo-liberal iktisatçılar, klasik iktisadın 20. Yüzyıl temsilcileri olarak görülmeye başlanmıştır.

Neo-liberal iktisadi düşüncenin temel unsurları; bireysellik, tercih özgürlüğü, özel mülkiyet hakkı, serbest piyasa ekonomisi, serbest ticaret ve sınırlı devlet anlayışıdır. Neo-liberaller mevcut devlet yetkilerinin çok geniş olduğunu düşünmüşler ve devlet yetkilerinin sınırlandırılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Aynı zamanda sosyal liberallere göre farklı düşünceler ortaya koyduklarını ve hem ekonomik hem de siyasal düzen konusunda liberal sistemi yeniden ele aldıklarını iddia etmişlerdir. Kollektivist anlayışı şiddetle reddeden neo-liberallere göre kamu kesiminin küçülmesi ve devletin ekonomik etkinliğinin azaltılması gereklidir. Zira kamu kesiminin ekonomi içerisinde yer alması, ekonomik etkisizliği de beraberinde getirecek ve özel sektörün verimliliğini azaltacaktır (Sallan Gül, 2006: 35-36).

2.2.3. Karma Ekonomik Anlayış

Ekonomi teorileri içerisinde iki uç noktada yer alan sosyalist ekonomik sistem ve liberal ekonomik sistem arasında yer alan türev ekonomi sistemlerinin tamamı, karma ekonomik sistem olarak kabul edilir. Oransal olarak değişmekle birlikte tüm karma sistemler her iki teori içerisinde yer alan uygulamalardan parçaları içerisinde barındırırlar. Bu açıdan bakıldığında, dünyada uygulana gelen ekonomik sistemlerinin aslında tamamının karma ekonomik sistem içerisinde yer aldığı söylenebilir. Bu durumun asıl sebebi ise saf sosyalist veya saf liberalist sistemlerin uygulama imkânının olmamasıdır. En sert sistemler dahi çok az da olsa karşıt sistemlere ait değerleri bünyesinde barındırır. Doktrin açısından değerlendirildiğinde, karma ekonomik sistem ile ilgili farklı görüşler

ortaya çıkmaktadır. Bu görüşlerin ilki biraz önce değerlendirilen sosyalist ve liberal sistemlerin arasında yer alan bir uygulama olduğu yönündedir. Diğer bir görüş ise, karma ekonomik sistemin diğer iki sistemden tamamen bağımsız üçüncü bir sistem olduğuna ilişkindir. Bu düşüncede; karma sistemin liberal ve sosyalist sistem içerisinde yer alan çelişkilerden kurtulduğu, hem bireyin hem de toplumun çıkarını en üst seviyeye çıkarmaya yönelik faaliyetlerde bulunduğu, bu amaçla da tahsis, koordinasyon ve motivasyonel faktörleri etkin bir şekilde kullanmaya çalıştığı düşünülür (Ekren, 2017).

Karma ekonomik sistemlerde ekonomi içerisinde devlet ve özel sektör bir arada ve aktif olarak yer alır. Devlet, önceden belirlediği amaçlara ulaşmak için ekonomik faaliyetlerde bulunur. Böylelikle makroekonomik politika amaçlarına ulaşmaya ve görevini başarı ile yerine getirmeye çalışır. Özel sektör ise kendi faydasını artırmak ve kar maksimizasyonu sağlamak için serbest bir şekilde çalışır. Ancak bu serbestiyet, kamu kurumları tarafından konulan düzenleyici ve denetleyici kurallara aykırı olamaz. Ayrıca özel sektörün yetersiz olduğu dönem ve alanlarda da devlet girişimci rolüyle özel sektöre yardımcı olmak için iktisadi bir başa gösterebilir (Hiç, 2017: 135).

Karma ekonomik sistemlerde devlet, adalet, güvenlik, sağlık ve yasama gibi faaliyetlerin dışında üretim ekonomisine yönelik de faaliyetlerde bulunabilir. Özellikle kamu iktisadi teşekkülleri (KİT) ve İktisadi Devlet Teşekkülleri (İDT) gibi isimlerle doğrudan veya dolaylı olarak ekonomi içerisinde yer alabilir. Yine toplumun ihtiyacı olan ve özel teşebbüslerin üretimini tercih etmediği mal ve hizmetleri üretme yoluna gidebilir.

Karma ekonomi uygulamalarının genellikle azgelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde uygulanması gerektiği, özel sektörün yetersiz kaldığı yerlerde kamu gücünün özel sektörü desteklemesinin faydalı olacağı; bir görüş olarak ortaya çıkmaktadır. Bu görüş aslen liberal ekonomi ağırlıklı bir görüş olup, ilk etapta devlet desteği sunulan sektörlerden belirli bir zaman sonra kamu gücünün çekilmesi ve topluma faydalı olacak diğer sektörlerle yönelmesi üzerine kuruludur. Böylelikle devlet desteği ile birlikte özel sektörün ve ekonominin gelişim hızı artırılabilir. Düşünce itibarıyla bu sürecin liberalizme giden bir yol olduğu kabul edilebilir. Yine bir başka görüş ise, kamu sektörü ile özel sektörün sürekli olarak birbirine engel olacağı ve birbirlerini yıpratacağı

yönündedir. Kamu faaliyetleri merkezi planlama dâhilinde gerçekleştirilse bile, özel sektörün tek elden yönetilmemesi ve geleceğe yönelik plan ve çabalarının bilinmemesi, kaynakların rasyonel kullanımını engelleyecektir. Bu düşünce karma ekonomik sistemi karmaşa olarak nitelendirmiş olup, görüşe taraftar olanların önemli bir kısmının sosyalist ekonomi görüşüne sahip olduğu görülmektedir (Zeytinoğlu, 1985: 208).

Sonuç itibariyle karma ekonomik sistemin ne ölçüde liberal sisteme ve ne ölçüde sosyalist sisteme yakın olacağını belirleyen unsurun başta siyasal otorite olduğu, bununla birlikte ülke ekonomisinin yapısal durumunun, konjonktürel hareketlerin ve dünya piyasasının durumunun da bu belirlemede rol oynayacağı belirtilmelidir. Dolayısı ile karma ekonominin, iki uç nokta arasında yer alan bir doğru üzerinde sürekli olarak hareket ettiği söylenebilir.

Bu bölümde devlet mekanizmasının tarih boyunca hangi siyasal düşünce ve sistemler vasıtası ile kontrol edildiği ve yönetildiği ortaya konmuştur. Devlet yönetim şekillerinin tarihsel seyri içerisinde önemli değişikliklere uğradığı ve zaman içerisinde çok sayıda yeni yönetim sisteminin ortaya çıktığı ve bu arada bir kısmının da tarih sahnesinden neredeyse tamamen yok olduğu görülmüştür. Yine çok sayıda ara ve karma sistemin ortaya çıktığı ve saf sistemlerin her birinden belirli kazanımlar elde ederek yeni bir sistemin ortaya çıkmasını sağladıkları görülmüştür.

3. BÖLÜM

KÜRESELLEŞMENİN DEVLET YÖNETİMİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Çalışmanın üçüncü bölümünde küreselleşme ile devlet yönetimi ilişkisi incelenecek ve küreselleşmenin kamu yönetim sistemlerini ne ölçüde etkileyebilecekleri ortaya konacaktır. Gerçekten de hangi devlet yönetim sistemi olursa olsun; küreselleşmenin etki alanından kurtulmak mümkün değildir. Ancak burada esas üzerinde durulacak olan husus; küreselleşmenin devletin başta fiziksel büyüklüğü ve etki alanı olmak üzere hangi alanlarında ve ne derecede etkide bulunabildiğinin tespit edilmesidir. Sonucun sayısal verilerle ortaya konması mümkün olmamakla birlikte niteliksel değişimin net olarak ortaya konabileceği düşünülmektedir. Bu sebeple küreselleşme ile birlikte ortaya çıkan tüm farklılıkların kamu yönetim sistemleri üzerindeki etkisi tartışılacaktır.

Küreselleşme süreci, tüm dünya üzerinde sistematik bir değişikliğe yol açmıştır. Bu değişimden kişiler kadar toplumlar da etkilenmiş ve yaşamsal algılarda köklü değişimler ortaya çıkmıştır. Elbette ki bu değişimden kamu yönetim sistemleri de nasibini almıştır. Küreselleşmenin getirdiği yeni yaşam tarzı; kişiler kadar kamu yönetimi ve devlet anlayışını da etkilemiştir. Özellikle teknolojik gelişmeler ve bilginin eşzamanlı olarak tüm dünyaya yayılması, yerel algıların zayıflamasına ve ortak yönetim kültürünün yaygınlaşmasına neden olmaktadır. Bu değişim, aynı zamanda devlet insan ilişkisinde önceliğin devletten insana kaymasına ve minimalist devlet algısının da ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir.

Küreselleşmenin anlık bir durum değişikliğinden ziyade, sürekli olarak hızlanarak devam eden bir nitelik taşıması, kamu yönetim sistemlerinde de değişimi sürekli kılmaktadır. Bu noktada henüz kamu yönetim algısındaki değişimin belirli bir düzleme oturduğunun söylenebilmesi mümkün değildir. Aksine; tüm alanlarda olduğu gibi bu

alandaki da değişim hızlanarak devam etmektedir. Dahası, gelecekte de değişimin hızlanarak devam edeceği öngörülmektedir.

Kamu yönetim sistemleri tarih boyunca eleştirilmiş ve sürekli olarak değişime uğramıştır. Bu değişim, kimi zaman yönetim erkini elinde bulunduran kişilerin devleti istedikleri yönetim tarzına uygun hale getirmeleri için gerçekleştirilmiş, çoğu zaman da kamu yönetim performansı artırmak ve daha etkin bir kamu yönetim biçimine kavuşmak amacıyla yapılmıştır. Ancak tüm değişimsel çabalar, genel olarak hiyerarşik yetkinin nasıl ve ne şekilde kullanılacağı üzerine kurulmuştur. Küreselleşmenin neden olduğu değişim ise mantıksal olarak daha farklı bir yapı arz etmektedir. Öncelikle küreselleşme kamu yönetim sistemlerinde değişimi isteğe bağlılıktan zorunlu hale getirmektedir. Değişen dünyada en içine kapalı yapılar dahi belirli ölçüde dışsal değişimden etkilenmektedir. Yine değişime direnç gösteren ülkeler ekonomik ve siyasi olarak yok oluş tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu nedenle küreselleşmenin kamu yönetimi üzerindeki ilk etkisi, değişimi zorunlu kılmasıdır (Akel, 2003: 64).

Yine geleneksel değişim ile küreselleşmenin getirmiş olduğu değişim arasındaki bir diğer fark da, değişimin yönüne ve yapısına büyük ölçüde global unsurların karar vermesi ve belirli bir çerçeve içerisinde ulusal etkide bulunulmasıdır. Geçmiş dönemlerde özellikle ulus devletlerin tartışılmaz gücü, tek başlarına karar alma serbestiyetini kendilerine vermekteydi. Günümüzde ise küreselleşme ile birlikte devletler tek başına karar alabilme yetkilerini önemli ölçüde kaybetmiş ve değişim konusunda dış dünyadaki verileri dikkate almak zorunda kalmışlardır. Böylelikle hem devlet yönetimine yönelik teorik algı da, hem de genel ve yerel yönetimler bazında sürekli bir değişimin devam edeceği öngörülmektedir.

3.1. Küreselleşmenin Kamu Yönetimi Üzerindeki Etkileri

Küreselleşme ile birlikte kamu yönetim sistemlerinin tüm unsurlarının geçerliliği ve uygulamalarının değeri sorgulanmaya başlanmıştır. Özellikle geleneksel kamu yönetimi uygulamalarının hantal kalması ve değişen şartlara ayak uyduramaması, yeni

uygulama modellerini gündeme getirmiştir. Küreselleşme sürecinde kamusal hareketlerin başta maliyet ve verimlilik olmak üzere birden fazla alanda etkisiz bir duruma gelmesi, yapısal değişiklik arayışını zorunlu kılmıştır. Özellikle teknolojik gelişim, fiziksel ve zihinsel sınırların ortadan kalkması, ticaret yöntemlerinin değişmesi ve toplumsal yaşam algısındaki farklılaşmalar, kamu hizmetine yönelik beklentilerin de farklılaşmasına yol açmıştır (Göküş, 2010: 194-195). Yine devletin kutsal bir varlık olarak görülmesinden, hizmet için var olan bir organizma olarak görülmesine yönelik düşünce değişikliği de, devletin sınırlarını daraltmıştır. Bu değişimin doğal bir sonucu olarak küreselleşmenin kamu yönetimine ilişkin pek çok alanda değişime neden olduğu görülmüştür.

3.1.1. Bilgi Teknolojilerinin Kamu Yönetimi Üzerindeki Etkileri

Küreselleşmenin etkisini en hızlı ve etkili bir şekilde gösterdiği alanların başında bilgi teknolojileri gelmektedir. Bilgi teknolojileri sayesinde verilerin elde edilmesi, güvenli bir şekilde korunması, anlık bir zaman dilimi içerisinde dünyanın herhangi bir yerindeki bir başka kişi ve kurumla paylaşılması mümkün olmaktadır. Bu gelişim, bireyden başlayarak topluma ve devlet yapısına kadar her seviyede birimin yaşamını etkileme fırsatı bulmuştur.

Özellikle 1980’li yıllardan sonra bilgi teknolojilerinde ortaya çıkan hızlı gelişim, toplumun genelini olduğu gibi kamu yönetim sistemlerini de etkilemiştir. Öncelikle gelişmiş ülkeler olmak üzere tüm devletler, yönetimde etkinliği ve hızı artırmak, maliyetleri düşürmek amacıyla bilişim sistemlerini kullanmaya başlamışlardır. Geleneksel kamu yönetimi anlayışı içerisinde yerine getirilen görevler günümüzde en az gider ile yapılmaya çalışılmaktadır. Bu durum, kamu hizmetlerinin çok önemli bir kısmının internet üzerinden verilmesine, kamusal organizmanın yapısal büyüklüğünün azalmasına ve etkinliğinin artmasına yol açmıştır. Ayrıca geçmiş zamanda yüksek maliyetleri dolayısı ile hizmet kapsamına alınıp yaygınlaştırılmayan pek çok hizmet sıradan bir değer halini almıştır (Alodalı, 2004: 82).

Bilgi teknolojilerinin kamu yönetimi üzerindeki bir diğer etkisi ise katılıma yönelik olarak ortaya çıkmıştır. Temsili demokrasi sistemi bilgi teknolojileri sayesinde gelişim göstermiş ve toplumun kamu yönetimine ilişkin görüş, öneri, tercih ve şikâyetlerini doğrudan kamu kurumları ile paylaşabilme imkânı ortaya çıkmıştır. Böylelikle katılımcı demokrasi adına da önemli bir gelişme sağlanmıştır. Elbette ki bu imkânlardan faydalanılması yalnızca bilgi teknolojilerindeki gelişme ile gerçekleştirilemeyecek ve toplumun geniş bir kısmının bu teknolojiiden faydalanma liyakatinin de olması gerekecektir. Bu sebeple tüm dünya üzerinde görülen bilgi teknolojilerindeki gelişmeden her ülkenin farklı seviyelerde faydalanabileceği ve eğitim yönünden gelişme gösteren ülkelerde bu fayda düzeyinin çok daha yüksek olacağı söylenmelidir.

Son olarak bilgi teknolojilerindeki gelişmenin toplumun devlet algısını değiştirdiği ve geleneksel hizmetlerin dışında modern hizmetleri de bekler hale getirdiği görülmektedir. Toplumun kısa bir süre öncesine göre zaman alan uygulamalara hemen ulaşma noktasındaki sabırsızlığı, kamu yönetim sistemlerini zorlamaya başlamıştır. Bu nedenle günümüzde ve yakın gelecekte klasik ve geleneksel kamu yönetim sistemlerinin toplumun beklentilerini karşılayamayacağı ve teknolojik gelişime uygun bir şekilde dönüşmesi gerektiği anlaşılmıştır. Bu değişim genel olarak birimlerin etkinliğinin artması ve boyutlarının küçülmesi şeklinde olacaktır (Kayalı ve Yereli, 2002: 120).

3.1.2. Toplam Kalite Yönetiminin Kamu Yönetimi Üzerindeki Etkileri

Toplam kalite yönetimi (TKY); *“Müşterilerin mevcut ve gelecekteki beklentilerinin tespit edilerek tam ve ekonomik şekilde karşılanmasını amaçlayan, kalitenin oluşturulmasını, sürekliliğini ve geliştirilmesini sağlayacak bir yönetim anlayışı”* olarak tanımlanmaktadır (Kocamış, 2016: 1). Tanımdan da anlaşılacağı üzere toplam kalite yönetimi algısı esasen özel sektöre için oluşturulmuş bir kavram gibi görünmektedir. Ancak geleneksel kamu yönetimi anlayışından modern kamu yönetimi anlayışına geçilmesi ile vatandaşlar devlete vergi veren ve karşılığında hizmet bekleyen

müşteriler gibi algılanmaya başlanmıştır. Dolayısı ile toplam kalite yönetimi anlayışı özel sektörden kamu yönetimine de sirayet etmiştir.

Toplam kalite yönetiminin kamu yönetiminde ilkesel olarak kabul edilmesi, yönetim anlayışı üzerinde önemli değişikliklere neden olmaktadır. Günümüzde bir kamu hizmetinin yalnızca sunulması yeterli kabul edilmemesi ve zaman, maliyet, etkinlik ve verimlilik açısından da değerlendirilmesi, toplam kalite yönetimi anlayışının bir sonucudur. Ayrıca fayda maliyet analizi de kamu yönetimi anlayışı içerisinde tarihin hiçbir döneminde yapılmadığı kadar yapılmaya başlanmıştır. Böylece kamu hizmetlerinin hantal bir yapıya sahip olup olmadığı, işlevselliği ve aynı maliyetle daha iyi bir hizmet sunumunun mümkün olup olmadığı gibi hususlar tartışılmaya başlanmıştır (Parlak, 2003: 348).

Toplam kalite yönetimi içerisinde yer alan planlama yapısı da aslında kamu yönetim sistemleri açısından son derece önemlidir. Yapılan uygulamalardaki hata ve yanlışların düzeltilmesi özellikle makro uygulamalarda önemli bir ekonomik kayba ve zaman kaybına yol açmaktadır. Doğru planlama ve öngörü ile bu kayıp en düşük seviyeye indirilebilecektir. Bu anlamda toplam kalite yönetimi süreci takip edildiğinde, kamusal uygulamalarda da aynı verimliliğin elde edilebileceği görülecektir. Özellikle küreselleşme ile birlikte ortaya çıkan yoğun rekabet ortamı nedeniyle devletlerin maliyet ve zaman konusunda kayba tahammülleri olmadığından, toplam kalite yönetimi uygulamalarını bir tercihten ziyade zorunluluk olarak görmeleri gerekmektedir.

3.1.3. Yönetişim Kavramının Kamu Yönetimi Üzerindeki Etkileri

Eski zamandan beri yaygın bir şekilde uygulanan tek taraflı yönetim anlayışı artık önemini yitirmiş ve yerini yönetim adı verilen ve çift taraflı etkileşime dayalı bir yönetim anlayışına bırakmıştır. Geleneksel kamu yönetiminin en önemli algısı olan yönetim ve yönetilen ayrımı, günümüzde birlikte yönetim anlayışına evrilmiştir. Bu durumun en önemli nedeni, yönetilen kişi gruplarının yönetim üzerinde hak ve yetki sahibi olmalarına inanmalarıdır. Kamusal hizmetlerin tamamının belirli bir maliyetle

gerçekleştirilmesi ve bu maliyete yönetim dışında bulunan kişilerin de katılıyor olmaları, bu duruma yol açan önemli sebepler arasında yer almaktadır. Koruyucu ve lütufkar devlet anlayışı modern yönetim algısına uygun olmadığından değerini yitirmiştir. Onun yerine, var olan hizmetlerin tüm toplum tarafından finanse edildiği ve bu sebeple de hizmetlere herkes tarafından ortak karar verilmesi gerektiğine yönelik inanç artmıştır (Çukurçayır, 2003: 262).

Yönetişim sistemi ilkesel olarak eşit katılımı gerektirse de uygulamada tüm toplumun alınacak olan kararlar üzerinde belirleyici olması pek mümkün değildir. Ancak başta sivil toplum kuruluşları ve dernekler olmak üzere etkin kişi grupları bu göreve dahil olmakta ve kamu görevlilerinin alacakları kararlar ile uygulamalarına katkıda bulunmaktadır. Böylelikle yetki ve sorumluluk toplumun geneline yayılmış olmaktadır. Yine bu durumun en ileri noktası referandum olarak görülebilir. Önemli kararlarda toplumun tamamının fikrinin alınması, karara yönelik sorumluluğun da paylaşılmasını sağlayacaktır. Dolayısı ile kamu özel ve devlet toplum ayrımı büyük oranda ortadan kaldırılmış olmaktadır (Bayramoğlu, 2002: 114). Yönetişim alt boyutları ile incelendiğinde üç ayrı yönetim alanının ortaya çıktığı görülmektedir. Bunları şu şekilde ifade edebilmek mümkündür (Gökçe, 2004: 76);

- Ülkenin ekonomi politikaları ve uygulamaları üzerinde etkili olmak amacıyla gerçekleştirilen iktisadi yönetim faaliyetleri,
- Siyasal yapının oluşturulmasına yönelik uygulamaların belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen siyasal yönetim faaliyetleri,
- Siyasal sistemin uygulama safhasına yönelik uygulamaların belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen idari etkileşimdir.

Küreselleşmenin yönetim sistemi üzerinde önemli etkileri olmuştur. Her şeyden önce bu sistemin tüm dünya çapında bilinmesi ve yayılması küreselleşmenin bir getirisidir. Ayrıca yönetim sistemleri büyük ölçüde bilişim sistemlerine ihtiyaç duyacağından, küreselleşme ile birlikte yaygınlaşan bilişim sistemleri ve teknoloji kullanım kültürü ile de yönetim uygulamaları yaygınlaşacaktır. Son olarak gelişmiş

demokrasi anlayışının küreselleşme ile birlikte hızlı bir şekilde yayılması ve evrensel bir kültür haline gelmesi, yönetim anlayışının yaygın bir şekilde benimsenmesini sağlamaktadır.

3.1.4. Performans Yönetiminin Kamu Yönetimi Üzerindeki Etkileri

Küreselleşmenin kamu yönetimi alanına kazandırdığı kavramlardan biri de performans kavramıdır. Performans ve performans yönetimi kavramları özel sektörde sıklıkla karşılık bulan bir kavram olmasına karşılık, kamu yönetimi için kullanımı uzun bir geçmişe sahip değildir. Ancak özel kurumlar kadar kamu kurumlarının da kıt kaynaklara sahip olması ve bu kaynaklar vasıtasıyla tüm toplumu ilgilendiren konularda çeşitli amaçlara ulaşmaya çalışması, performans yönetimi sistemlerini ortaya çıkarmıştır. Küreselleşmenin getirdiği yıkıcı rekabet ortamında ise bu kavram çok daha fazla önem kazanmıştır.

Performans yönetimi; *“Örgütü istenilen amaçlara yöneltmek amacıyla örgütün mevcut ve geleceğe ilişkin durumları ile ilgili bilgi toplama, karşılaştırma ve performansın sürekli gelişimini sağlayacak yeni ve gerekli etkinlikleri başlatma ve sürdürme görevlerini yüklenen bir yönetim süreci”* olarak tanımlanmaktadır (Bingöl, 2003: 173). Bu tanımlama içerisinde yer alan örgüt, öncelikle kurumsal anlamda devlet yapısını, sonrasında ise devletin birimlerini temsil etmektedir. Böylelikle her bir kamu kurumundan hedeflerine ulaşma noktasında başarı beklenmekte ve başarı performansı ölçülmektedir. Yine özel sektör mantığı içerisinde vatandaşların artık hizmet almak isteyen bir müşteri olarak algılanması ve vatandaşlık görevlerini yerine getirerek hizmet beklemeyi hak ettiğinin düşünülmesi, kamu yönetimi içerisinde performans yönetimi uygulamalarının temel felsefesini oluşturmaktadır.

Küreselleşme ile birlikte yaygınlaşan performans yönetiminin kamu sektöründe uygulanmasına yönelik bir takım zorluklar da bulunmaktadır. Her şeyden önce devlet, kâr esaslı çalışan bir kurum değildir. Hatta pek çok hizmeti tamamen karşılıksız bir şekilde topluma sunar ve bu çaba ekonomik açıdan yalnızca maliyete neden olur. Bu nedenle

performans yönetiminin ilk aşaması olan hedef belirleme konusunda kamusal hedeflerin net bir şekilde belirlenmesi gereklidir. Bu hedefler kimi zaman ekonomik hedefler olabileceği gibi pek çok zaman da sosyal hedefler olabilmektedir. Hedeflerin belirlenmesi aşamasından sonra hedefin optimum süre ve maliyet içerisinde elde edilmesi, gelmektedir. Sonuç olarak kamusal hedeflerin bütüncül bir bakış açısı ile oluşturulması ve fayda maliyet analizinin de bu işlem sırasında dikkate alınması gereklidir.

Performans yönetimi uygulamasının aslında kamu yönetim sistemine çok sayıda yararı bulunmaktadır. Öncelikle fayda maliyet analizinin gerçekleştirilmesi ve etkinliğin artırılması sağlanır. Böylelikle alternatif maliyet hesapları da yapılabilir ve en doğru tercihler yapılmış olur. İkincisi de kamu görevlilerinin başarı seviyesi çok daha kolaylıkla ölçülmüş olur. Görev yaptıkları süre içerisinde ulaşılmaları gereken hedefe ne ölçüde ulaşabildiklerine ve bu amaçla gerçekleştirdikleri giderlerin başarı sınırları içerisinde yer alıp almadıklarına yönelik değerlendirmelerde bulunulabilir. Ayrıca performans yönetimi ile ulaşılan sonuçlar sonraki dönemlerde de referans olarak kullanılabilir (Söğüt, 1999: 85).

Küreselleşme ile birlikte hemen hemen tüm kamu kurumlarında gündeme gelen performans yönetiminin uygulanmasına yönelik çeşitli zorluklar bulunmaktadır. Öncelikle kamu kurumlarında ödül ve ceza sisteminin özel sektördeki gibi rahat uygulanamaması, kamusal hizmetlerin uygulanmasında ekonomik ve toplumsal amaçların yanında siyasal amaçların da bulunması ve performans denetimini kimlerin yapacağı gibi sorunlar, kamu yönetim sistemlerinde performans yönetimi uygulamasını zorlaştırmaktadır. Ancak denetime yönelik kuruluşların kurulması ve bağımsız bir denetim mekanizmasının kurulması, İSO 9000 belgelendirme yöntemi gibi çeşitli standart belirleyici ve belgelendirici uygulamalara başvurulması, işleri nispeten kolaylaştıracaktır. Ayrıca siyasal iradenin de bu sisteme önem vermesi ve sonuçlarını kabul etmesi gereklidir. Gelişmiş, kurumsallaşmasını tamamlamış ve demokrasi kültürü oturmuş olan ülkelerde bu çok daha mümkün iken, gelişmekte olan ülkelerde tam anlamıyla uygulanabilir olmaktan uzak görünmektedir. Ancak gelir dağılımında adaletin sağlanması, kaynak israfının önlenmesi, başarısız olan yöneticilerden kamunun

arındırılması, kamu hizmetlerinin kalitesinin yükseltilmesi ve bu hizmetlerin ucuz bir maliyetle elde edilerek yüksek etkinlikle sunulması gibi avantajlarından dolayı, performans yönetimi ilkesel olarak tüm kamu yönetimi sistemlerinde kabul edilmelidir (Saran, 2001: 43).

3.1.5. Stratejik Yönetimin Kamu Yönetimi Üzerindeki Etkileri

1970’li yıllarla başlayan ekonomi, siyaset, teknoloji ve yönetim anlayışındaki köklü değişiklikler, kamu yönetim anlayışını da etkilemiştir. Değişim öncelikle özel sektörde başlamakla birlikte, kamu yönetimi uygulamaları da sonrasında değişimden nasibini almıştır. Bu aşamadan itibaren geleneksel yönetim anlayışı sorgulanmaya başlamış ve yeni bir kavram olarak “Stratejik Yönetim” kavramı ön plana çıkmıştır. Esasen stratejik yönetim kavramının kamu yönetimi içerisinde yer almasının yegane sebebi değişim de değildir. Küreselleşmenin ulus devletin gücünü sarsması, uluslararası etkilerin yerel sistemler üzerinde çok etkili olması, yıkıcı rekabet ortamının yaygınlaşması, uluslararası sermayenin sınır tanımaz hareketliliği ve bilgi teknolojilerinin baş döndürücü hızı, devletleri küresel düşünüp yerel uygulamalarda bulunmaya ve kaynakları rasyonel kullanmaya itmiştir. Ayrıca demokratikleşme hareketleri ile liberal anlayışın yayılması da toplumların kamu hizmetlerine yönelik beklentilerini artırmıştır. Sonuç olarak kıt kaynaklarla en yüksek hizmetin sağlanması çabasına yönelik olarak kullanılan stratejik yönetim kavramı zorunlu olarak ortaya çıkmıştır. Bu anlamda stratejik yönetimin; *“Değişen beklentilere cevap verebilmek ve dünyanın değişen koşullarına uyum sağlamak amacıyla kamu sektöründe uygulanmaya konulmak istenen bir yönetim modeli olduğu”* söylenebilecektir (Sobacı, 2008: 103-104).

Küreselleşme ile birlikte stratejik yönetim anlayışını ilk benimseyen ülkeler İngiltere, ABD, Yeni Zelanda, Avustralya ve Avusturya olmak üzere Belçika, Brezilya, Finlandiya, Almanya, İtalya, Jamaika, Japonya, Malezya, Meksika, Hollanda Norveç, Singapur, Filipinler, İsveç, İsviçre, Türkiye ve Zambiya olmuştur (Frederickson G. and Smith, 2003: 114). Uygulama başarısı bir yana, bu kavramın kamu yönetim anlayışı

içerisine dahil edilmesi de, yönetim felsefesi açısından önemli bir değişimi ifade etmektedir.

Kamu yönetiminde stratejik yönetim uygulamaları, yalnızca hedef odaklı bir çalışma sistemine sahip değildir. Aynı zamanda bu sistem ile toplumsal beklentilerin ve ihtiyaçların tam olarak tespit edilmesi, zaman içerisinde ortaya çıkan değişimin gözlenmesi en uygun ve verimli olacak hizmetlerin belirlenmesi gibi unsurlar da hedeflenir. Yine kamu yönetimi ile ilgili en önemli risk unsurları olan bütçe açığı ve mali krizin önlenmesi konusunda da stratejik yönetim uygulamalarına önemli görevler düşmektedir. Kısa, orta ve uzun vadeli bütçelerin oluşturulması, kaynak aktarımı ile bütçe dengesinin birlikte planlanması, olağanüstü ekonomik ve siyasal durumlar için ihtiyatlı davranılması gibi konular da stratejik yönetim çerçevesi içerisinde gerçekleştirilmelidir. Özellikle son yıllara kadar kamusal hizmet olarak kabul edilen ve tekelci anlayış içerisinde sunulan bir kısım hizmetler de günümüzde özel sektör vasıtasıyla sunulmaya başlanmıştır. Burada da stratejik bir anlayış ile hangi hizmetlerin ve ne oranda kamusal bir hizmet olarak sunulacağı belirlenmesi gerekmektedir. Tüm bu sorun ve çözüm önerileri özellikle son yarım yüzyıldaki teknolojik gelişmeler ve küreselleşmenin etkisi ile ortaya çıkmış olduğundan, henüz uygulamaların nihayete erdiği söylenemez. Bu yüzden sistemin sürekli olarak gelişim göstermesi ve kendisini yenilemesi gerekmektedir (Sobacı, 2008: 115).

3.2. Küreselleşmenin Kamu Yönetim Birimleri Üzerindeki Etkileri

Kamusal yönetim anlayışının iki ana kolu, merkezi yönetim ve yerel yönetim birimleridir. Yönetim felsefesine göre bu birimlerin kendi aralarındaki yetki ve sorumluluğa yönelik ağırlıklar değişebilmektedir. Özellikle üniter devlet yapılanmalarında merkezi yönetim birimleri mümkün olduğu kadar yetkiyi ve gücü kendi içerisinde barındırmak isterken, federal devlet yapılanmalarında ise kamusal hizmetlerin önemli bir kısmı yerel yönetimler tarafından sunulmaktadır. Bu sebeple de hem yetki hem de siyasal gücün önemli bir kısmı merkezden yerele devredilmiş olmaktadır.

Küreselleşme ile birlikte merkez birimlerle yerel birimler arasındaki dengede bir takım değişiklikler görülmeye başlanmıştır. Tarihi seyri içerisinde çoğunlukla siyasal bakış açısı ile şekillendirilen bu dağılım, günümüzde pragmatist bir bakışa evrilmiştir. Bu durumun doğal sonucu olarak da, her bir hizmetin en rasyonel şekliyle elde edilmesine yönelik tercihlerde bulunulmaya başlanmıştır. Bu anlayış değişikliği genel olarak yerel sistemlerin değerini artırmış ve merkezi sistemlerin hantal yapısının azalması yönünde çalışmalara sebebiyet vermiştir. Böylelikle yerel sistem içerisinde yer alan kişi ve kurumların kendi yaşamlarına ilişkin yetki ve sorumlulukları artırılmıştır (Çiner, 2010: 45).

Ancak yine de bu durum merkezi yönetim sistemlerinin önemini kaybetmesi şeklinde algılanmamalıdır. Zira yönetimde etkinlik anlayışı içerisinde merkezi yönetimlerin önemli bir rolü bulunmaktadır. Merkezi yönetimlerin faaliyetlerinin olumlu ve olumsuz sonuçları büyüklük olarak yerel yönetimlerin kapasitesinin çok üzerindedir. Alınan ve uygulanan makro kararlar ülkelerin geleceğini şekillendirir. Yerel yönetimler ise aynı seviyede bir etki düzeyine sahip değildirler. Dolaysı ile yerel yönetimlerin güçlenmesi, etkin hizmet anlayışı içerisinde değerlendirilmeli ve merkezi yönetime rakip olarak görülmemelidir.

3.2.1. Küreselleşmenin Merkezi Yönetim Birimleri Üzerindeki Etkileri

Kamu yönetim sistemleri içerisinde makro kararların alındığı ve uygulandığı birimler, merkezi yönetim birimleridir. Ayrıca tüm yerel birimler üzerinde etkisi ve hakimiyeti bulunması sebebiyle merkezi yönetimler bir ülkenin tüm yönetim felsefesini ve şeklini belirlemektedir. Bu anlamda özellikle geleneksel düşünce içerisinde merkezi yönetimlerin tüm ülke sınırları içerisinde sınırsız bir güç ve yetkiye sahip olduğu söylenebilecektir.

Küreselleşmenin tüm dünya üzerinde etkisini artırarak sürdürmesi ile birlikte en fazla anlayış değişikliğine uğrayan birimler merkezi birimler olmuştur. Bundan kısa bir süre önceye kadar sahip oldukları büyük güç ve hareket kabiliyetine; küreselleşme ile

birlikte ortaya çıkan diğer güçler ortak olmuş ve merkezi birimlerin gücünün azalmasına sebebiyet vermiştir. Küreselleşmenin devlet anlayışı üzerindeki en önemli düşüncesi olan etkin ve minimal yapıli devlet anlayışı nedeniyle, merkezi yönetim birimleri de bir dönüşüm içerisinde girmek zorunda kalmışlardır.

Merkezi yönetimin dönüşümde etkilendiği ilk durum gücün paylaşılmasıdır. Özellikle gelişmiş ülkelerde kurumsallaşmasını tamamlamış özel sektöre ait şirketler, sivil toplum kuruluşları, vakıf ve dernekler toplumun geneli hakkında söz sahibidirler. Bu yüzden de karar mekanizması, karar alma süreci içerisinde mutlaka bu birimleri dikkate almak ve paydaşları ile iletişim kurmak durumundadırlar. Geçmişteki tek taraflı karar alma sisteminden tüm dünyada giderek vazgeçildiği görülmektedir. Bilhassa toplumun belirli bir kesimini ilgilendiren konularda o kesimin talep ve tepkisinin önceden göz önünde bulundurulması, zorunluluk haline gelmiştir. Teknolojik gelişmeler ile birlikte her grubun kolaylıkla bilgiye ulaşması ve kendisini ifade edebilme imkânına kavuşması, bu süreci hızlandırmaktadır (Duran, 2018: 35).

Küreselleşmenin merkezi yönetimler üzerindeki bir diğer kısıtlayıcı etkisi, merkezi yönetim yerel yönetim dengesi üzerinde olmaktadır. Günümüzde toplumun en önemli beklentisi kamu hizmetlerinin ihtiyaca göre tespit edilmesi ve sonrasında hızlı ve kaliteli bir şekilde sunulmasıdır. Bu sunum içerisinde şeffaflık, açıklık ve hesap verebilirlik gibi ilkelerinde olması zorunludur. Merkezi yönetimin hantal yapısı ile bu beklentilere tam olarak cevap verebilmesi mümkün olmadığından, kamusal hizmetlerin önemli bir kısmının merkezi yönetim yerine yerel yönetimler tarafından sunulması görüşü yaygınlaşmaktadır (Tutum, 2003: 31). Merkezi yönetimin makro planlamaları ve uygulamaları gerçekleştirmesi ve yerel birimlerde sunulabilecek tüm hizmetlerin de yerel birimlere aktarılması, küreselleşmenin getirdiği yeniliklerden biridir.

3.2.2. Küreselleşmenin Yerel Yönetim Birimleri Üzerindeki Etkileri

Küreselleşmenin genel olarak ortak bir kültür oluşturduğu ve yerel farklılıkları ortadan kaldırdığı düşünülür. Bu düşüncede gerçeklik payı bulunmakla birlikte,

küreselleşme içerisinde ortaya çıkan yeni bir yerelleşme anlayışı da bulunmaktadır. Bu anlayış içerisinde küresel kültürün farkında olan ancak bölgesel farklılıkları da içerisinde bulunduran, bir anlamda melez olarak nitelendirilebilecek kültürler de ortaya çıkmaktadır. Bu melez kültürler tüm yaşamsal süreçte olduğu kadar yönetsel anlamda da farklı özellikler ortaya koymaktadır. Dolayısı ile küreselleşme ile yerelleşmenin birbirine zıt kavramlar olmadığı, ancak küreselleşmenin yerel birimleri dönüştürerek ve vasıf kazandırarak kendi kendisine yetecek bir konuma getirdiği söylenebilir (Duran, 2018: 35).

Küreselleşmenin ulus devletlerin gücünü kırmasının önemli bir sonucu; sunulacak olan hizmetlerin yerel bazda tespit edilerek sunulması ve böylelikle o bölgede yaşayan kişilerin kamu yönetimine çok daha fazla katılmalarının sağlanmasıdır. Gerçekten de hızla değişen yaşam şartları içerisinde yerel bazda ihtiyaç duyulan hizmetlerin tam olarak tespit edilebilmesi ve rasyonel bir şekilde sunulması konusunda merkezi yönetim birimlerine nazaran yerel yönetim birimlerinin çok daha etkin olacakları düşünülmektedir. Bu anlamda yerel yönetimler güçlendirildiğinde, kişiler ve yerel yönetimler ulusal devlet yapısına çok daha az bağımlı olacaklardır. Kendi kendilerini yönetme ve arzu ettikleri hizmetlere daha hızlı kavuşabilme noktasında ise bir avantaja sahip olacaklardır (Koçak, 2009: 139).

Yerel birimlerin güç kazanması ve hizmet sundukları gruba yönelik öz yeterlilik seviyesinin artmasının getirisi, yalnızca hizmetlerin yerelleşmesi ile sınırlı da değildir. Küreselleşme ile birlikte artan demokratikleşme eğilimi, kişilerin çok daha fazla yönetimin içerisinde yer almasını ve etkin kararlarda söz sahibi olmasını gerektirmektedir. Aynı zamanda hızla artan şehir nüfusu, trafik sorunları, çevresel sorunlar ve benzeri problemler yerel bazda yaşamı zorlaştıran unsurların da aciliyetle çözüme kavuşturulması gerekir (Balay, 2007: 8). Yerel yönetim birimlerinin güçlenmesi ise bu amaca hizmet etmektedir.

3.3. Küreselleşme Ulus Devlet İlişkisi

Ulus devlet anlayışı, son yüzyılın en önemli devlet anlayışı içerisinde yer almaktadır. Tanım itibarıyla; *“Devletler kompleksi içinde, sınırları çizilmiş belli bir alanda yönetsel bir tekel sürdüren, yönetimi yasayla ve şiddet araçlarının denetimiyle yaptırım altına alınan yönetim biçim”* olarak ifade edilebilen ulus devlet, esasen Sanayi Devrimi’nden sonra ortaya çıkan ulusçuluk anlayışına dayalı olarak oluşturulmuş bir devlet yapısıdır (Giddens, 2000: 28). Dolayısı ile ulus devletin varlığının devamı, ancak birlik ve bütünlük içerisinde toplumsal yaşamını sürdürme gayesi içerisinde olan, ortak dil, kültür ve benzeri birleştirici unsurlara sahip olan insan topluluğunun varlığına bağlıdır. Dolayısı ile ulus devletin varlığı ile yerel değerler güçlü bir ilişki içerisinde.

Günümüzde ulus devlet anlayışını tehdit eden önemli küresel sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki ekonomik sebeplerdir. Küreselleşme öncesi dönemde tüm ekonomi politikaları devletler tarafından belirlenir ve toplum tarafından bu politika ve kararlara uygun davranılması sağlanırdı. Günümüzde ise devletler, ekonomik Pazar içerisinde etkili olan çok sayıda unsurdan yalnızca biri olarak faaliyet gösterebilmekte ve ulusal pazarları dahi tek başlarına yönlendirememektedir. Yine yatırım kararları çoğu zaman uluslararası finans çevreleri tarafından verilmekte, devletler ise bu finansal güç ile uyum içerisinde çalışmaya zorlanmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkeler hızlı bir gelişim sürecine sahip olmak istediklerinde, kıt kaynak yapılarından dolayı yabancı sermayeye mecbur kalmaktadırlar. Bu durum da ulus devletlerin hareket kabiliyetini kısıtlamakta ve güçlerini azaltmaktadır (Gündoğan, 2002: 190).

Küreselleşmenin ulus devletler üzerindeki ikinci önemli etkisi kültür üzerinde görülmektedir. Yerel değerler ile evrensel değerler arasındaki çatışmada her geçen gün evrensel değerler baskınlığını artırmaktadır. Özellikle gündelik yaşam ile ilgili olarak toplumların kendi öz değerlerinden ziyade global değerleri öncelikli olarak benimsemesi, ulus devletlerin kültürel yapısını tehdit etmektedir. Ulus devlet anlayışının kendi kültürel değerlerini korumak adına vermekte olduğu mücadele ise gün geçtikçe etkinliğini yitirmektedir. Hali hazırda kültürel olarak dünya vatandaşlığı kavramı kullanılmayacak

olsa da; süreç, insanların ortak bir kültür birliğine doğru sürüklendiğini göstermektedir (Wallerstein, 2002: 87).

Ulus devlet yapısının, küreselleşmenin getirdiği hızlı değişime ayak uydurması için belirli değişiklikleri kabul etmesi ve ona göre yeni bir hareket tarzı benimsemesi gerekmektedir. Her şeyden önce ulus devletler artık sınırsız bir güce sahip oldukları fikrinden vazgeçmek ve attıkları her adımda diğer güç dengelerini gözetmek zorundadırlar. Zira geçmiş dönemdeki sınırsız meşruiyet anlayışı günümüzde etkisini büyük ölçüde kaybetmiştir. Var olan sınırlı yönetim gücünü en etkin yönetim tarzı oluşturacak şekilde planlamaları, gelecekte de var olmaları için gereklidir.

Sonuç olarak küreselleşme ile ulus devlet kavramı ortadan kalkmamakta, fakat yeniden tanımlanmaktadır. Küreselleşme ulus devletlerin varlığını kökten tehdit etmemekte fakat değişimi zorunlu kılmaktadır. Bu tanımlama içerisinde güçlü ulusçuluk ve devletin sınırsız yönlendirmesi yok olmakta ve yerine akılcı bir milliyetçilik anlayışı gelmektedir. Özellikle ulus devletlerin topluma sunacakları yeni değerler, kendi varlıklarının devamında önemli bir rol oynayacaktır. Aksi takdirde toplumların küresel dünyanın zenginliklerini değerlendirmeleri ve ulus devletlerin kısıtlayıcı yapısını reddetmeleri durumu ortaya çıkacaktır. Dolayısı ile gelecekte küreselleşmeyi kendi lehine kullanabilen ulus devletler refah düzeylerini artırmayı başararak ve küresel değerlerden çok daha büyük bir pay alabileceklerdir. Aksine geleneksel değerlerini koruma çabası içerisinde kalan devletler ise diğer devletlere kıyasla her alanda geri planda kalacaklardır (Zabunoğlu, 2018: 540-542).

3.4. Küreselleşme Refah Devleti İlişkisi

Küreselleşme sürecinde ortaya çıkan yeni ilkelerin en fazla çeliştiği yönetim şekillerinden biri, refah devletidir. Refah devleti liberalizme karşı olmamakla birlikte, kişi ve toplumların müreffeh bir yaşama sahip olması amacıyla ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda müdahaleyi kendisi hak bilen bir anlayışa sahiptir. Dolayısı ile refah devletinin aktif ve müdahaleci bir yapıya sahip olduğu söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak

küreselleşme ile birlikte refah devletinin bu özelliklerine yönelik ağır eleştiriler ortaya çıkmıştır. Özellikle 1970’li yıllarda başlayan küreselleşme dalgası ve liberalist politikaların dünya üzerinde hâkim duruma gelmesi ile refah devleti kavramı ağır eleştirilere uğramıştır. İki değişimin yaklaşık aynı anda ortaya çıkması ve Keynesyen düşüncenin ilk mağlubiyet yılları olan bu dönemde refah devleti anlayışı saygınlığını önemli ölçüde yitirmiştir (Erdal, 2012: 136).

Klasik anlamda refah devleti ilkelerinin yoğun eleştiriye uğradığı gerçeği bir yana, küreselleşme ile bu düşüncenin tamamen yok olduğunun da söylenebilmesi mümkün değildir. Aksine, refah devleti kavramı günümüzde şekil değiştirerek varlığını devam ettirmektedir. Bu değişim içerisinde devlet müdahalelerinin özel sektörün sahip olduğu hareket kabiliyetini kısıtlamaması, işgücü piyasalarındaki esnekliğe zarar vermemesi ve uluslararası alanda zorunlu olan rekabete uygun bir hareket planı çizilmesi ilkeleri ortaya çıkmıştır.

Günümüzde büyük sermaye sahiplerinin devasa bir güce sahip olduğu ve bazı devletlerle yarışabilecek bir konuma geldikleri bilinmektedir. Bu gücü yanına çekmeyi başarabilen ülkeler ise hızlı bir gelişme ve kalkınma hamlesi yapabilmektedirler. Özellikle kısıtlı sermaye birikimine sahip olan gelişmekte olan ülkeler, bu sermayeyi bünyelerine almaya mecburdurlar. Ancak refah devleti uygulamaları ile çeşitli düzenlemeler ve kısıtlamalar getirildiğinde, bu uygulamalar toplumun iç yapısına fayda sağlasa dahi, kısıtlayıcı uygulamaları nedeniyle yabancı sermayenin ülkeden uzaklaşabilmesine neden olacaktır. Bu yüzden refah devleti uygulamalarında en az içsel sebepler kadar dışsal sebeplerin de gözetilmesi ve hiçbir şekilde ekonomik birimlerin hareket kabiliyetini kısıtlayıcı sonuca sebebiyet vermemesi gerekmektedir.

Teorik olarak durum bu şekilde ifade edilmekle birlikte, ekonomistlere göre küreselleşmenin refah devletleri üzerindeki etkisini açıklamaya çalışan iki ayrı hipotez bulunmaktadır. Bu hipotezlerden ilki, “Etkinlik Hipotezi” dir. Küreselleşme ile birlikte refah devletlerinin rekabet devletine evrileceği ve var olan şartlara bağlı olarak davranış sergilemek zorunda kalacağı düşüncesi, bu hipotezin çıkış noktasıdır. Bu düşünceye göre

devletlerin egemenlik gücü küreselleşme ile birlikte zayıflamakta ve devletler etkinliklerini kaybetmektedirler. Bu duruma uygun olarak davranış sergileyen ve özellikle büyük iktisadi güçlerle uyum içerisinde politika üretebilen yönetimler, refah devletinin amaçlarına ulaşabilme noktasında çok daha fazla başarılı olacaklardır. Ancak katı tutumlarını sürdürmeye devam eden, diğer ekonomik birimlerin tercihlerini dikkate almaksızın düşük esneklikte politikaların tercih eden devletler ise başarısız olacaklardır. Bu düşünce aslında ilk başta ifade edilen teorik anlatımla da örtüşmektedir (Özdemir, 2009: 58-59).

Küreselleşme refah devleti ilişkisinde ortaya çıkan iki ve iyimser hipotez ise “Tazmin Hipotezi” dir. Bu düşünceye göre küreselleşme hareketi, makro anlamda refah devleti yapısını güçlendirici etkiye sahiptir. Şimdiye kadar küreselleşme hareketlerinin uluslararası güçlerin baskın gücünü artırdığını kabul etmekle birlikte, bu durumun refah devletlerinin hareket kabiliyetini ciddi ölçüde kısıtlamadığını ve gücünü azaltmadığını ifade etmektedir. Ayrıca uluslararası hareketlerle piyasa hareketliliğinin ulusal anlamda güvensizliğe yol açacağını ve ortaya çıkacak olan zararların tazmin edilmesi işlevini de refah devleti ilkesinin karşılayacağını öngörmektedir. Böylelikle refah devleti bir anlamda global hareketliliğin belirsizliğini önlemede bir tampon görevi görecektir (Walter, 2008: 3).

Her iki görüş farklı ekonomi teorilerine dayanmaktadır. Ancak refah devleti kavramının küreselleşme, serbestleşme ve liberal ekonomi politikalarının yayılması ile az veya çok zarar gördüğü açıktır. Özellikle neo-liberal politikaların iktisadi ajanların tam serbestiyet içerisinde hareket etmesi ve böylelikle toplam faydanın maksimum düzeye ulaşacağı düşüncesinin yaygınlaşması, refah devleti uygulamalarını baskılamaktadır. Yine liberal devletin sınırlı devlet anlayışı, gelirin yeniden dağıtılması yönünde hareketliliği de engellemektedir. Sosyal refah programları ile sosyal refahı artırıcı harcamalar, liberal devlet sınırlarının ötesinde bir uygulama alanı içerisinde yer aldığından, serbest piyasa savunucuları tarafından kabul edilmesi pek mümkün görünmemektedir. Ancak ileriki dönemlerde yaşanabilecek olan 1929 Dünya Ekonomik Buhranı benzeri bir krizin, bu eğilimi değiştirmesi ve tersine çevirmesi beklenebilir.

3.5. Küreselleşme Demokratik Yönetim İlişkisi

Demokratik yönetim anlayışı, özellikle 20. Yüzyılın ikinci yarısından sonra çok daha yaygın bir uygulama alanı bulmuştur. Demokrasinin, yönetimin anaerklerinden biri olarak kabul edilmesi ile devlet toplum ilişkisinde yetki ve sorumlulukların yeniden tanımlanması mümkün olmuş, devlete yönelik yetki genişliğinin toplum lehine sınırlanması durumu ortaya çıkmıştır. Özellikle karar alma sürecinde toplumsal etkinin artması, devlet mekanizmasının hareket kabiliyetini sınırlamıştır. Yine toplumsal denetim mekanizmalarının etkinliğinin artması da, kamu yönetim sistemi üzerinde baskılayıcı bir unsur olmuştur (Aktan, 2003: 161).

Küreselleşmenin demokrasi olgusu üzerindeki en önemli etkisi, toplumlara farklı yönetim biçimlerini tanıtmaları olmuştur. Bilgi yayılım hızı ve kalitesindeki artış, kişilere ve toplumlara dünyanın sadece kendi toplumlarından ibaret olmadığını göstermiş ve özellikle demokrasi açısından olumlu örneklerin herkes tarafından bilinmesine yol açmıştır. Özellikle gelişmiş ülkelerde toplumların yönetime ilişkin geniş hak ve özgürlüklere sahip olması ve bu hakların diğer ülke sınırları içerisinde yaşayan insanlarda da bilinmesi, demokrasinin geri olduğu ülkelerdeki hak arayışını hızlandırmıştır. Bu durumun doğal sonucu olarak, devlet yapısı içerisindeki kısa vadeli direnişlere rağmen orta ve uzun vadede demokratik açılımların ortaya çıkması mecburi bir hal almıştır.

Günümüzde demokrasi kavramı genellikle temsili anlamda kullanılmaktadır. Çoğunlukla karar alma mekanizması, karar alma süreci içerisinde diğer güç odaklarını sürece dâhil etmemekte ve bu duruma dayanak olarak da demokratik yöntemlerle seçilmelerini göstermektedir. Tam demokrasi kavramının seçimle sınırlandırılmayacak kadar geniş bir yapısı olduğu açıktır. Ancak yönetim erki çoğunlukla geçerli bir seçim ile tüm yönetim hakkını elinde bulundurma gayreti içerisinde olmayı tercih etmektedir. Küreselleşmenin ise demokrasi kültürü konusundaki en önemli katkısı, gelişmiş demokrasi uygulamaları ile tüm ülkelerin tanışmasının sağlanmasıdır. Özellikle demokrasi kültürü eskiye dayalı olan ülke uygulamaları, diğer ülkelerdeki kişi ve sosyal gruplara örnek olmakta ve onların da aynı demokrasi anlayışını talep etmesini

sağlamaktadır. Demokratik haklar verilmez alınır gerçeğinden hareketle bu hakkın istenilmesi açısından iyi uygulama örneklerinin görülmesi önemlidir (Alodalı, 2004: 31).

Küreselleşmenin demokrasi üzerindeki bir diğer etkisi ise katılımı kolaylaştırmasıdır. Günümüzde toplumsal konularda tercih ve görüşlerin ortaya konması ve yönetsel uygulamalara tepki verilmesi noktasında çok sayıda gerçek ve sanal araç bulunmaktadır. Özellikle bilişim teknolojisinin gelişmesi ile birlikte sanal organizasyonlar kurulabilmekte hatta bu organizasyonlar reel yapılara dönüştürülebilmektedir. Böylelikle yönetim erkinin gerçekleştirmiş olduğu tüm eylemlerin sonucuna katlanmak zorunda olan toplumun yönetime katılması ve alınan kararlar üzerinde söz hakkı olması konusunda küreselleşmenin olumlu bir payı bulunmaktadır. Böylelikle toplum içerisindeki bireylerin yönetim üzerindeki nispi ağırlığı artmış olacaktır (Göküş, 2010: 211).

3.6. Küreselleşmenin Ekonomi Yönetimi Üzerindeki Etkileri

Küreselleşme ile birlikte hemen hemen her konuda derin ve kalıcı etkiler ortaya çıkmıştır. Bu etkilerden en önemlileri ise ekonomik yapılar üzerinde olmaktadır. Günümüzde küreselleşmenin olanaklarından faydalanmayı başaran iktisadi birimler giderek artan bir hızla büyümekte ve yalnızca insanlarla toplumlar üzerinde değil, aynı zamanda devletler üzerinde de etkin olabilmektedir. Özellikle çok uluslu şirketlerin ekonomik gücünün ülkelerin sahip olduğu ekonomik güç seviyesine ulaşması, bu etkinin seviyesini artırmaktadır. Ülkeler ise bu güçleri dikkate almaksızın karar verme yetisine sahip olmayıp, kendi gelecekleri açısından özel kuruluşlarla işbirliği yapmak zorunda kalmaktadır.

Varsayılan bu değişim ekonominin çok çeşitli alanlarında değişimi de beraberinde getirmektedir. Özellikle ticaret, mali yönetim, üretim planlaması ve küresel kuruluşların izlenmek zorunda olması, konunun alt başlıkları olarak sayılabilir. Bu konularda devletlerin ve kamu yönetim sistemlerinin otarşik anlayış içerisinde yer alması mümkün olmayıp, mutlaka var olan piyasa aktörlerini hesaba katarak pozisyon almak zorunlulukları bulunmaktadır.

3.6.1. Küreselleşmenin Ticaret Üzerindeki Etkileri

Küreselleşme ile birlikte sınırlarını kaybeden ve en fazla özgürlük elde edilen alan ticaret olmuştur. 20. Yüzyılın ikinci yarısına kadar gerek ulaşım ve benzeri kısıtlılıklar, gerekse de tarifi içi ve tarife dışı engeller nedeniyle küresel boyuta çıkamayan ticari hareketlilik, küreselleşme ile birlikte bambaşka bir yapıya bürünmüştür. Sınırların tamamına yakını ortadan kalkmış ve pek çok konuda dünya, sınırları olmayan tek bir pazar haline gelmiştir. Böylelikle ülkesel veya bölgesel sınırlar önemini kaybetmiştir.

Küreselleşme ticaret ilişkisinin başlangıcı, 2. Dünya Savaşı yıllarına dayanmaktadır. 1944 yılında gerçekleştirilen Bretton Woods konferansı ve uluslararası ticarete engellerin kaldırılması amacıyla oluşturulan Uluslararası Ticaret Örgütü (İTO), bu değişimin temellerini atmıştır. Özellikle İTO, kendi misyonunu uluslararası ticaretin önündeki engellerin kaldırılması, piyasalarda istikrarın sağlanması ve ülkelerin gelişme ve kalkınmasına katkıda bulunmak olarak belirlemiş ve bu amaçlar üzerine çalışmalarını sürdürmüştür. Fakat bir kısım korumacılık yanlısı gruplar nedeniyle başarılı olamamış ve yerini, 1947 yılında kurulan GATT'a (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması) bırakmıştır. 1994 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne (WTO) katılana kadar da aynı amaçla çalışmalarını sürdürmüştür (Seyidoğlu, 2003: 142).

Ticaretin serbestleşmesi ve tüm dünyaya yayılmasına yönelik kurumsal çabalar, teknolojik gelişmelerle birlikte özel şirketlerin yolunu açmıştır. Özellikle istihdam ve yaşam boyutu ile var olan sınırların değerini kaybetmesi ve kültürel yakınlaşmanın da sağlanması ile şirketler, dünyanın hemen hemen her alanında faaliyet gösterir duruma gelmişlerdir. Bu noktada katı yönetim anlayışına sahip olan eski SSCB, Çin ve benzeri yönetim tarzına sahip olan ülkelerde gelişim hızı yavaş olmakla birlikte, yine de bu ülkelerde ticaret konusundaki değişimden nasiplerini almışlardır. Özellikle SSCB'nin tarihe karışması ile birlikte ortaya çıkan yeni devletlerin her biri farklı bir hızda da olsa serbest ticarete ayak uydurmuş ve gelişimini bu yönde sürdürmüştür. Yine ABD'nin sahip olduğu kapitalist sistem anlayışı, önemli sayıda çok uluslu şirketin bu ülkede kurulmasına ve tüm dünya üzerinde etkili olmasına neden olmuştur.

Küreselleşme ile birlikte ülkeler arası üretimsel bir bölüşüm anlayışı da ortaya çıkmıştır. Buna göre gelişmiş ülkeler yüksek katma değerli ve ileri teknoloji ürünlerini üretmeye başlamış ve düşük katma değerli ürünlerin üretimini geliştirmekte olan ülkelere bırakmışlardır. Böylelikle geliştirmekte olan ülkelere emek yoğun üretim devam ederken, gelişmiş ülkeler yüksek teknoloji ürünleri üretme fırsatı bulmuşlardır. Bu durum ticaret yoluyla ülkeler arası gelişmişlik farkının da açılmasına neden olmuştur (Karabulut, 2004).

Küreselleşmenin ticari hayata en büyük hediyesi, uluslararası ticari kuruluşlar olmuştur. Dünya pazarının tek pazar haline gelmesi başarılı şirketlerin hızlı büyümesine ve tüm dünyada etkili olmalarına yol açmıştır. Bu şirketler yalnızca büyük ekonomilerde değil aynı zamanda geliştirmekte olan ülkelere de faaliyet göstermeye başlamıştır. Ölçek ekonomisinden de yararlanan çok uluslu şirketler çok düşük maliyet ve yüksek verimliliğe ulaşmış ve rekabette öne geçme fırsatı bulmuşlardır. Bu durum çok uluslu şirketlerin lehine olmakla birlikte, özellikle küçük çaplı üretim yapan yerel şirketlerin aleyhine olmuştur.

3.6.2. Küreselleşmenin Kamu Mali Yönetim Anlayışı Üzerindeki Etkileri

Kamu maliye yönetiminin üç sacayağı kamu harcamaları, kamu borçlanmaları ve vergilerdir. Bu gelir ve gider kalemlerinin her biri, küreselleşme sürecinden doğrudan etkilenmişlerdir. Küreselleşme sürecinde serbest piyasa ekonomisi kamu sektörünün de gücünü daraltacak şekilde büyüme göstermiştir. Kamusal hareketliliğin düşmesi, kamu harcamalarının toplam ekonomi içerisindeki oransal büyüklüğünün azalmasına yol açmıştır. Bu durum her ülkede aynı şekilde gerçekleşmemiş, aksine bazı ülkelere kamu harcamalarının verimsiz bir şekilde gerçekleştirildiği de görülmüştür. Ancak genel eğilim, kamu harcama büyüklüğünün toplam harcama büyüklüğünün gerisinde kalması şeklinde gerçekleşmektedir.

Küreselleşme ile birlikte kamu maliyesine yönelikler beklentiler de artmıştır. Bu artış beraberinde performans yönetimi kavramını getirmiştir. Çok yıllık bütçe uygulamaları, mali disiplin ve makro ekonomik istikrarın güçlendirilmesi amacıyla belirli

bir kurumsal çerçevenin oluşturulması ve kamu kurumlarının performansının artırılmasına yönelik örgüt davranışlarının teşvik edilmesi şeklinde kamu harcamalarına yönelik reform çalışmaları ortaya çıkmıştır. Bu reformlarla harcama öncesi kontroller yerine harcama sonrası kontrollerin ve hesap verilebilirliğin uygulamaya konması amaçlanmıştır (Hazine Müsteşarlığı, 2001: 18).

Kamu borçlanmaları da küreselleşmeden nasibini almıştır. Özellikle gelişmekte olan ülkeler gelişme ve kalkınma hızlarını artırmak amacıyla iç ve dış borçlanma yoluna sıklıkla başvurur duruma gelmişlerdir. Özellikle ekonomik genişleme döneminde fazlaca piyasalarda dolaşan parayı borç olarak temin eden ülkelerin bir kısmı, elde ettikleri nakdi doğru yönlendirememiş ve gerek anapara gerekse de faiz ödemeleri nedeniyle ekonomik istikrar yapılarının bozulmasına sebebiyet vermişlerdir. Borçlanmanın kolaylaşması bir kısım ülkelerin aleyhine olmuştur. Bu durumun önüne geçebilmek amacıyla ülkeler kendi içlerinde bir kısım borçlanma kısıtları koymuşlar ve böylelikle gereksiz borçlanmaya karşı önlem almaya çalışmışlardır (Bakkal ve Susam, 2011: 39).

Son olarak ülkelerin vergi yapısındaki değişikliklere de değinmek gereklidir. Vergi, devletlerin egemenlik gücüne dayalı olarak temin ettikleri karşılıksız ödemelerdir. Ancak küreselleşme ile birlikte devletler vergi miktar ve oranlarını tek başlarına belirleyebilme kabiliyetinin bir kısmını yitirmişlerdir. Bu durumun en önemli sebebi uluslararası rekabettir. Vergi oranları artış gösteren ülkelerde vergi mükellefleri daha düşük vergi ödeyebilecekleri ülkelere yönelme imkânına kavuşmuşlardır. Bu yüzden ülkeler yalnızca kendi özellikli durumlarını değil, aynı zamanda diğer ülkelerin de vergisel konumlarını dikkate almak zorunda kalmışlardır. Bu durum vergi gibi devletlerin en önemli gelir kaynağına ilişkin karar alma serbestiyetini de düşürmüştür.

3.6.3. Küreselleşmenin Üretim Planlaması Üzerindeki Etkileri

Küreselleşme ile birlikte en çok değişime uğrayan ekonomik kavramların başında, üretim planlaması gelmektedir. Üretim planlaması gerek işletmeleri gerekse de devletleri yakından ilgilendiren önemli bir kavramdır. Zira doğru bir üretim planlaması ile büyük

ekonomik başarılarla ulaşılabilir iken, üretim planlamalarındaki hatalar telafisi olmayan sonuçların ortaya çıkmasına neden olabilir. Bu konuda küreselleşmenin iki ana konuda değişime neden olduğu görülmektedir.

Küreselleşme üretim planlaması ilişkisinin ilk unsuru talep üzerinde ortaya çıkmıştır. İşletmeler üretime yönelik planlama yaparken küreselleşme öncesi yalnızca belirli bir bölgenin talep yapısını göz önünde bulundurmaya zorundaydılar. Bu talep yapısı da günümüze göre çok daha durağan bir yapı arz etmekteydi. Bu sebeple de dönemsel talepler kısmen de olsa tahmin edilebilir olduğundan, üretim planlaması daha kolay olmaktadır. Günümüzde ise mal ve hizmetlerin mobilitesi çok yüksek olduğundan, küçük işletmeler dahi çok uzak bölgelere ürün satışı gerçekleştirme fırsatı yakalamışlardır (Tağraf, 2002: 34). Bu nedenle de üretime yönelik planlamalar yapılırken değerlendirilecek olan bölge büyük ölçüde genişlemiş ve bazı durumlarda tüm dünya bu değerlendirme içerisinde yer alır olmuştur. Değişken sayısının artması ise talebe yönelik belirsizlikleri artırmıştır.

Bu konudaki ikinci unsur ise arz yönlü olarak ortaya çıkmaktadır. Küreselleşme öncesi monopol veya oligopol piyasalara çok daha sık olarak rastlanmaktaydı. Mobilitenin düşüklüğü ve sınır ötesi mal ve hizmet arzının çok fazla mümkün olmaması yâda maliyetlerin yüksek oluşu, bu duruma sebebiyet vermektedir. Günümüzde ise sınırlar aşılmış ve hemen hemen tüm işletmeler çok uzak bölgelere ulaşır olmuşlardır. Böylelikle tekelleri kırılmış ve özellikle tüketime yönelik tercihler, tarihte hiç olmadığı kadar yüksek bir sayıya ulaşmıştır.

Ekonomi içerisindeki arz ve talep yapısındaki değişimin hızı ve geleceğe yönelik tahminde bulunmanın zorluğu, üretim yapısında da değişime neden olmuştur. Özellikle stok bazlı üretim büyük ölçüde sona ermiş ve öncelikle talebin alınması ve sonrasında üretimin gerçekleştirilmesi metodu ortaya çıkmıştır (Dayoğlu, 2005). Bu durum fordist üretim yapısının köklü bir değişikliğe uğraması anlamına da gelmektedir. Yine sanayi devriminden sonra ekonomiye hakim olan standart üretim geri planda kalmaya başlamış ve kişiye özel üretim modelleri ortaya çıkmıştır. Bu modellerin ortaya çıkmasında

küreselleşme ile birlikte üretim teknolojisinin gelişmesinin de önemli bir rolü bulunmaktadır.

Sonuç olarak küreselleşme ile birlikte üretim planlamasının bölgesel değil küresel bazda değerlendirmeler sonucunda gerçekleştirilmesi gerektiği ve bu planlama esnasında tüm ekonomik birimlerin istisnasız bir şekilde dikkate alınması gerekliliği ortaya çıkmıştır (Gönenç, 2015). Ayrıca yine bu planlama içerisinde kişisel ve kurumsal talep farklılıklarının dikkate alınması, standartlaşmış üretim yerine farklılaştırılmış üretime önem verilmesi ve minimum stok ile çalışmaların gerçekleştirilmesi hayati bir öneme sahiptir.

3.7. Küreselleşmenin Türk Kamu Yönetimi Üzerindeki Etkileri

Küreselleşme dünya üzerindeki tüm ülkeleri etkisi altına aldığı gibi Türkiye’yi de pek çok konuda etkilemiştir. Kamu yönetim sistemi ise etki altında kalan önemli alanların başında gelmektedir. Küreselleşmenin Türkiye üzerindeki etkilerinin tespit edilebilmesi için öncelikle Türkiye’nin öne çıkan özelliklerinin kısaca belirtilmesi gereklidir. Bu özelliklerin bilinmesi, küreselleşmenin ülke üzerindeki etkisinin çok daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Bu anlamda Türkiye ile ilgili olarak ekonomik, sosyal ve siyasi olarak öne çıkan genel özelliklerin şu şekilde sıralanması mümkündür;

- Türkiye, mevcut yapısı ile gelişmekte olan ülkeler statüsünde yer almaktadır.
- Türkiye sahip olduğu yüksek nüfusu ile önemli bir işgücü potansiyelini içerisinde barındırır. Ancak işgücü, her geçen gün gelişim göstermekle birlikte yeterli niteliklere sahip değildir.
- Türkiye sermaye açısından yeterli maddi kaynaklara sahip değildir ve bu sebeple hızlı bir gelişme ve kalkınma için yabancı sermayeye ihtiyaç duymaktadır.
- Ekonomideki yapısal sorunlar nedeniyle ithalat ihracat dengesizliği mevcuttur. İhraç edilecek olan malların üretimi için oransal olarak fazlaca ithalata gereksinim duyulmaktadır. Bu sebeple ihracatın ithalata olan bağımlılığı yüksek seviyededir.

- Yönetim modeli olarak üniter devlet özelliklerini katı bir şekilde sürdüren Türkiye’de merkezi yönetimin yerel yönetimler üzerinde ezici bir üstünlüğü bulunmaktadır.
- Sahip olduğu geniş yüzölçümü ve farklı medeniyetlere ev sahipliği yapması nedeniyle çok farklı etnik kökenden insanı içerisinde barındırmaktadır.

Sayılan bu özellikler, Türkiye’nin hem ekonomide hem de diğer alanlarda edilgen bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Bu sebeple de Türkiye’nin küreselleşme sürecine yön veren bir ülke olmaktan ziyade, küreselleşmenin etkilerine maruz kalan ve kendisini bu değişime göre ayarlamak zorunda kalan bir ülke olarak algılanmasının daha doğru olacağı belirtilmelidir. Makro değişim hareketlerine yön veremeyen tüm ülkeler, bu hareketlerden zarar görmemek ve aksine fayda sağlamak için değişim unsurlarını veri olarak kabul edip ona göre hareketlerini planlamak durumundadırlar. Türkiye’de aynı şekilde davranma zorunluluğuna sahiptir ve değişime direnmekten ziyade değişimin detaylı analizini yaparak bu çerçevede bir hareket rutini içerisine girmelidir. Bu bağlamda küresel değişimin Türk kamu yönetimi sistemi içerisinde çok sayıda değişikliğe neden olduğu söylenebilecektir.

3.7.1. Küreselleşmenin Türk Mali Yapısı Üzerindeki Etkileri

Türk mali yapısı özellikle son yarım yüzyılda önemli bir yönetim anlayışı değişikliğine uğramıştır. Bu değişime neden olan en önemli unsurların başında küreselleşmenin etkileri görülebilir. Özellikle dış kaynaklı baskı unsurları bu değişimi şekillendirmiştir. Bu anlamda Türk mali yapısının daralmasına neden olan ve kamu açıklarının küçülmesini zorunlu kılan unsurların başında Maastricht kriterleri gelmektedir. Bu kriterler içerisinde yer alan kamu açıklarının GSMH içerisindeki payının % 60’ı geçmemesi hususu, kamu harcamalarını dizginlemiştir. Gerçekten de yıllar itibariyle kamu açıklarının oransal olarak azalma eğilimi gösterdiği görülmektedir. Elbette ki kamu harcamalarının azalması, kamunun iktisadi olarak piyasa ekonomisi üzerindeki etkisini daraltmış ve kamusal hareketlerin ekonomide ikinci derecede rol oynamasına neden

olmuştur. Bu genel değişimin dışında küreselleşme ve beraberinde gelen değişimin Türk mali sistemi üzerindeki etkileri şu şekilde sayılabilir (Köse, 2007: 3-5);

- Küreselleşme ile birlikte tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de özelleştirme uygulamaları benimsenmiştir. Özelleştirmeler genel olarak ekonomide verimliliğin artırılması, serbest piyasa ekonomisinin güçlendirilmesi, sermaye piyasasının geliştirilmesi, kamunun dış finansman ihtiyacının azaltılması ve temelde kamunun küçültülerek etkinliğinin artırılması gibi amaçlarla gerçekleştirilmiştir. Böylelikle kamunun ekonomiye müdahale araçları olan kurumların bir kısmı özel sektöre devredilmiş olmaktadır.
- Küreselleşme ile birlikte Türk mali yönetimi içerisinde denetleyici ve düzenleyici üst kurumların ortaya çıkmıştır. Bankacılık, sermaye piyasası, radyo televizyon ve benzeri alanlarda üst kuruluşlar kurulmuş ve böylelikle kamu kurumları bağımsız bir denetim mekanizmasına kavuşmuştur. Bu mekanizma ile aynı zamanda şeffaflık ve hesap verilebilirliğin de ortaya çıkması amaçlanmıştır. Uygulamaya yönelik sorunlar bir yana, sistemin esasen ortaya konan amaçlara hizmet etme noktasında etkin bir yapıya sahip olduğu söylenebilir.
- Küreselleşme ile birlikte özel sektörden kamu mali sistemine transfer olan bir diğer uygulama ise performans yönetimidir. Kamu kurumlarının sahip olduğu görev ve yetkiler göz önünde bulundurularak kısa, orta ve uzun vadeli hedefler belirlenmiş ve kurumların bu hedeflere ulaşma noktasında sergiledikleri performanslar değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Her ne kadar kamu yararı ilkesi gereği hedeflerin belirlenmesinde bir kısım zorluklar yaşansa da, yine de kamu kurumlarının görev tanımlarına uygun hedefler belirlenmiş ve bu hedeflere ulaşmaları amaçlanmıştır.

Görüldüğü üzere küreselleşme ile birlikte Türk mali sistemi büyüklük olarak negatif yönlü bir süreç içerisine girmiş, ancak beklenen çıktı düzeyi artış göstermiştir. Bu anlamda verimlilik artışı ön plana alınarak kaynakların etkin kullanımı amaçlanmıştır. Tüm bu değişim; kamu sektörünün özel sektör benzeri bir çalışma sistemine geçmesinin

yolunu açmıştır. Her ne kadar uygulamalarda bu durumun tamamen gerçekleştiği söylenemese de; geçmiş döneme göre önemli ölçüde mesafe alındığı gözlenmektedir.

3.7.2. Küreselleşmenin Türk Yönetim Anlayışı Üzerindeki Etkileri

Küreselleşme ile birlikte Türk yönetim anlayışı yalnızca mali yönden etkilenmemiş, aynı zamanda yönetim felsefesi açısından da değişiklik göstermiştir. Özellikle son çeyrek asırdır konuşula gelen kamu yönetim sistemi yapılandırması üzerinde en fazla etkili olan unsurlar küreselleşme kökenli olanlar olarak görülmektedir. Gerek AB standartlarının sağlanması, gerekse de global anlayışın getirdiği yeniliklerden faydalanabilme çabası, kamu yönetim reformlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Küreselleşme ile birlikte değişen yönetim anlayışında ilk sırada yerel yönetimler gelmektedir. Merkezi yönetim sisteminin getirdiği hantal yapı, yerel birimlerin ihtiyaç duyduğu hizmet standartlarının tam olarak tanımlanabilmesini güçleştirmektedir. Özellikle Türkiye gibi coğrafi farklılıkların önemli olduğu ülkelerde bu ihtiyaçların merkezi idare yoluyla tam ve zamanında algılanabilmesi ve gecikmeksizin hizmetin götürülebilmesi kolay değildir. Bu açıdan küreselleşme dalgası ile birlikte tüm dünyada olduğu gibi yerelleşme anlayışı genel yönetim anlayışı içerisinde güçlendirilmiştir. Merkezi yönetimlerin yetkilerinin bir kısmı yerel yönetimlere devredilmiş ve ceza mevzuatında, ticaret hukukunda, çevre hukukunda çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Yine ekonomik konularda çok sayıda ikincil mevzuat değişikliğine gidilmiştir. Ayrıca bakanlıkların taşra teşkilatları güçlendirilmiş ve başta büyükşehir belediyeleri olmak üzere belediyeler, il özel idareleri ve mahalli idare birlikleri yeniden düzenlenmiş ve yetkileri genişletilmiştir (Çevik, 2004: 121).

Kamunun küçülmesi gerekliliği sonucunda eskiden kamu kurumları tarafından üretilen mal ve hizmetlerin çoğunluğu özel sektör kanalı ile üretilir olmuştur. Kamu kurumları ise ihtiyaç tespiti yaparak ihale yoluyla bu hizmetleri temin etme yoluna gitmişlerdir. Böylelikle kamusal mal ve hizmetler özel sektörün sahip olduğu imkanlarla

üretilmeye başlanmış ve özel sektörün etkinliğinden faydalanılmaya çalışılmıştır. Ancak uygulamalardaki suiistimler, etkinliğin azalmasına neden olmuştur.

Küreselleşmenin devlet anlayışları üzerindeki en önemli etkilerinin başında gelen şeffaf yönetim anlayışı Türk kamu yönetim sistemi üzerinde de etkisini göstermeye başlamıştır. 2002 yılında Bakanlar Kurulunca “Türkiye’de Şeffaflığın Artırılması ve Kamuda Etkin Yönetimin Gerçekleştirilmesi Eylem Planı” kabul edilmiştir. Bu plan; şeffaflığın ve katılımcılığın artmasını sağlamaya yönelik önemli uygulama olarak görülebilir. Ayrıca vatandaşların kamu kurum bütçe ve faaliyetlerine ulaşmasının kolaylaşması da uygulamaları halka açık hale getirmiştir (Arslan, 2007).

Kamu istihdam politikaları da küreselleşmeden etkilenen bir diğer alan olmuştur. Geleneksel kamu istihdam politikaları saf iş güvencesi üzerine kurgulanmıştır. Bu nedenle istihdam edilen kişiler düşük verimlilikle çalışmak ve dönemsel olarak yüksek performans göstermek durumundadırlar. Küreselleşme ile birlikte yaygınlaşan esnek çalışma şekilleri Türk kamu sistemi içerisinde de uygulanmaya başlanmıştır. Buna göre stratejik planlar dahilinde gerçekleştirilecek işler için farklı statü ve unvanlarda personel alımı yoluna gidilmiş ve sürecin sonunda iş akitlerinin sonlandırılması imkanı ortaya çıkmıştır. Yine kurumlar arası personel geçişi kolaylaştırılmış ve ihtiyaç nispetinde kişilerin farklı kurum ve görevlerde yer almaları mümkün hale gelmiştir. Her ne kadar bu durum güvencesiz çalışma şeklinde itiraza konu olsa da; kamu verimliliğini artırması açısından etkili bir uygulama olarak görülmektedir.

Sayılan tüm bu hususlar, küreselleşme dalgası ile birlikte ortaya çıkan etkinlik ve verimlilik kaygısının Türk bürokratik sistemine yansımalarını göstermektedir. Ancak şunu özellikle belirtmek gerekir ki; uygulamalara yönelik doğru hukuki düzenlemelerin gerçekleştirilmesi, amaca ulaşmak için tek başına yeterli değildir. İyi niyetli ve etkin uygulamalar yoluyla desteklenmediği sürece mevzuat değişiklikleri yalnızca kâğıt ortamında kalacak ve gerçeğe dönüşmeyecektir.

3.7.3. Küreselleşmenin Türk Uluslararası İlişkileri Üzerindeki Etkileri

Küreselleşme ile birlikte devletlerin birbirini etkileyebilme ve yine diğerlerinden etkilenebilme gücü artış göstermiştir. Bu değişim Türk uluslar arası ilişkilerini de etkilemiştir. Soğuk savaş dönemi sonunda tek kutuplu dünyada yönünü batıya ve ABD'ye dönen Türkiye, daha sonra Asya, Avrupa ve Güney Amerika ülkeleri ile de ilişkilerini güçlendirmeye başlamıştır. Özellikle ticari anlamda başlayan ilişkiler bir süre sonra siyasal işbirliği çabasına dönüşmüştür. Yine SSCB'nin dağılmasından sonra kurulan yeni devletlerle de ilişkiler hem ticari ve kültürel hem de siyasal anlamda önemli ilişkiler tesis edilmiştir. Bu ülkelerin her biri ile doğrudan havayolu ile iletişim sağlanmış ve iki tarafında bu ilişkiden kârlı çıkması amaçlanmıştır. Küreselleşme ile birlikte atılım yapılan bir diğer bölge ise Afrika olmuştur. Bundan kısa bir süre önceye kadar Afrika kıtasında sayılı olan temsilciliklerin yerini bugün hemen her ülkede kurulan konsolosluklar almıştır. Ayrıca Afrika ülkelerinin çoğu ile stratejik ortaklıklar kurulmuş ve ticari, eğitimsel, kültürel ve siyasal alanlarda işbirliği gerçekleştirilmiştir. Özellikle yükseköğretimde karşılıklı öğrenci değişim gerçekleştirilmiş ve bu durum kültürel aktarımın da yolunu açmıştır (Oran, 2012: 237).

Sayılan bu değişimler neticesinde 21. Yüzyıl başında 163 olan dış temsilcilik sayısı 239'a çıkarılmıştır. Aynı zamanda Türkiye içerisinde de çok sayıda yabancı temsilcilik ve konsolosluk açılmıştır. İstanbul, New York'tan sonra en fazla başkonsolosluga sahip iki şehir konumuna gelmiştir (Duran, 2018: 47).

Küreselleşme dış diyalogun kurulmasını önemli ölçüde kolaylaştırmış ve maliyetleri de düşürmüştür. Bu nedenle dünyanın hemen her yerinde var olmak ülkeler için çok daha kolay bir duruma gelmiştir. Türkiye'nin dışa açılım konusunda bu avantajdan faydalanabildiği söylenebilir. Ancak küreselleşme ile birlikte yalnızca imkanlar genişlememiş, aynı zamanda sorunlar da küresel büyüklüğe ulaşmıştır. Özellikle terör olaylarının çapı artmıştır. Türkiye'de bu konuda kendi payına düşeni almak zorunda kalmıştır. Özellikle Suriye, Yemen, Irak ve Afganistan gibi ülkelerde yaşanan karışıklıklar Türkiye'yi de etkiler duruma gelmiştir (Duran, 2018: 48).

Sonuç olarak küreselleşme ile birlikte Türkiye daha aktif bir konuma gelmeyi tercih etmiş ve bunda belirli ölçülerde başarılı olmuştur. Daha fazla ülke ile ilişki kurulması ve önceden var olan ilişkilerin geliştirilmesi bu anlamda önemli sayılabilir. Elbette ki sorunlar da sayısal ve nitelik olarak artış göstermiş ve sürekli olarak yönetilmesi gereken bir süreç haline gelmiştir.

Bu bölümde öncelikle küreselleşme unsurlarının etki alanı ortaya konmuş daha sonra da küreselleşme ile farklı devlet yönetim sistemleri arasındaki etkileşim değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Gerçekten de küreselleşme kapsamında değerlendirilebilecek olan her bir unsurun aslında azımsanmayacak derecede yönetsel değişikliğe ve anlayış farklılığına neden olduğu görülmüştür. Yine devlet yönetim sistemleri de ne kadar kendisini korumaya çalışsa ve dışa kapalı olmak istese de; küreselleşmenin etki alanından kurtulamayacağı görülmüştür. sonuç itibariyle küreselleşme olgusu kamu yönetim sistemlerinde geri dönüşü mümkün olmayan bir değişime yol açmaktadır. Bu değişimin en önemli özelliklerinden bir tanesi ise içerisinde minimalist anlayışı barındırmasıdır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER

Devlet mekanizması, tarihin en eski dönemlerinden beri var olagelmiş bir olgudur. Yönetme ve yönetilme ihtiyacının çok eski çağlarda ortaya çıkmış olmasından dolayı, bugünkü şartlarda bir devlet kurumundan bahsedilemeyecek dönemlerde dahi, her zaman kamusal bir düzen ortaya konmuş ve toplumlar idare altına alınmışlardır. Ancak süreç içerisinde toplumlar değiştikçe, devlet yapıları üzerinde de önemli değişikliklerin ortaya çıktığı görülmüştür. Özellikle sanayi devrimi ve sonrasında dönemde devlet mekanizması da güçlenmiş ve kurumsallığı artmıştır. Bu durumun doğal sonucu olarak devletin tüm birimler üzerindeki gücü, tüm toplum tarafından hissedilir olmuştur. Özellikle ekonomiye yönelik gelir toplama ve gelirin yeniden dağıtımına aracılık etmesi yönünden tüm yapıyı etkileyecek bir güce sahip olmuştur.

Dünya ekonomi tarihi incelendiğinde sürekli olarak değişimin olduğu ve farklı ekonomik anlayışlara ağırlık verildiği görülmüştür. Devlet mekanizmaları da bu görüşlerle orantılı olarak güç kazanmış veya güçlerini kaybetmişlerdir. Bu konuda klasik iktisat anlayışının geçerli olduğu dönemlerde devletlerinde oransal olarak küçüldüğü, aksine Keynesyen ve müdahaleye dayalı dönemlerde ise güç kazandığı görülmektedir. Özellikle 1929 Dünya Ekonomik Buhranı'na kadar olan dönemde serbest piyasa ve minimal devlet anlayışı hakim iken, Buhran sonrası dönemde Keynesyen müdahaleci politikalar geçerlilik kazanmıştır. Bu politikalar aynı zamanda devlet yapısının gücünü artırmış ve faaliyetlerini meşrulaştırmıştır.

1970'li yıllara kadar geçerliliğini koruyan Keynesyen anlayış hem ekonomik hem de siyasi olarak aktif müdahaleyi meşru kılmıştır. Bu nedenle devletlerin büyük yapısı eleştirilmemiş ve aksine milliyetçilik duyguları ile kutsanmıştır. Devletin hakimiyet gücünün büyüklüğünden geldiği düşüncesi ile hareketle kamunun toplum üzerindeki gücü olabildiğine artmıştır. Ancak 1970'li yıllarda görülen Dünya Petrol Krizi, tüm dünya ekonomilerini etkisi altına almış ve devlet yapılanması da bu süreç içerisinde sorgulanır

olmuştur. Bu esnada küreselleşme çabalarının ilk meyveleri görülmeye başlanmış ve başta işgücü olmak üzere tüm mal ve hizmetlerin mobilitesi artmıştır. Bu iki unsur tekrar liberal anlayışın neo-klasik düşünce içerisinde kabul görmesine ve devlet sınırlarının tartışılmasına neden olmuştur. Kamunun hantal bir yapıya sahip olduğu ve kıt kaynakları verimli kullanmadığı iddiası, her geçen gün giderek artan bir şiddetle savunulmaya başlanmıştır. Aynı zamanda yurttaşlık kavramı da eski geçerliliğini kaybetmiş ve dünya vatandaşlığı kavramı ortaya çıkmıştır. Ülkelerin sınırlarının eski geçerliliğini kaybetmesi ve sınır ötesi hareket kabiliyetinin artması, bu duruma sebebiyet vermiştir.

1980’li yıllar ve sonrasında ise küreselleşme olgusu devlet yönetimlerini etkiler hale gelmiştir. Küreselleşme ile birlikte ortak kültürlerin ortaya çıkması devlet yapılarını da etkisi altına almış ve devletlerin sınırsız egemenlik gücünü azaltmıştır. Küreselleşme kavramının kamu yönetim sistemleri üzerindeki en önemli etkisi ulus devletler üzerinde olmuştur. Sanayi devrimi sonrası parlayan ve 20. Yüzyılda en yüksek kabul seviyesine çıkan ulus devletler küreselleşmeden olumsuz yönde etkilenmiş ve geçerliliği sorgulanmaya başlanmıştır. Özellikle milli duyguların desteği ile devletlere verilen sınırsız hareket kabiliyeti sorgulanır olmuş, yetki ve sorumluluklarının bir kısmı da geçerliliğini kaybetmiştir.

Bu değişim en çok ulus devletlerin ekonomi üzerindeki etkisinin azalmasına yol açmıştır. Devletler; halktan topladıkları vergi ve benzeri gelirleri yeniden toplum yararına harcamakla, büyük bir yeniden dağıtım uygulamasına imza atmaktaydılar. Böylelikle kamu harcamaları devletlerin bölüşüm ekonomisine yön vermesini sağlamaktaydı. Ancak küreselleşme ile birlikte bir kısım kamusal davranışların özel sektörü engelleyici olarak nitelendirilmesi, bu gücün azalmasına yol açmıştır.

Bu değişim devletlerin bir yandan minimalist bir anlayışı benimsemesini zorunlu kılmış, diğer yandan da ellerinde kıt kaynaklara yönelik kullanımın etkinliğinin sorgulanmasına yol açmıştır. Tüm dünyada kamu bürokrasisinin hantallığının incelenmesi neticesinde özel sektörde kullanılan bir kısım kavramlar kamu yönetim birimleri içerisinde de kullanılır olmuştur. Bu kavramların en önemlileri; performans yönetimi,

şeffaf yönetim anlayışı, hesap verilebilirlik ve adem-i merkeziyet şeklinde sayılabilir. küreselleşme ile birlikte bu ilkelerin hayata geçirilmesi ve en düşük bütçe ile en yüksek performansın sağlanması, kamu yönetimlerinden beklenmeye başlamıştır.

Sonuç olarak küreselleşme olgusunun ulus devlet anlayışını temelden sarstığı, devletlerin gücünün azalmasına ve minimalist bir devlet anlayışını benimsemek zorunda bırakmasına yol açtığı görülmektedir. Yine küreselleşme ile birlikte devletler geleceğe ilişkin planlarında yalnızca diğer devletleri veya bölgesel hareketleri dikkate almak zorunda kalmamakta, aynı zamanda uluslararası şirketlerin de hareketlerini göz önünde bulundurmaya zorlanmaktadır. Bir kısım şirketlerin ekonomik büyüklüğünün devletlerin önüne geçmesi, küreselleşmenin neden olduğu en önemli değişimlerden biri olarak görülmektedir.

Küreselleşme sürecinin şu anki durumda ülkeleri kendilerini korumaya yönelttiği ve küreselleşmeden fayda elde etmek kadar zarar görmeme düşüncesi üzerinde de yoğunlaştığı görülmektedir. Yine küreselleşme ile birlikte ortaya çıkan teknolojik gelişim ve yayılım, yerel birimlerin yoksunluklarını hızlı bir şekilde ortadan kaldırmış ve hareket kabiliyetlerini neredeyse merkezi yönetim birimleri seviyesine çıkarmıştır. Bu iki durumun doğal sonucu olarak yerel birimler çok daha etkin bir konuma gelmiş ve merkezi sistemlere tamamen bağımlı olmaktan kurtulmuştur. Bundan sonra ki dönemlerde de yetki sorumluluk bağlamında yerel yönetimlerin merkezi yönetimler aleyhine genişleyeceği ve kamusal görevlerin çok daha fazla bir kısmını üstlenecekleri beklenmelidir.

Küreselleşme henüz tam olarak olgunlaşmış ve tüm dünyada dengelerin oturmasını sağlamış bir kavram değildir. Bu yüzden küreselleşmenin bundan sonraki etkilerinin ne yönde olacağını tahmin etmek çok kolay olmamaktadır. Ancak toplumu oluşturan kişilerin kamu yönetim sistemlerinin etkinliğini sorgulaması ve bilginin eşzamanlı olarak tüm dünyada paylaşılmasından dolayı, ulus devletlerin eski gücüne kavuşması ve sorgusuz hareket kabiliyetlerine tekrar ulaşmaları pek mümkün görünmemektedir. Aksine, pek çok toplum bilimcinin bundan sonraki devlet yönetiminde

insanın asıl unsur olacağını ve devlet için insan anlayışından ziyade insan için devlet anlayışının yaygın bir uygulama alanı bulacağını iddia ettiğinin belirtilmesi gereklidir.

20. y.y. ın sonunda ekonomik, siyasi ve teknolojik nedenlerle dünya küreselleşme (ekonomik anlamda neo- liberal) süresi içine girdi. Küreselleşmenin her alanda etkileri oldu ve oluşuma devam etmekte. Bu değişimin devlet kurumu üzerindeki etkileri az çok farklılıklara rağmen devletin küçülmesi ve kamu görevlerinin daralması şeklinde olmuştur. Devletin değişimi daha çok düzenleme, teşvik, hukukun uygulanması, vatandaşın refah doğrultusunda olmuştur. Kamu işletmeciliği anlayışının egemen olduğu verimlilik, şeffaflık, vatandaş odaklılık, çok aktörlülük temel ilkelerdir. Değişim devam etmekte olup, küreselleşme yerine yeni bir olgu olan küyeselleşme ortaya çıkmıştır. Bu olgu yerel yönetimlere ağırlık vermekle birlikte bir tür ulus devlete ve ekonomide korumacılığa dönüş gözlemlenmektedir.

KAYNAKÇA

- Acar, M. (2002), “Ekonomik, Siyasal ve Sosyo-Kültürel Boyutları ile Küreselleşme: Tehdit Mi, Yoksa Fırsat Mı?”, Liberal Düşünce Dergisi, Sayı: 25, 12-25.
- Adıgüzel, M. (2013), “Ekonomik Küreselleşmenin Türkiye Ekonomisine Etkileri”, Akademik Bakış Dergisi, Sayı:35, Mart-Nisan.
- Akel, M. (2003), Küreselleşme ve Kamu Yönetimi, Asil Yayın Dağıtım, Ankara.
- Akgeyik, T. (2009), Teknolojik Değişim ve Post Fordist Eğilimler ve Endüstri İlişkilerinde Yeni Arayışlar. Çimento İşveren Dergisi, 14, 3-16.
- Akpınar, İ. E. (2018), “Küreselleşme, Politik Mekan Ve İktidar: Alternatif Bir Jeopolitik Değerlendirme”, Yüksek Lisans Tezi, Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Küreselleşme ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Tekirdağ.
- Aktan, C. C. (2003), “Yeni Değişim Dinamikleri ve Devletin Değişen Rolü”, Moderniteden Postmoderniteye Değişim, Çizgi Kitapevi, Konya.
- Alodalı, M. F. B. (2004), “Küreselleşmenin Türk Kamu Yönetimine Etkileri”, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Konya.
- Arslan, Y. (2007), “Kamuda Yeniden Yapılanma Kapsamında Hazırlanan Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı Üzerine Bir İnceleme”, İçişleri Bakanlığı İnceleme ve Araştırma Raporları, http://www.icisleri.gov.tr/Icisleri/WPX/kamu_yonetimi_temel_kanunu.htm, (Erişim Tarihi: 21.03.2019)
- Aydın, M. (2002). Küreselleşmenin Siyasi Boyutu ve Güvenlik Stratejilerine Etkileri, Güvenlik Boyutunda Küreselleşmenin Siyasi, Ekonomik, Sosyal, Hukuki ve Askerî Yansımaları ve Türkiye. Sempozyum.
- Baker, E. (2013), “Küreselleşmenin Ekonomik Boyutu Türkiye Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekonomi ve Finans Ana Bilim Dalı, Uluslararası İktisat Bölümü, İstanbul.

- Bakkal, U. ve Susam, N. (2011), “Küreselleşme Sürecinin Kamu Maliyesi Alanına Etkileri”, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/8547> (Erişim Tarihi: 21.04.2019).
- Balay, R. (2007). Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 37(2), 1-15.
- Bayar, F. (2008). “Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye”. Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi. Sayı: 32, s.25-34.
- Bayramoğlu, S. (2002), “Küreselleşmenin Yeni Siyasal İktidar Modeli: Yönetişim” Praksis Dergisi, Sayı:7, 85-116.
- Bingöl, D. (2003), İnsan Kaynakları Yönetimi, Beta Yayınları, İstanbul.
- Bozkurt, V. (2000), Küreselleşmenin İnsani Yüzü, Alfa Yayınevi, Bursa.
- Cebeci, İpek, (2011), “Küreselleşme Yaklaşımları Kapsamında Küreselleşme Sürecinin Tarihsel Değerlendirmesi”, Sosyoloji Konferansları Dergisi, (43), il, s.359-385.
- Ceylan, Ş. (2006), Francis Fukuyama Ve Tarihin Sonu Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 5(10): 233-252.
- Çevik, H. H. (2004), Türkiye’de Kamu Yönetimi Sorunları, Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Çiner, C. U. (2010), “Devlet Reformunda Yerelleşme ve Bölgeselleşme: Türkiye’ye Karşılaştırmalı Bir Bakış”, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çirkin, Z. (2012), “Küreselleşmenin Sosyal Kutuplaşma Üzerindeki Etkisi: Avrupa Birliği Ülkeleri Üzerine Bir Uygulama” Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası Ticaret Ve Lojistik Ana Bilim Dalı, Gaziantep.
- Çukurçayır, A. (2003), “Çok Boyutlu Bir Kavram Olarak Yönetişim”, Çağdaş Kamu Yönetimi Dergisi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

- Dayoğlu, M. A. (2005), KreselleŒen Dünyada BaŒarılı Stok Kontrolü İçin 14 Anahtar Nokta, http://www.dayoglu.com/index.php?option=com_k2&view=item&id=53:kuresellesen-dunyada-basarili-stok-kontrolu-icin-14-nokta&Itemid=107&lang=tr (EriŒim Tarihi: 22.04.2019).
- Dikkaya, M. ve Deniz, F. (2006). Ekonomik KreselleŒmenin Yol Açtığı Problemler:Teorik Bir BakıŒ. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2(3), 163-181.
- Duran, N. (2018), “KreselleŒme Sürecine Türkiye zerinden BakıŒ”, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Siyaset ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı, Kocaeli.
- Ener, M. ve Demircan, E. (2006). KreselleŒme Sürecinde Yeni Devlet AnlayıŒı veTrkiye. Yönetim Bilimleri Dergisi, 4(2), 198-218.
- Erdal, S. (2012), “KreselleŒme Sürecinde Refah Devleti Uygulamaları Açısından İŒve Modelinin Değerlendirilmesi”, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, Maliye Programı, İzmir.
- Frederickson G. and Smith, K. B. (2003), The Public Administration Theory Premier, Westview Pres, Cambridge.
- Giddens,A. (2000a), nc Yol, Birey Yayıncılık, İstanbul.
- Giddens, A. (2000b), Tarihsel Materyalizmin ađdaŒ EleŒtirisi, (ev. . Tatlıcan), İstanbul.
- Gökdere, A. (2001), “KreselleŒmeye Genel Bir BakıŒ”, Avrupa alıŒmaları Dergisi, Cilt No:1, Sayı:1, Ankara.
- Gönenç, E. (2015), KreselleŒme ve Ekonomik Planlama, <http://www.erdincgonenc.com/259/kuresellesme-ve-ekonomik-planlama/> (EriŒim Tarihi: 23.04.2019).
- GkŒ, M. (2010), “KreselleŒme Sürecinin Kamu Hizmetine Yansıması”, Sosyal Ekonomik AraŒtırmalar Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 20, 193-218.

- Gözen, R. (2004). Uluslararası İlişkiler Sonrası: Çoğulculuk, Küreselleşme ve 11 Eylül, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Hablemitoğlu, Ş. (2005), Küreselleşme: Düşlerden Gerçeklere, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul.
- Hazine Müsteşarlığı, (2001), Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü 2001 Yılı Raporu, Ankara.
- Hiç, Ö. (2017), Ekonomik sistem ve Rejimler, Journal Of Emerging Economies And Policy, Vol.2 (1), July, 125-137.
- http://www.ekodialog.com/Makaleler/kuresellesme_paradoks_2.html (Erişim Tarihi: 01.12.2018).
- İncekara, A. ve Savrul, M., (2011). “Küreselleşme, Büyüme ve Ekonomik Entegrasyonlar: Türkiye Açısından Bir Değerlendirme”, İktisat Fakültesi Mecmuası, 3-22.
- Jordan, John. (2004). “OurResistance Is As Transnational As Capital”.GlobalizeLiberation:How toUproottheSystemAndBuild a Better World (Ed: David Solnit), San Francisco CA: City LightsBooks.
- Kalafatoğlu, Ş. T. (2013), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4(1), DOI:10.1501/sbeder_54, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/49/1775/18775.pdf> (Erişim Tarihi: 06.01.2019).
- Karabıçak, M.(2002), “Küreselleşme Sürecinde Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerinde Ortaya Çıkan Yönelim ve Tepkiler”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:7, Sayı:1, Isparta, 2002.
- Karabulut, A. N. (2004), Küreselleşmenin Ticari Hayat Üzerindeki Etkileri, <https://www.mevzuatdergisi.com/2004/04a/01.htm> (Erişim Tarihi: 19.04.2019).
- Karaçay, S. (2011), Küreselleşme Sürecinde Bütçe Sistem ve Uygulamalarındaki Değişimler”, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, Maliye Programı, İzmir.

- Kaya, M. (2009), Küreselleşme Yaklaşımları. Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 13, ss.1-16.
- Kayalı, C. A. Ve Yereli, A. N. (2002), “Türkiye’de Bilgi Toplumu Yaratılması ve E-Devlet Uygulamalarına Genel bir Bakış”, 1. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, İstanbul.
- Kazgan, G. (2009), Küreselleşme ve Ulus Devlet, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Keyman, E. F. (2008), Globalleşme Söylemleri ve Türkiye, <http://www.kuyレル.com/modules/AMS/print.php?storyid=2130> (Erişim Tarihi: 10.12.2018).
- Kocamış, T. U. (2016), “Toplam Kalite Yönetimi (Tky) Ve İç Denetimin Tky’deki Rolü”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 2016/1, 1 - 21.
- Köksalan, M.E. (2009). Küreselleşme Sürecinde Televizyon: ÇokKimliklilik Ve Postmodern İzleyicilik, idc.sdu.edu.tr/tammetinler/demokrasi/demokrasi38.pdf (Erişim Tarihi: 22.12.2018).
- Kıvılcım, F. (2013), “Küreselleşme Kavramı Ve Küreselleşme Sürecinin Gelişmekte Olan Ülke Türkiye Açısından Değerlendirilmesi”, Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, Cilt 5, No 1, 2013 ISSN: 1309-8012.
- Koçak, H. (2009), “Küreselleşme ve Yerelleşme Çağında Yerel Demokrasi ve Kentsel Yaşam”, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 10, 133-142.
- Köse, Ö. (2007), “Küreselleşmenin Devlet Ve Kamu Yönetimi Üzerindeki Etkileri Ve Türk Kamu Yönetimine Yansımaları”, https://www.researchgate.net/publication/282186559_KURESELLESMENIN_DEVLET_VE_KAMU_YONETIMI_UZERINDEKI_ETKILERI_VE_TURK_KAMU_YONETIMINE_YANSIMALARI (Erişim Tarihi: 21.04.2019)
- Kutlu, Ö. (2003), “Kamu Yönetiminde Küreselleşme”, Küresel Sistemde Siyaset, Yönetim, Ekonomi, Çizgi Kitabevi, Konya.

- Parlak, B. (2003), “Küreselleşme Sürecinde Modern Ulus Devlet ve Kamu Yönetimi”, Çağdaş Kamu Yönetimi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Oran, B. (2012), Türk Dış Politikası, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Önalın, H. (2014), “Küreselleşme ve Eleştirileri”, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Malatya.
- Özkıvrak, Ö. ve Dileyici, D. (2001), "Globalleşme, Bölgeselleşme, Mega Rekabet ve Türkiye", Dış Ticaret Dergisi, Sayı: 20.
- Ritzer, G. (2011), Küresel Dünya, (Çeviren: Melih Pekdemir), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Saran, U. (2001), “Küresel Değişim Dinamiklerinin Kamu Yönetimi alanındaki Etkileri” Türk İdare Dergisi, <http://www.canaktan.org/politika/kamuda-kalite/saran1.pdf> (Erişim Tarihi: 11.03.2019).
- Sarıbay, A. Y. (2002). Kültürel Bir Olgu Olarak Küreselleşme. Kayseri: Ufuk Kitapları
- Seyidoğlu, H. (2009), Uluslararası İktisat, Güzem Can Yayınları, İstanbul.
- Söğüt, M. A. (1999), “Kurumsal Performans Göstergeleri: Kamu Kurumlarında Performans Gösterge Sistemleri İçin Bir Öneri”, Kamu Yönetiminde 2. Ulusal Kongresi, TODAİE, Ankara.
- Tağraf, H. (2002), “Küreselleşme Süreci ve Çok Uluslu Şirketlerin Küreselleşme Sürecine Etkisi”, C.Ü. İktisadi İdari Bilimler Dergisi, Cilt 3, Sayı 2, 34-35.
- Talas, M. ve Kaya, Y. (2007), Küreselleşmenin Kültürel Sonuçları, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/156911> (Erişim Tarihi: 02.01.2019).
- Tuna, O. D. (2005), Küreselleşme Karşıtlığının Gelişimi Üzerine, Phoenix Yayınları, Ankara.
- Tutum, C. (2003), ‘Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma’, Yargı Yayınevi, Ankara.
- Wallerstein, I. (2000), Bildiğimiz Dünyanın Sonu, (Çev. T. Birkan), İstanbul.

Walter, S. (2008), “Globalization And The Welfare State: Testing The Microfoundations of the Compensation Hypothesis” World Values Survey Workshop in MPSA Annual National Conference, Chicago, April 3-6.

Yıldırım, Y. (2013). Sosyal Forum’dan Öfkeliilere, İletişim Yayınları, İstanbul.

Zabunoğlu, H. G. (2018), Günümüzde Ulus Devlet, Kayseri Erciyes Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XIII, S. 1, 535-559.

Büşra Soylu

ORIJINALLIK RAPORU

%**3**

BENZERLIK ENDEKSİ

%**2**

İNTERNET
KAYNAKLARI

%**1**

YAYINLAR

%**3**

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1

Submitted to Atilim University

Öğrenci Ödevi

%**1**

2

Submitted to Canakkale Onsekiz Mart University

Öğrenci Ödevi

<%**1**

3

Submitted to Omer Halisdemir University

Öğrenci Ödevi

<%**1**

4

Submitted to Kocaeli Üniversitesi

Öğrenci Ödevi

<%**1**

5

Submitted to Beykent Üniversitesi

Öğrenci Ödevi

<%**1**

6

studylibtr.com

İnternet Kaynağı

<%**1**

7

Submitted to Kirikkale University

Öğrenci Ödevi

<%**1**

8

dergipark.ulakbim.gov.tr

İnternet Kaynağı

<%**1**

9

Submitted to Anadolu University

Öğrenci Ödevi

<%**1**

ÖZGEÇMİŞ**Adı ve Soyadı:** Büşra SOYLU**Doğum Yeri ve Tarihi:** ERZURUM 18/07/1982**Öğrenim Durumu:**

Derece	Alan	Üniversite	Yıl
Lisans			
Yüksek Lisans	Kamu Yönetimi ve Siyaset Ynetimi	Atılım Üniversitesi	2018-2019

İş Deneyimi:

Çalıştığı Yer	Görev	Yıl
BİGEM Eğitim.Danış.Org.Reklam SYL İnş. Ltd.Şti.	İş Veren	2010 -

Yabancı Diller: İngilizce , Arapça